

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1: Třídění a označení rituálů

Označení - vysvětlivky:

Š – rituál spojený přímo se školou

V – rituál spojený volně

R – rituál rodiny

- osoby v závorce – osoby, které se rituálu účastnily

I. Klára, její rodiče a prarodič

Skupina rituálů	Klára	Označení
Každodenní Před odchodem do školy	▪ příprava školní tašky	Š (Klára)
	▪ podpis ŽK, úkolů mamce do postele	Š (Klára, matka)
	▪ nabádání ke snídání (čaj, pět piškotů)	V (Klára, rodiče)
	▪ svačiny tatínek	V (otec)
	▪ popohánění z postele	V (děti, matka)
	▪ sledování pohádky	R (děti)
	▪ zvonek kamarádky	V (Klára, Maruška ven)
	▪ odchod do školy na poslední chvíli	V (Klára)
Každodenní Po odchodu ze školy	▪ babička a sladkosti	VR (děti, babička ven)
	▪ napomínání ke spánku	V (rodiče, děti)
	▪ co bylo ve škole	Š (rodiče, děti)

Každodenní Po odchodu ze školy	▪ povídání s tatínkem	Š (Klára, otec)
	▪ piškvorky – odměna za jedničky	Š (rodiče, děti)
	▪ pusa na dobrou noc	R (rodiče, děti)
Během roku	▪ začátek roku ~ nové oblečení	V (Klára, matka)
	▪ pročitání vysvědčení	Š (rodiče, děti)
	▪ sladká odměna za vysvědčení	Š (rodiče, děti)
	▪ finanční odměna za vysvědčení	Š (děti, prarodiče ven)
	▪ strýc – krácení prázdnin	V (Klára, strýc ven)
Přechodové	▪ 1. třída - klíčenka	Š (rodiče, Klára)

Skupina rituálů	Rodiče Kláry	Označení
Každodenní	▪ telefon, kontrola	V (děti, matka)
	▪ loučení s dětmi	R,V (celá rodina)
Před odchodem do školy	▪ probouzení bratrem	V (děti)
Každodenní Po odchodu ze školy	▪ stanovený čas ke spánku	V (rodiče, děti)
	▪ motivace do učení	Š (rodiče, děti)
	▪ příprava na přijímačky	Š (Klára, otec)
	▪ hledání věcí na pracovní vyučování	Š (děti, matka)
Během roku	▪ odměna od tety za vysvědčení	Š (děti, teta ven)
Přechodové	▪ aktovka a penál od Ježíška	Š (rodiče, děti)

Skupina rituálů	Prarodič Kláry, rodič Martiny	Označení
Každodenní Před odchodem do školy	▪ příprava oblečení	V (děti, matka)
Každodenní Po odchodu ze školy	▪ psaní úkolů – rozdělení podle předmětů	Š (rodiče, děti)
	▪ kontrola aktovky	Š (děti, matka)
	▪ povídání a naslouchání	R (rodiče, děti, prarodiče ven)
	▪ společná večeře	R (celá rodina)
	▪ četba	R (rodiče, děti)
Během roku	▪ hledání aktovky	Š (děti, matka)
	▪ vysvědčení – finanční odměna	Š (děti, prarodiče ven)
	▪ třídní schůzka - polštář	Š (děti, otec)
Přechodové	---	---

II. Magdaléna, její rodiče a prarodiče

Skupina rituálů	Magdaléna	Označení
Každodenní Před odchodem do školy	▪ popohánění k činnosti	V (děti, matka)
	▪ dobíhání autobusu	V (děti)
	▪ pravidelná snídaně	V (rodina)
	▪ svačiny od maminky	V (matka)
	▪ doprovod bratra do školky	Š (Magdaléna, bratr)
	▪ spěch do školy	V (děti)
	▪ svačiny děti	V (děti)
Každodenní Po odchodu ze školy	▪ chození mamince naproti	V (Magdaléna, matka)
	▪ vlastní prostor, rozdělené šuplíky	V (Magdaléna, bratr)
	▪ co bylo ve škole	Š (děti, matka)
	▪ řazení školních pomůcek	Š (Magdaléna)
	▪ komentář před spánkem	V (rodiče, děti)
Během roku	▪ pročitání vysvědčení	Š (rodiče, děti)
	▪ třídní schůzky – doprovodný komentář	Š (děti, matka)
Přechodové	---	---

Skupina rituálů	Rodiče Magdalény	Označení
Každodenní	▪ volání telefonem	V (děti, matka)
Před odchodem do školy	▪ loučení: pusa a křížek	R, V (děti, matka)
Každodenní Po odchodu ze školy	▪ čtení a psaní s maminkou	Š (děti, matka)
	▪ četba a modlitba	R (rodiče, děti)
	▪ komentář k usínání	V (děti, rodiče)

Během roku	▪ hromadné sdělení informací z třídní schůzky	Š (děti, matka)
Přechodové	▪ 1. třída – focení před školou	Š (děti, rodiče)

Skupina rituálů	Prarodiče Magdalény, rodiče Marie	Označení
Každodenní	▪ popohánění k činnosti	V (děti, matka)
	▪ pěšky do školy s kamarády	V (děti, kamarádi ven)
Před odchodem do školy	▪ oblékání, snídání	V (děti, matka)
	▪ loučení: pusa, napomenutí	R, V (děti, matka)
Každodenní	▪ oběd, spánek	V (děti)
	▪ společná večeře	R (rodina)
Po odchodu ze školy	▪ příprava oblečení	V (děti, matka)
	▪ učení do aktovky	Š (děti)
	▪ čtení, modlitba	R (rodina)
Během roku	▪ prohlížení vysvědčení	Š (děti, rodiče)
	▪ třídní schůzky – společná debata	Š (děti, rodiče)
Přechodové	---	---

III. Lukáš, Michala, Jiří, jejich rodiče a prarodiče

Skupina rituálů	Lukáš, Michala, Jiří	Označení
Každodenní Před odchodem do školy	▪ příprava učení	Š (děti)
	▪ brzké vstávání - učení	Š (děti)
	▪ probouzení maminkou	V (děti, matka)
	▪ příprava svačiny	V (matka)
	▪ loučení: plácnutí, komentář, pusa	R, V (rodiče, děti)
	▪ do školy s dětmi	V (děti, kamarádi ven)
Každodenní Po odchodu ze školy	▪ doprovod babičkou	R, V (Jiří, babička ven)
	▪ dodržování vzdálenosti	R, V (Jiří, babička ven)
	▪ babička a sladkosti	R, V (děti, babička ven)
	▪ psaní diktátů, příklady navíc	Š (děti, otec)
	▪ psaní úkolů	Š (děti)
	▪ kontrola známek	Š (děti, otec)
	▪ psaní známek do deníku	Š (otec)
	▪ co bylo ve škole	Š (děti, otec)
Během roku	▪ pročitání vysvědčení	Š (děti, rodiče)
	▪ třídní schůzky - polštář	Š (děti, rodiče)
	▪ prázdniny - opakování	Š (otec, děti)
Přechodové	---	---

Skupina rituálů	Rodiče Lukáše, Michaly, Jiřího	Označení
Každodenní Před odchodem do školy	▪ dovoz do školy	V (rodiče, děti)

Každodenní	▪ příprava penálu	Š (otec)
Po odchodu ze školy	▪ odvoz autem ze školy	V (otec, děti)
Během roku	▪ závěrečné vysvědčení – odměna: večeře	Š (rodiče, děti)
Přechodové	---	---

Skupina rituálů	Prarodiče Lukáše, Michaly, Jiřího, rodiče Jaroslavy	Označení
Každodenní	▪ příprava oblečení	V (matka)
Před odchodem do školy	▪ loučení: pusa, podpora	R, V (rodiče, děti)
	▪ příprava svačiny	V (matka)
	▪ s dětmi z vesnice na autobus	V (dětí, kamarádi ven)
Každodenní		
Po odchodu ze školy	▪ komunikace o škole	Š (dětí, rodiče)
Během roku	▪ prohlížení vysvědčení - pochvala	Š (rodiče, děti)
Přechodové	---	---

PŘÍLOHA 2: Přepisy rozhovorů

KLÁRA

Co se Ti vybavilo, když jsi slyšela o tématu rodinných rituálů s tematikou školy?

Můj každodenní rituál, který se opakoval na základní škole, byl ten, že jsem vždycky zapoměla dát nebo jsem nechtěla z nějakého důvodu dát podepsat večer našim žákovskou, v době, kdy byli naši moc při vědomí, tak jsem to vždycky nechávala až na ráno mamce do postele, kdy ona ještě trochu spala a já jsem přiběhla s tím, že ještě potřebuju něco nutně podepsat a vrazila jsem jí to do ruky a ona tam udělala ještě ospalá ten podpis a já jsem řekla, že už musím strašně chvátat, protože Maruška stojí za dveřmi a šla jsem do školy. To si pamatuju velmi živě, opakovalo se to velmi často.

Jaký jsi k tomu měla důvod?

Nikdy tam nebyly samé biče. Já jsem neměla špatné známky, ale když jsem někdy horší známku dostala, tak jsem se za to styděla. Jsem ráda chválená a to byl důvod k tomu, aby mě nikdo nepochválil a hlavně sama sebe, tak jsem se to snažila udělat tak, aby se o tom co nejmíň vědělo a mluvilo. I takový pocit, abych nezklamala rodiče. Jako oni mě nikdy nekáráli za známky, ale jenom pro sebe takový vlastní pocit selhání, který se snažíš co nejmíň maskovat.

No a pak taky moje zapomnětlivost, kdy jsem si ráno vzpomněla, že musím ještě nechat podepsat tady ten úkol a tady ten. Tak to se mi vybaví, že se poměrně často opakovalo.

Co se dělo ráno?

Další rodinný rituál, který se mi vybavuje, je svačina od tatínka. To neprobíhalo jen na vysoké škole, ale i na střední škole a i když jsem odjížděla na vysokou. Vlastně, když jsem nastoupila do práce a jezdila jsem z domu, tak mi tatínek dělal svačinu. U nás nemazala svačiny maminka ani tatínek, celou základku, pro bráchu i pro mě. Tím začínal ten den, že jsem ráno přišla dolů do kuchyně a tam byl hrnek a čajem a připravená svačina do školy.

Další rituál, který probíhal, ty jo, těch je, který byl trošku spojený s tou školou, protože probíhal před tou školou, tak to bylo s mým bráchou a to bylo, že jsme se ráno dívali na raníček. To byla záležitost bráchy, že si vždycky pouštěl raníček. To jsme se dívali pravidelně, ještě i když jsem chodila do devítky.

Další rituál, který se každý ráno opakoval, bylo, že tu ráno zazvonila Maruška a šly jsme společně do školy. A chodily jsme pozdě. To byl další rituál.

A co ráno Tvoji rodiče?

Tatka dělal svačiny. Ono to totiž bylo tak – tatka byl vždycky ráno už pryč, odcházel na šestou a mamka, když pracovala ještě na síle, tak měla ranní a odpolední. A když měla odpolední, tak ráno byla ještě doma a ještě byla zalezlá

v posteli a nevstávala s námi, protože věděla, že svačinu máme hotovou, tak jako nevstávala. Spíš jenom vždycky zkontrolovala, jestli jsme vstali. Když pak přišla do kadeřnictví, tak to už byla doma ráno každý den ráno, takže vždycky zkontrolovala, jestli jsme vstali – tím zakřičením: „Jste vzhůru?“ Když jsme odpověděli, že jsme, tak ona skoro usnula dál a já jsem jí pak dávala podepsat tu žákovskou. A tam se pak nic dalšího nedělo.

Brácha odcházel do školy vždycky dřív, protože brácha nechodil nikdy pozdě a je víc zodpovědný. A já jsem vždycky chodila pozdě. Brácha odcházel dřív a šel se sousedem. Já jsem chodila vždycky až po nich na půl osmou.

Další rituál, který se opakoval, bylo dostat do mě ráno něco k jídlu, protože já jsem ráno nejedla. A to se dělo hlavně na druhém stupni, kdy jsem odmítala snídat. A to jsem měla ráno od taťky připravený čaj, abych vypila aspoň ten a mamka na mě křičela, abych snědla aspoň pět piškotů. Tak to se taky opakovalo velmi často. A už si víc nepamatuju.

Jo a ještě můj každodenní rituál ještě bylo, že jsem si tašku do školy vždycky připravovala ráno, protože jsem to nikdy moc večer nezvládala. Takže jsem ráno měla docela napilno. Takže jsem pak ráno také zjišťovala, co všechno mám mít podepsanýho a tak.

Jak to bylo, když jsi přišla ze školy?

Na první stupeň si moc nevzpomínám, ono to je fakt dávno. Ale taťka chodil z práce tak ve čtyři. Mamka, když byla na sile, tak podle toho, jakou měla směnu. Ale celý první stupeň jsme chodili odpoledne do družiny. Já jsem tam pak vlastně chtěla chodit i v páté třídě, vlastně když už se normálně nechodilo. Z družiny nás domů pravidelně vodila babičky. A ta s námi přišla sem domů a tady s námi počkala, než přišli naši a pak šla domů a naši už tu pak s námi byli. Udělali jsme se úkoly a něco takovýho.

Když jsme šli s babičkou domů, tak jsme ji s bráchou pravidelně o něco pumpli, něco jsme si nechali koupit. Když šla s námi babička, tak jsme pravidelně něco měli. Když s námi šla teta, tak jsme po ní chtěli dvacet korun na brambůrky. Nebo u pana Havla v hnědé budlině jsme chtěli vždycky lízátko, takovýto s tím cukrem.

Pak jsme tedy přišli domů. Když jsme byli mladší, tak s námi ty úkoly udělala babička, pak posléze naši. Ale když už jsme pak byli na druhém stupni, tak s námi úkoly už nikdo nedělal. Teda, když jsme nepotřebovali výrazně pomoci. Když jsme potřebovali výrazně pomoci, tak se naši zapojili, ale jinak ne, jinak to bylo vždycky na nás. Klasicky se naši zeptali, co bylo ve škole, my jsme jim klasicky odpověděli, že nic.

Na prvním stupni jsme čekali na naše s babičkou, na druhém už jsme na ně čekali sami. Já vím, že jsem si hodně odpoledne vždycky povídala s tátou. To byl takový můj rituál, který pak pokračoval i na střední škole. Pravidelně jsem si s ním povídala nějakou dobu, když přišel z práce – co se dělo ve škole, co jsem zažila, co mě štve. A vždycky s taťkou. To byl takový největší rituál, který se odehrával skoro každodenně po příchodu ze školy.

Vyžadovali po vás rodiče, abyste si nejdřív udělali úkoly a pak si hráli?

Jako já si to takhle ostře nevybavím, ale naši nám vždycky nějak nechávali poměrně dost velkou takovou jako svobodu, zodpovědnost k tomu. Nikdy si nepamatuju, že by na nás tlačili „Musíš se na tu písemku“, „Udělej si ten úkol“, nebo že by mi vzali žákovskou a kontrolovali ji. Nebo že by mi vzali deníček, kam jsem si psala úkoly. Teda, já jsem na to byla dost velký lajdák si ty úkoly zapisovat, takže by to moc nezjistili. Ale tohle oni nikdy nedělali. My jsme s bráchou nikdy neměli ve škole velký problémy, my jsme patřili z té třídy k těm, co jsou nad nějakým tím průměrem a poměrně jsme i sami měli touhu mít vyznamenání. Takže ta touha dost vycházela od nás. Naši na nás nikdy netlačili, že bychom to museli zvládnout. Takže si ani nevybavuju, že by naši řekli: „Tak máš všechno do školy udělaný?“ Tam to bylo hodně položený na důvěře. Takže když naši přišli z práce, tak když jsem potřebovala pomoci, tak mi pomohli, ale ani nikdy neříkali: „Tak to, umíš zítra na tu písemku, ukaž, já tě prozkouším“. Kdybych za nimi přišla a řekla, že chci vyzkoušet na tu písemku, tak oni by to udělali, ale nikdy jsem to nezažila od nich.

Poměrně dost jsem pak potřebovala pomoci s matematikou v osmé a deváté třídě, protože jsem chtěla jít na gympl, tak jsem to dost pak řešila. To pak byl, dá se říct i rituál, kdy táta mi vysvětloval matematiku, že jsem za ním chodila. Ale zase to bylo, že jsem za ním chodila a řekla mu, s čím potřebuju pomoci. A ne, že by on přišel a řekl, tak pojď, jdeme na tu matematiku. To ne, takhle to u nás nefungovalo.

Scházeli jsme se společně na večeři?

My jsme doma neměli společný večeře. U nás byly společný sobotní a nedělní obědy. Ale večeře nikdy nebyly společný. Večeře si každý sám připravil – namazal si chleba nebo něco takovýho. U společného jídla jsme se přes týden nescházeli. Hodně to vycházelo z povolání našich – buď s námi byl doma jeden, nebo druhý.

Co večerní usínání?

Já jsem pravidelně chodila dávat pusy na dobrou noc. Mamce ne, ta o to asi nikdy moc nestála, tam to nikdy moc nefungovalo, ale tátovi vždycky. U nás to opravdu bylo tak, že když jsem měla starost, když jsem se ve škole něčeho bála, tak naši mě vždycky uklidňovali, že to bude dobrý, a kdyby to dobrý nebylo, tak že se nic neděje, že to půjde jinak a tak. To bylo zvláštní, že já jsem od nich nikdy nezažila tak typu: „Tak koukej se na tu písemku naučit, protože jestli se na ní nenaučíš, tak dostaneš špatnou známku.“ Prostě nikdy. Spíš naopak. Naši u nás viděli snahu, že nám to není jedno, takže naopak se nás snažili povzbudit v tom, že když to prostě nevyjde, tak se ten svět nezboří. To bylo dost často.

Pak v devítce, když jsem tady něco dělala, tak to byly ty klasický věty: „Jdi už spát“. „Už toho nech a jdi spát“. To mamka na mě vždycky chodila, protože viděla, že se tu svítí. Tak já jsem nechtěla, aby viděla, že se tady svítí, tak jsem si tady svítila takovou malou lampičkou a od té doby mám možná brejle. Takže mě zaháněla, abych šla spát, ale to už bylo před přijímačkama, kdy to člověk víc řešil.

Co bylo tou motivací pro učení?

Já jsem měla velkou motivaci pro učení mého brácha, protože můj brácha byl excelentní, měl prostě samý jedničky a já jsem nechtěla být nikdy horší než on. V momentě, kdy řekl, že půjde na gympl, tak já jsem v sedmičce řekla, že taky půjdu

na gympl a pak už jsem měla taky samý jedničky. Do té doby jsem to vždycky řešila jenom na vyznamenání, to znamená, že vždycky mohlo být jenom maximálně myslím čtyři nebo pět dvojek a to jsem vždycky nějak udržovala. Jelikož jsem pak potřebovala dobrý známky kvůli bodům na přijímačky, tak v momentě, kdy jsem pak řekla, že půjdu na gympl, tak jsem měla ty samý jedničky a získala plný počet bodů na přijímačky. Řekla bych, že brácha u mě fungoval hrozně moc, protože jsem věděla, že je dobrej a chtěla jsem být dobrá taky. A víc jsem to neřešila, že bych se neměla učit. Tohle pro mě byla motivace. Řekla bych, že takový přirozená. Člověk nechtěl mít špatný známky, nikdy mi to nebylo jedno.

Co začátek školního roku?

Pravidelný rituál – u nás se nikdy nehysterčilo se začátkem školního roku – jako že bysme čtrnáct dní před začátkem jeli do Jihlavy a nakupovali pomůcky a sešity a tužky. To se u nás v životě nestalo. Ale v prvním zářijovém týdnu se u nás do Jihlavy jezdilo. Během dvou třech dnů jsme si s bráchou napsali seznam, co potřebujeme a jeli jsme do Jihlavy a tak jsme nakoupili ty potřebný věci.

Pak klasicky poslední srpnový týden se u nás začalo řešit, teda já jsem začala řešit, že chci něco nového na sebe do školy. Takže jsem poměrně začala nátlakem na mamku, že nutně potřebuju do školy něco nového. Což se většinou setkalo s úspěchem, to bylo nějak v mamce zakotvený – nový školní rok, nové oblečení. To se buď zvládlo ještě v tom srpnu, abych si to mohla vzít první den na sebe, nebo se to pak doladilo první týden. To byly dvě takové významné věci a víc se asi neřešilo.

Pro tatku zase začínaly svačiny a víc se neřešilo.

Co pololetní a závěrečné vysvědčení?

Naši to vždycky brali tak, že je to naše věc. Já jsem nikdy za vysvědčení nedostávala žádné velké věci. Já jsem třeba s bráchou dostávala čokoládu. Přinesla ji vždycky mamka, ale u nás to vždycky fungovalo, že to jsou rodiče. Nerozdělovalo se to tak, že by něco přinesl tatínek a něco maminka, ne, u nás fungovali rodiče. I když to tedy přinesla mamka, tak bylo jasné, že je to od rodičů. Vždycky se koukli na to vysvědčení a řekli: „No ukaž, no, no, dobrý, dobrý.“ Mamka vždycky řekla: „Dobrá, dobrý, šikovnej“ A vždycky se usmála. Na tatkově asi bylo vždycky vidět víc emocí, protože je to pro něj více přirozený je dávat. Řekli: „Jsi šikovný“ a tím to haslo. Ale nikdy jsme neměli slíbeno věty typu: „Hele, když budeš mít dobré vysvědčení, dostaneš notebook, no, to vlastně notebooky ještě nebyly, ale prostě ne, u nás to byla vždycky naše záležitost. Pochválení jsme za to byli, ale ne že by se to nějak oslavovalo. V pololetí jsme ani nic nedostávali, nepamatuji si, na konci školního roku jsme dostávali čokoládu nebo něco takového.

Jiná věc ale byla u babiček. Od nich jsme dostávali pravidelně vysvědčení, za pololetní i závěrečné vysvědčení. To bylo dobrý, na to jsem se vždycky strašně těšila. Ale taky zase – nikdy to nebylo podmíněný tím, že by počítali, že ty máš jednu dvojku, tak dostaneš tolik, ty máš dvě dvojky, tak dostaneš o to míň. Oni to v zásadě babička s dědou nemuseli úplně řešit, protože ona ty vysvědčení nebyly v zásadě moc odlišný, že jeden z nás propadal a druhý měl samé jedničky. Ale myslím si, že by to asi probíhalo stejně, i kdybysme to tak měli. Tak to bylo dobrý, na to jsem se vždycky těšila, že dostanu nějaký peníze. To byl dobrý rituál, dvakrát do roka.

A co nepřítomnost ve škole z důvodu nemoci?

No teda se u nás prožívalo. Já jsem si kolikrát říkala, jak mám být ještě víc nemocná, abych mohla zůstat doma. Ne, naši absolutně nebyli pro žádný simulování nemoci. Jako když jsme měli angínu, byli jsme u doktora, tak jsme do té školy nešly. Na druhou stranu, když se ráno vzbudím a bude mě bolet břicho a nepůjdu na celý den do školy, to nepřipadalo v úvahu. Prostě jdeš do školy, jdeš to zkusit. A když ti bude hodně blbě, tak ať ze školy zavolají a já pro tebe přijdu, ale to je naprostá samozřejmost, že jdeš do školy. To si vzpomínám, že se mi kolikrát do školy nechtělo a říkala si, jé, to by tak bylo, kdybych mohla chvíli zůstat doma, ale mamka vždycky přišla, říká: „Hele, ale to je vlastně dobrý, vid’?“ a já: „Jo, není mi asi tak špatně.“ a ona: „Tak to jdi zkusit“. Tohle se u nás doma netrpělo, jako to, že pro jistotu tě nechám doma. Jako když jsme byli opravdu nemocní, tak nás naši do té školy nehonili, to bylo samozřejmý, to jsme si tu nemoc hezky vyleželi, to u nás se ty nemoci hodně vyležely, ale v žádném případě nepřipadalo v úvahu jen tak zůstat doma. Ale takovýto záškoláctví, že bych řekla rodičům, já do té školy půjdu a vlastně tam nepůjdu, tak to bych si nedovolila, to nepřipadalo v úvahu.

Co opakování učiva během prázdnin?

V žádným případě, nikdy. Velkou srandu jsem měla ze své kamarádky, která dostávala od své maminky opakovací sešity. To u nás nebylo. Nikdy jsem od našich neslyšela: „Hele, zopakuj si to, ať jdeš do školy připravená.“ To nikdy. Prostě byly prázdniny a to se všim všudy, o škole se vůbec nemluvalo. Kromě mého strejdy, to by také pravidelný každoroční rituál, kdy v polovině prázdnin říkal: „Tak už jenom polovina, už se vám to krátí“. „No jo, už jenom tolik dní a tolik dní“. Říkal to každý rok a já jsem na to byla alergická, když to takhle připomínal. Ale jinak se u nás dodržovaly prázdniny s tím, že se nic nedělalo.

Jaký byl vstup do první třídy?

Do první třídy šla se mnou jenom mamka, taťka byl tehdy v práci. Ale já mám pocit, že to bylo trochu jiný, že se to neřešilo tak velkolepě, že by ve třídě byly i babičky. Že se to tak neřešilo. A ten táta musel do té práce a naši vždycky fungovali jednotně, nesnažili se před sebou předhánět. Prostě šla mamka a bylo to plnohodnotné. A pak si pamatuju, že jsme po prvním dnu i bráchou koupit mi klíčenku – hezkou, koženou, vypadala jako myš. Dostal ji brácha i já. Dostala jsem ji, protože už jsem byla velká, už jsem začala chodit do školy, tak musím mít klíč. Do té klíčenky se vešly desetikoruny, protože já jsem dostávala od našich kapesný a dlouhé roky jsme dostávali desetikorunu na týden. A tam jsem si je právě dávala. Vstup do školy je tenhle.

Jak probíhal výběr střední školy?

Ten já jsem měla jasnej. Protože když brácha udělal přijímačky na gympl, tak já jsem řekla, že já půjdu taky na gympl, všem jsem to oznámila a naši to prostě vzali, že tam chci jít a víc to neřešili. Oboje přihlášky jsem si dávala do Jihlavy na gympl. Naši to brali tak, že to tak chci a nijak mi to nerozmlouvali, to byla naprosto moje věc. Ve škole se řešili školy a já se rozhodla, že chci na gympl a jenom jsem řešila, jestli nemám dát tu jednu přihlášku na gympl do Telče. A byla jsem se tam i kouknout, respektive jsem si to domluvila s lidmi, co tam jeli, že pojedou s nimi. V Jihlavě pak

se mnou byli naši na dni otevřených dveří. Měla jsem na sobě šedý kalhoty a vytahaný svetr. Takže já jsem to měla jasný a naši to tak vzali, nemluvili mi do toho.

Ještě jsem si vzpomněla na jeden rituál. U nás bylo takovým zvykem, že když jsme měli v žakovský za sebou pět jedniček, tak to byl piškvorek a dostávali jsme desetikorunu. A to vím, že jsem byla hrozně vždycky šťastná, když jsem měla třeba deset jedniček. A když jsme měli celou stránku, tak to bylo s nějakým bonusem, ale já už si přesně nepamatuju, jak to bylo. Za celou stránku se to už ale nebralo jako po pěti, ale bralo se to s bonusem. Občas se mi to taky povedlo. Bylo blbý, když se tam občas objevila nějaká dvojka a ta to zkazila. U nás tohle bylo celou základku.

Co přechod z prvního stupně na druhý? Zaznamenala jsi nějakou změnu?

No, s rodiči vůbec. Spíš, že se nám tam měnili třídní. A v pětce a šestce jsme měli nejlepší třídní za celých devět let, tak to si pamatuju, to bylo silný, byla pro nás velmi důležitá. Ale s rodiči si v této souvislosti nic nevybavuju. Jediný, co si pamatuju, že jsem stále říkala své kamarádce, že vždycky ta třída, do které půjde, je těžší. Bylo to tak s každou třídou. Vždycky jsem chtěla být ta lepší.

Co bys chtěla uchovat pro svoje děti, co se týká přístupu tvých rodičů?

Mně se strašně líbila u svých rodičů ta výchova k vlastní zodpovědnosti. Ta velká důvěra, ale taková oboustranná. Rodiče nám důvěřovali a my jsme toho s bráchou nikdy nezneužívali. Ba naopak to pro nás byla ještě větší motivace neudělat těm našim ostudu. Protože ta základní škola pro to dítě znamená opravdu to, že dělá buď ostudu svým rodičům, nebo ne, je to tak. Chtěla bych si zachovat ten přístup k vzdělání to, že rodiče vždycky byli velkou podporou pro nás, ale na druhou stranu na nás nikdy neklečeli. Neříkali: „Musíš se líp učit, abys mohla jít dělat tohle“. Nebo aby mi vybírali školu. Nebylo to ani na střední, ani když jsem potom vybírala vysokou školu. Naši nikdy mi nediktovali, co by pro mě bylo ve vzdělání nejlepší. Ponechání svobody, na druhou stranu velká zodpovědnost. Tak to bych si chtěla uchovat pro své potomky. A pak ještě to, že u nás se nikdy o učiteli nemluvilo špatně, prostě nikdy. Já když jsem přišla ze školy a řekla jsem, že ten učitel je úplně blbej, tak vždycky táta, protože s námi tyhle věci hodně řešil táta, mamka mu tak přitakávala, tak vždycky hledal důvod, proč to ten učitel tak udělal a že ten učitel není blbej, že k tomu měl nějaký důvod. Vždycky ho obhajoval, vždycky. I tehdy, když jsem byla ještě na vejšce. To už jsem mu pak říkala, že už jsem velká holka, že už nemusí. Nikdy se ale u nás neřeklo, že ten učitel je blbej nebo že neměl pravdu. U nás se nikdy nešlo proti učiteli. U nás učitelé měli vždycky zastání a to i v případě, že jsem měla pocit, že to je nejvíc oprávněný, jak jen to může z mé strany být. Taťka vždycky hledal tu variantu toho, proč to tak udělal.

Jak to hodnotíš a reflektuješ zpětně propojení rodiny se školou?

No já bych skoro řekla, že to lepší být nemohlo, protože naši třeba často fungovali i tak, že když jsem třeba řekla, když byla třeba nějaká školní akademie, tak u nás šli naši nebo aspoň taťka, protože ten měl pak odpoledne víc času než ta mamka. U nás dost fungovalo takovýto „byl potřeba do školy vánoční stromeček nebo ho nějak přidělat“ tak taťka to nějak vymyslel a přidělal ten stromeček a já jsem byla vždycky hrdá, že jsem to mohla zařídit já nebo že to udělal ten táta. To se opakovalo taky velmi často. Prostě když bylo potřeba v té třídě s něčím takovým pomoci nebo zařídit, tak já jsem pro to doma vždycky našla pochopení a vždycky se to nějak

udělalo, zařídilo a pomohlo se té učitelce nebo škole. Nikdy se nešlo proti učiteli. Já si myslím, že to propojení fungovalo dobře. Naši se zúčastňovali i rodičáků, ale zase prostě tak, že na ně šli, ale na druhou stranu se nesnažili nebo prostě my jsme s bráchou neměli moc problémy, takže nebyli nuceni, aby obcházeli každého učitele a ptali se, jak to teda s námi vypadá. Naši k tomu měli takový velmi střízlivý přístup, viděli, že v těch žákovských, že žádný problémy nemáme, tak proč by za tím každým učitelem chodili a ptali se. Řekla bych, že to bylo po všech stranách jako dobrý no.

Jaký si myslíš, že ty rodinné rituály měly význam pro tu rodinu?

Pro nás s bráchou ta škola představuje jakousi práci – rodiče chodí do práce, dítě chodí do školy – a je ve stejný pozici, takže bych řekla, že tím, se ti naši zapojovali a že se ptali, co se v té škole dělo, tak zase projevovali svůj zájem o nás. A že nás tím brali. Věděli, že to je pro nás důležité, viděli, že tím žijem. Rozhodně se o to zajímali, na druhou stranu nám nechávali tu svobodu. U nás se vždycky věci řešili dohromady – ať nějaký trable, nebo veselý věci. Vždycky se to řešilo a prožívalo společně.

Jaký vliv podle tebe měl přístup rodiny ke škole?

Třeba ten konkrétní rituál, to, že jsem si s tím tátou popovídala a probrala to s ním, pomohlo té škole, že já už jsem druhý den do školy přicházela s takovým smířčím přístupem k tomu učiteli. Že už jsem v sobě neměla pocit toho, že to je úplně blběj nebo úplně kráva, ale že už jsem byla ovlivněna dost tím tátou, který mi vysvětlil, že to tak třeba úplně není, a já už jsem tak měla podvědomě v sobě, že asi se na toho učitele nemůžu úplně zlobit. Takže pro mě tahle konkrétní věc měla význam v tom, že jsem si na druhou stranu dokázala těch učitelů víc vážit a měla jsem více pochopení. Nebo jsem kolikrát i svým spolužákům vysvětlila, že to tak třeba ani nemyslel. Přejímala jsem to od toho svého táty. Rozhodně rodiče pomáhali upevňovat autoritu učitelů.

Jak ovlivňují rodinné rituály postoj dítěte ke vzdělávání?

Pro to dítě je to něco jako chodit do zaměstnání. Je to taková jako zkouška, až když bude pak chodit do zaměstnání, tak to bude naostro. A v té zkoušce by se měl naučit přistupovat k nějakým autoritám, k institucím, k povinnostem, k zodpovědnosti, k samostatnosti. A to se tam učí. A to díky výchově těch rodičů, kteří mě tohle učili k té škole, tak mi to rozhodně muselo být předáno dál do toho dalšího povolání.

RODIČE KLÁRY

Co se vám vybavilo, když jste slyšeli o tématu rodinných rituálů s tematikou školy?

M: Maminka je naučila, aby si sami uměli podepsat žákovskou. Abych to pořad nemusela podepisovat. On to asi uměl víc Pája než Klára.

O: Ono když už to pak dospělo do stavu, že byli třeba v osmé třídě, tak pak už to Pája vlastně uměl. Ale tam nebyl problém, oni přišli domů a nahlásili to, že si zase zapomněla podepsat žákovskou, takže to museli vyřešit. Ale já nevím, proč Klára Ti to líkala podepsat ráno před odchodem, vždyť ona žádný koule nenosila.

M: Já si myslím, že Klára často viděla problémy tam, kde nebyly.

O: I když ona Klára do té šesté třídy nebyla premiant, ona až když se Pája dostal na gympl, což bylo v té šesté třídě, ona je o tři roky mladší, tak já si myslím, že do té šestky to ona všelijak flákala, ale my jsme s tím nijak neměli problém. Já vím, že pak šel Pája na ten gympl, tak ona strašně zabrala.

M: Flákala, flákala, vždyť měla nejhůř dvojky.

O: Ale tak měla i nějakou trojku i, ale nám to tak nějak nevadilo, ale když se pak Pája dostal na ten gympl, tak ona měla v sobě obrovskou ctižádost ho dohonit a to si myslím, že se pak vzedmula. A já jsem to vnímal tak, že se s ní něco stalo a že je to vlastně k lepšímu, takže já už jsem vlastně vůbec neměl pocit ji korigovat, takže v ten moment si asi začali podepisovat ty žákovský. Nebo Pája jí to podepsat vždycky, když odjížděl do školy.

Když se pak připravovala na přijímačky, tak to jsem si říkal: Čeština dobrý, ale když jsem viděl, co vytváří z matiky, tak jsem si říkal, to nedá, ty přijímačky nemůže dát, tak jsem s ní začal nějaké příklady a ona na tom fakt makala. Nebylo to slavný, ale udělala i tu matiku. A na vejšce pak dokázala matiku i doučovat, což už jsem pak vůbec nechápal.

M: Co mě se vybaví se školní docházkou mých dětí? Mně se vybaví, jak jsem vždycky večer hledala věci na pracovní vyučování. Protože nikdy to neřekli dřív jak večer v osm, v devět. To si pamatuju, to bylo hrozný. To bylo namáhavý. Protože jsem nikdy nemohla najít všechno, co měli mít.

O: No jo no, tak když to vymysleli v neděli večer, tak to byl vždycky problém.

Když se zastavíme u rána, jak to u vás vypadalo, než šly děti do školy?

M: Svačiny dělal vždycky tatínek.

O: Jo, svačiny jsem dělal odjakživa já. To byl můj rituál, udělat svačinu. Do školy pak chodili sami. Ale do školky, to jsem na ně jednou úplně zapomněl šíleným způsobem. Já jsem je normálně nevodil.

M: Jeden týden vstávali sami, protože jsem byla v práci, druhý týden jsem byla doma, tak to jsem je tady nějak pacifikovala. Já jsem dělala ranní odpolední. Když jsem měla ranní, tak je z osmdesáti procent vyzvedávala babička a pak je měl na starost taťka.

M: Oni tím, že museli jeden týden chodit sami, tak oni na to byli naučený. Pája ji vodil už do školky.

O: Pája byl velice takový zodpovědný.

M: Největší rituál měla Klára, když se svojí kamarádkou chodila zásadně na poslední chvíli, na druhé zvonění. Pája chodil dřív, Klára chodila zásadně, až když na ni ředitel už čekal.

O: Pája byl zodpovědný, on i Kláru vzbudil, tam žádný takový, že by nechtěli vstávat. Jako večer museli jít spát, takový to, že by dlouho dívali na televizi, to ne, tom měli danou nějakou hodinu, kdy jsme je prostě honili do postele.

M: Ráno tím, že na to bylo naučený, tak se nic nezměnilo.

O: Já jsem vlastně chodil dřív, takže jsem vstal, udělal jsem svačiny, každému jsem to dal na stůl. A já nevím, jestli takhle samostatně fungovali už od začátku, nebo jak to bylo v tom začátku?

M: Pája ji, co šel do školy, vodil. On už ji vodil do školky.

O: A když jsem na ně jednou zapomněl, když chodili do školky oba dva. To jsme je vypravovali. A já jsem si na ně vzpomněl až v deset hodin. Tak jsem letěl domů, tady nikdo nebyl, svačina byla pryč a Pája pak suše oznámil: „Nikdo nepřišel, tak jsem jí oblekl...“ Ne vlastně já jsem zaspal a neměl jsem už čas udělat svačinu. Takže jsem makal do práce. Vůbec jsem nestíhal, nic jsem nestihl, utekl jsem. Teď jsem je měl dojít vypravit, jenomže jsme skládali nějaký kamion, prostě jsem neměl čas. A když to napětí v práci opadlo, tak jsem říkal: „Kurňa, já mám dneska takový hlad“ a říkám si: „Vždyť já jsem nesnídal, vždyť já jsem neodvedl děti do školky“. Takovou dedukcí jsem k tomu došel. Teď jsem úplně zpanikařil, doma nikde nikdo a pak Pája suše oznámil, že nikdo nepřišel, tak ji oblekl a dovedl ji tam. Došel s ní do školky, všechno zařídil. A tím si nastartovali to, že do té školy už to bylo automatický. Protože Pája už byl školák a Klára šla do první, tak se tam s ní šlo poprvé a on ji pak vodil.

Jaké u vás probíhalo rozloučení, než šli do školy?

M: No já vím, že když byli menší a já jsem ráno nebyla doma, tak jsem vždycky ráno volala z práce, jestli vstali a odešli. To bylo ze začátku a pak jsem už taky nevolala.

O: Srdceryvný rozloučení mi vždycky bylo protivný. Když jsme byli doma tak nějaký ahoj, ale jako takový ty scény, co dneska rodiče předvádějí, tak to mi vždycky bylo protivný navenek se před druhými takhle projevat. To spíš bylo v takovém duchu.

M: U nás to spíš bylo stylem: „Dělej, přijdeš zase pozdě“. A Klára na to: „Ne, nepříjdu.“

O: Spíš takovým tím stylem „tak ahoj“

Jak to bylo, když přišli ze školy?

M: Jeden týden jsem si pro ně do družiny chodila sama a druhý týden babička, protože to bylo do půl třetí a to taťka nestíhal.

O: Tohle mě úplně minulo, protože já jsem nikdy děti z družiny nevedl. Když je vodila babička, tak jediný, co si vzpomínám – oni vždycky něco měli – nějaký bonbóny nebo něco. A když šli vždycky s mámou, tak říkala: „Hele, babičku vohnete, ale mě nevochnete“ Vždycky to na ní zkoušeli, že by chtěli něco koupit, ale vždycky ten jeden týden měli pauzu a ten druhý týden to vycucali z babičky, protože ta jim dokázala koupit cokoliv. To ale na mámu neplatilo, nějaký jejich zlatý oči. A já jsem je pak viděl až potom.

No a pak takový to běžný – když měli úkoly, se kterými si nevěděli rady, tak to jsme nějak řešili společně. Buď já, nebo mamka. To asi nebylo tak, že bysme nad nimi denně klečeli, nebo že bysme nad nimi seděli, když psali úlohy. Prostě to psali v kuchyni nebo v pokoji, a když nevěděli, tak se za nimi došlo a někdo to vyřešil.

Samozřejmě jsem se zeptal, co má na zítřek a když zapomněl, tak zapomněl, no. Nebo když to neřekl.

Ale v tomhle směru já nevím, my jsme měli asi nějaký hodný děti.

M: Když byli třeba do té třetí třídy, tak to jsme s nimi psali úkoly, třeba když se učili psát. A Klára vůbec, jak tam byl Pája starší, tak ona když něco potřebovala, tak spíš šla za ním.

O: Ona šla vždycky nejdřív za ním. Ona ho měla odjakživa za takový vzor, a když měla problém, tak šla za ním.

Spíš si vybavuju, že Pája chodil s problémy za náma, protože byl ten první a ten dělal tu cestu. Ve skutečnosti vlastně, co Pája už zažil, tak jsme jí řekli, dojdi si za Pájou, ten ti poradí, protože on už to měl za sebou. Ve skutečnosti se tedy řešili věci jenom s ním. Ted' si vybavuju – on byl takový, že strašně všechno pomalu vstřebával a já si vybavuju jednu věc – že s ním jsme jeli do Jihlavy mu ukázat, když udělal přijímačky na gympl, kde je gympl, kde je autobusák, všechno jsme mu jeli ukázat, kde a jak se tam bude pohybovat a když šla Klára na gympl, tak jsme jí tam poslali autobusem, vůbec nikdo neřešil, že Klára je v úplně té samé situaci jako on a že jako bychom s ní taky měli jet. On vlastně do té doby v Jihlavě moc nebyl, maximálně jsme tam jeli na nějaký větší nákup, ale sám autobusem tam nikdy nejel. A Klára tam byla několikrát. Už pak jeli zase spolu. Ten Pája tu cestu tak prorážel a s Klárou se to pak už neřešilo. Ale přišlo mi to pak hloupý, když jsem se pak nad tím zamyslel – že s ním jsme to tam jeli objeovat, všechno jsme mu ukázali a tu Kláru jsme tak odbyli, že už je to automatický. Úplně mi to přišlo divný.

Ona totiž neměla problém. Pája totiž dával najevo takovou tu nerozhodnost, bezmoc. Kdežto Klára má dodneška přístup „Ono to nějak dopadne, já si poradím“. Což Pája nemá, ten si musí všechno ošahat, všechno vyzkoušet, všechno mít naplánované dopředu a musí to tak dopadnout. Když to dopadne jinak, tak je hnedka v depresi nebo má hnedka problém, že se stal nějaký velký problém. Což u Kláry vlastně nebylo, ta to vůbec neřešila. A když jsme to na Pájovi viděli, tak jsme se mu snažili pomoci vyřešit.

Když tedy Pája přišel ze školy a měl problém, tak jsme to s ním řešili, kdežto Klára už takový problém vlastně neměla. Je evidentně úplně jinak založená.

Jak to bylo s podepisováním žákovských?

M: Když to zapomněli dát podepsat, tak si ji podepsali sami. Ale oni toho nikdy nezneužili. Oni si to i podepsali a i potom klidně řekli, že si to podepsali.

O: Tam nešlo o to, že by si to nějak podepisovali skrytě, tam šlo o to, že když si na to večer nevzpomněli a protože párkrát s tím měli problém, že neměli podepsanou žákovskou, možná donesli nějakou poznámku, to já ani nevím.

M: Já si pamatuju, že i sousedka jim podepisovala žákovskou, protože na to prostě zapomněli.

O: A oni v tý škole na to byli nějak vysazený. A máma říká: „Hele Pájo, to se musíš naučit, protože to takhle nepůjde.“

M: A on se to naučil, já jsem ho naučila svůj podpis. Ale nikdy toho nezneužili.

O: Protože ty sankce, který z toho ve škole měli, tak pro nás byly nesmyslný.

M: A když měli pět jedniček za sebou, tak to měli piškvorek. Za to dostali pětikorunu. To jsem totiž už měla já jako dítě.

Jakými slovy jste je motivovali k učení?

M: Když se nebudeš učit, tak půjdeš do Motorpalu a budeš dělat celý den u mašiny.

O: No, to tady znělo dost často. Tím, jak se začali dostávat do puberty nebo do věku, kdy se vědělo, že jednou budou muset začít něco dělat, tak tam to bylo vždycky daný jasně. „Hele, učit se nemusíš, v Motorpalu berou i nevyučení. Osm hodin budeš dělat čudlíky.“ to byl asi takový dostatečně odstrašující příklad. Možná to ještě tehdy nechápali, ale myslím si, že to ten člověk nějak chápe, že ten Motorpal, stát u mašiny, není nic tvůrčího a že to je práce, kterou nechtějí dělat. Nebo takhle – já jsem to měl v sobě zakódovaný. Když jsem se ženil, tak jsem věděl dvě věci – že nebudu nikdy dělat v Motorpalu a že nebudu bydlet v paneláku. Se vším ostatním jsem se nějak smířil – chtěl jsem být v Lovětíně, Martina řekla ne, do Lovětína nikdy nepůjdu, tak jsme v Batelově. Kdyby řekla, půjdem do paneláku v Batelově, tak bych jí řekl, tak to teda ne. A to že jsem nechtěl dělat v Motorpalu, tak to bylo, že jsem to možná věděl už ještě dřív, než jsem ty děti měl. Byl jsem tam na brigádě. A stalo se mi, že jsem omarodil žloutenkou a já jsem tam dělal čtrnáct dní a oni nám slíbili, že když tam budeme ještě týden, to byla povinná praxe, tak když tam budeme ještě týden, tak že nám zaplatí celé tři neděle. Ale já jsem ten týden už nemohl oddělat, protože jsem omarodil a oni mi nezaplatili ani těch čtrnáct dní a mě to tak štvalo, ta výroba čudlíků, každý den tisíc dvě tě čudlíků a když to nebylo, tak nebyla splněná norma a tím pádem to bylo úplně v troubě a ještě mi to tehdy nezaplatili, takže jsem to měl v sobě tak zakódovaný, tak možná, že jsem to na ty děti tak přenesl, že když jim máma řekla: „Půjdete do Motorpalu, tam berou furt“, tak určitě věděli, že je to něco zlého, protože to jsem na ně musel nějak určitě přenést. Že to je něco úplně odstrašujícího. Takže jim asi bylo úplně jasný, že to teda dělat nechtějí.

Co večerní debaty o škole?

M: Tak to byly třeba ty pracovní činnosti – oni přišli, zadali požadavek, já jsem nadávala a šla jsem něco hledat. Nadávala jsem stylem: „Proč jste mi to neřekli aspoň odpoledne?“

O: Ale tak to je dodneška stejný.

M: Tak když přišli s nějakým problémem, tak jsme se s nimi o tom problému bavili, ale když nepřišli, že by nějaký problém měli, tak abychom se jich každý den ptali, co bylo ve škole a co paní učitelka, tak to jsme teda nedělali. Ale když prostě ten problém měli nějaký a přišli, tak jsme ho nějak vyřešili. Když jsme třeba zjistili, že Pája, ač měl samý jedničky, tak když přešel na gympl, tak úplně tupej z němčiny a z němčiny téměř propadal, tak jsme to s Klárou hned vyřešili tím, že jsme ji začali vozit na doučování. To jsme prostě nějak řešili. Ale když problém nebyl, tak jsme ho neřešili. Dokud nepřišli, tak jsme věděli, že je to všechno v pořádku a všechno to nějak klope.

O: Řešilo se to průběžně tak, jak bylo třeba. Při tom mytí nádobí se řešili úkoly, a když nějaký problém nastal, tak se nádobí přestalo mýt a šlo se to řešit a pak se zase začalo mýt a oni už to dodělali.

Jak to bylo s usínáním?

M: Klára byla noční můra odjakživa, ta furt razila heslo: „V noci můžu být vzhůru, jak dlouho chci“ Ale ráno se jí pak nechtělo vstávat.

O: Vybavuju si, že se jí ráno nechtělo vstávat, ale my jsme s tím problémem neměli, protože nikdo nebyl doma, takže oni museli vstát. Tak maximálně musela přijít pozdě.

M: Když jsem já byla doma, tak jsem na ně furt řvala: „Dělejte, dělejte, přijdete pozdě“ A oni byli v klidu, Klára to měla naučení chodit do školy pozdě. Ta věděla, že musí vypadnout za pět minut půl, aby tam byla na druhé zvonění.

Jak se u vás řešil začátek školního roku?

O: Poslední týden před začátkem školy se dojelo pro nějaký pomůcky, co potřebovali – tašky, boty cvičky. Tak to tak asi.

M: Hele nikdy jsme je nenutili, aby se učili přes prázdniny. Ani nemuseli přes prázdniny číst, ani nemuseli trénovat psaní, ani nemuseli nic. Prostě když měli prázdniny, tak měli prázdniny. Ale jinak, co bylo potřeba, se koupilo, ale že bychom to nějak řešili. To bylo, když byli malí, pak když něco potřebovali, tak si došli do drogerie.

O: Tašku jim donesl vždycky Ježíšek, když šli do první třídy, oběma, s penálem, s pastelkami a barvičkami. To už měli od Vánoc.

Jak to bylo se vstupem do první třídy?

M: Když šli do první třídy, tak mi jich bylo líto, protože jsem si říkala, že ty chudáci neví, co je čeká.

O: Pája se těšil. A asi po týdnu už řekl, že se netěší.

M: A to prý byl jediný den, kdy se do školy těšil. Asi proto, že nevěděl, co čeho jde. Do první třídy jsme vyráželi společně, pak už ne, pak už chodili sami.

Co pololetní a závěrečné vysvědčení?

O: To jsme nikdy neoslavovali. To u nás zajišťovala teta. Ta jim hodně často něco kupovala, třeba v devítce, za maturitu.

M: Já jsem tvrdila, učíte se pro sebe, maximálně dostali třeba polárkový dort a to bylo všechno, co kdy dostali.

O: Tu pěťikorunu za ty piškvorky, to jo, tam byla nějaká finanční motivace, ale jinak ne. Narozeniny a Vánoce, to jo, ale vysvědčení ne. Za maturitu a promoci jo, ale jinak ne.

M: Já jsem jim říkala: „Učíte se pro sebe“ a táta jim povídal: „A nemusíte u toho pást krávy“. A tím to u nás bylo vyřešený.

Jak jste řešili nepřítomnost ve škole z důvodu nemoci?

O: No to Klára jednou marodila strašně dlouho, snad tři měsíce.

M: To byla už v osmičce, to měla tenkrát streptokoka. Tak když marodili normálně, tak se to vzkázalo vždycky po tím druhým sourozencovi, ať tam dojde a řekne, že marodí. Donesl úlohy, sešity, oni si to přepsali. Když už Pája na základce nebyl, tak to dělala kamarádka a pak se jim normálně napsala omluvenka do žákovský a tím to končilo. A když pak Klára potom marodila dlouho, tak sem pak chodily třeba spolužačky, co měli, aby donesly úlohy, nebo co berou.

O: Oni marodili maximálně týden, to vzhledem k jejich prospěchu nebyl takový prohřešek, aby to nějak nezvládli dohonit. A že by pak měli tendence předstírat něco, tak to ne.

M: Já bych spíš řekla, že oni ani moc chybět nechtělo, oni byli takoví, že stejně věděli, že to pak budou muset dopsat a dohnat a že jim to spíš jako vadilo. Že by vysloveně chtěli marodit, to si myslím, že nechtěli.

Jak jste řešili výběr střední školy?

O: Tam to bylo jednoduchý. Pája ten vůbec nevěděl, co chce dělat, ten to začínal. Když jsme se ho zeptali, co chce dělat, tak on řekl, že neví. Tak jsme mu vysvětlili, že když neví, tak to je úplně jednoduchý, tak musí jít na gymnázium, aby měl další čtyři roky si to rozmyslet.

M: Vzhledem k tomu, že měl samý, tak jsme předpokládali, že půjde na vysokou. Takže ten šel vlastně tímhle způsobem. A Klára ta pak přišla s tím, že by chtěl jít na konzervatoř, když jsem řekla, že na konzervatoř nepůjde, jako nepůjde jako na střední školu, prvně ať si udělá nějakou jinou školu a potom, že klidně může jít. No a pak to tak taky udělala. Šla na gympl, pak zkoušela přijímačky na DAMU a pak si vybírala tu školu.

Jak se u vás řešili třídní schůzky?

O: Ze začátku jsem měl takový tendence, že jsem chodil i já, většinou to odnesla mamka. Když pak byli oba na škole, tak jsme třeba chodili oba. Ale většinou to dopadlo tak, že jsme se dozvěděli, že s námi ty učitelé mluvit nepotřebují a že ty, co potřebují, ty nepřišli. Po jedný takový schůzce, kdy jsem tam tak přišel a připadal jsem si jako blbec, jako ten rodič, který za každou cenu chce slyšet, že to jejich dítě je geniální a teď mu to dělá strašně dobře, tak jsem říkal – hele víš co, já už tam prostě nejdu. Já už tam prostě nepůjdu. Tak jsem to prostě vzdal. Přece tam ze sebe nebudu dělat blbce a chtít slyšet něco, co vlastně nepotřebuju slyšet.

M: Na poslední třídní schůzce jsem byla, když Pája dostal Padělkovou, ta mi řekla, co tam chci, že mě nepotřebuje, že co tam nejsou, tak ty potřebuje, tak jsem zkonstatovala, že nemusím chodit.

O: To bylo takové rozhodnutí, že už jsme tam pak vůbec nešli.

M: Když byla první, druhá, třetí třída, tak jsme tam samozřejmě chodili, to ty děti mají rádi a paní učitelky to taky mají rádi, tak to jsme chodili, ale když už byli starší, tak jsme zkonstatovali, že už není potřeba tam chodit.

O: A protože jsme tam měli dvě děti, tak jsme chodili dva. Na gympl tam jsme potom chodili. Tam zase až tolik nešlo o ty konkrétní děti, tam šlo spíš o organizační věci. Tam se to taky týkalo toho, aby člověk měl přehled, co tam ty děcka dělají.

Co vás k tomu všemu ještě napadá?

M: Já si myslím, že my dva jsme měli z pekla štěstí, protože jsme s nimi neměli žádný velký problém. Druhá věc je ta, že já nevím, jak bychom to řešili v případě, že bychom měli nějaké dárečky. Že by nosili domů čtyřky, pětky a propadali. Ale tím, že oni takoví nebyli, že oni byli spíš takový, že nosili ty dvojky, jedničky, když náhodou někdo z nich donesl trojku, tak z toho oni byli nešťastný víc než my. Tak my jsme neměli pocit ani je nutit, aby byli lepší. Prostě když donesli dvojku na vysvědčení, tak mě to vůbec nevadilo a neměla jsem pocit je nutit, aby měli tu jedničku. Je možný, že kdyby domů nosili čtyřky a koule, tak že bych prostě reagovala úplně jinak. Tímhle způsobem jsme nikdy neměli pocit, že bychom je museli nějakým způsobem šikanovat, nutit, aby byli lepší. Já jsem měla názor, že jedničky a dvojky, že nevidím důvod, proč bych po nich měla vyžadovat, aby měli samý. Já jsem neměla ten pocit. Možná se mi to dobře mluví, protože nevím, jak bych reagovala, kdyby domů nosil jednu kouli za druhou.

O: Ale já si myslím, že to ani nemůže nastat, protože já říkám, že osobní příklad, laskavé slovo a pohlazení jsou v té výchově nejdůležitější a že vlastně když ty děti, že když my jsme nebyli dárečci s mámou a to si myslím, že ne, tak si myslím, že takové dítě se ti ani nemůže narodit.

M: No jo, ale... My jsme třeba ani nikdy nezažili, že by chodili za školu, že by nám lhali..

O: Ale to dítě je bezelstný. Když to dítě nenaučíš lhát a podvádět, tak nezačne. Podle mě ty děti neměly důvod lhát, když ví, že máma nelže. Když ti máma řekne: „Hele, učitelce to neříkej...“ Tak to už nese to, že si to dítě začne říkat „Jo, tak tohle se může říkat a tohle se nemůže říkat, tak já to tý mámě taky neřeknu, ať to neví“ a tím pádem jí nemůžeš nechat podepsat žákovskou a vědět, že ti to řekne.

Jak to bylo s autoritou k učitelům?

O: Snažili jsme se neshazovat autoritu učitele a to i v případě, že ta její učitelka v první třídě chlastala a my jsme věděli, že chodí ožralá. To jsme tak jako tutlali v sobě a já si myslím, a to je strašně nebezpečný, já mám pocit, že jsme jen jednou řekli něco takovýho, že to je jako hrozný, mám pocit, že jednou se to stalo a okamžitě se to na těch dětech projeví, ta agresivita dětí vůči tomu učiteli, že jako si pak člověk musí uvědomit, že to se nesmí říkat, i kdyby to pravda byla. Protože to

dítě to okamžitě vycítí a v ten moment toho učitele má za nic a v ten moment je to špatně.

My jsme byli určitě typy rodičů, že kdyby dítě přišlo s tím, že dostalo facku, že udělalo to a to, tak by dostalo ještě dvě. To jako zastávám do dneška. Kdyby přišlo, že dala učitelce na židli připínák, že ho chytla a dala mu facku, tak bych mu dal ještě dvě.

Oni věděli, jak jsou nastavená ta pravidla a věděli, že za ně nesmí, a když za ně zašli, tak si myslím, že se to nějak dozvěděli, že se to tak nedělá, že se máma nebije, že se učitelce nenadává, to prostě věděli jasně. Že když se nebudou učit, že půjdou do Motorpalu. Prostě měli jasně daný mantinely. A že když si tu žákovskou náhodou zapomenou nechat podepsat, tak si ji prostě podepište ráno a řeknete nám to, až přijдете ze školy.

V zásadě jsme jim nevytvářeli iluzi toho, že musí být geniální, že je důležitá známka aniž jak se k ní dostanou. Protože pak se to dá řešit jinak, že rodiče běží na rodičák a říkají: „Paní učitelko, tu jedničku mu fakt musíte dát, vždyť on to umí, tak ho ještě vyzkoušejte“ Tohle to jsme absolutně odmítali. Prostě když donesl dvojku, tak donesl dvojku a nikdo to neřešil. Zhoršila se v češtině, tak se zhoršila v češtině. Ale že bychom tam běhali, že se musí zlepšit, ať ho ještě vyzkouší a podobné scénáře, co znám, to vůbec.

A když jsem viděl, že je Padělková v té matice nezkouší a nekontroluje domácí úlohy, tak jsem s ní vlastně před těmi přijímačkami začal počítat, protože jsem věděl, že jediné tím počítáním si to může nacvičit, že jinak to nejde. Spíš jsem se v Kláře snažil probudit to, aby to pochopila, než se to učila nazpaměť. Mě matika bavila a sám jsem věděl, že dokud jsem si nespočítal dvacet příkladů a nepochopil jsem ten princip, tak jsem to neuměl. Pak když se pochopí ten princip, tak už se spočítá cokoli.

Co byste pokládali za důležité, aby si odnesly vaše děti pro své vlastní děti?

O: Pro mě je zásadní ctít rodiče. Ctít ty authority, učitele. Protože to, když ty moje děti nepochopí pro ty své děti, tak pak si myslím, že pak nastanou ty problémy s nima. Když dneska vidím rodiče, jak se nechávají od rodičů tyranizovat v obchodech a rodiče se tváří, že to je normální, že se dítě vzteká, mládí do mámy u kasy a já chci to a to, ty prostě rodiče trpělivě říkají: „Ne Fanoušku, to já ti nekoupím.“ Nebo když jsem viděl malého Káju, to jsem normálně čuměl. Něco jsem u té rodiny dělal a teď jak se děti motají kolem, tak jim řeknu: „Podej mi kladívko“. Tak ono to donese a já mu poděkuju se slovy, že je šikovnej. Tak jeho táta taky řekl: „Kájo, podej nám ten šroubovák támhle u vrat“ A Kája si stoupl a říká: „Nic ti nedonesu, podej si ho sám“ Tohle kdyby mi udělalo dítě, tak ho seřezu jako žito. A on to jeho táta přešel způsobem, že se sebral a došel si proto. To je něco tak zásadního, že to to dítě musí vědět, že tohle prostě nelze, to si nemůže dovolit takové jednání. Já miluju děti, udělal bych pro ně cokoli, ale tohle je prostě moc, to se nedá tolerovat.

Protože pokud chci, aby mi ti lidé, kteří vychovávají to mé dítě ve škole, ve školce, aby ho vůbec mohli vychovávat, tak nemůžu před těmi dětmi doma říkat, že jsou hloupí, že tomu nerozumí a shazovat je.

Zrovna tak se mi nelíbí, když rodiče vykládají před svým dítětem to, co to dítě vyvádí. „No hele, to ti je takovej borec, on ti tu učitelku dokáže poslat do prdele“ a to dítě to slyší. Může to vykládat, když bude v hospodě, ale tady to dítě stojí vedle. Jak to dítě, co chodí do školky a tu učitelku dokáže poslat do prdele a táta to před ním vykládá jako fantastickou věc, jak je dobrej, tak to dítě se samozřejmě snaží být příště ještě lepší. Takže pak se nelze divit tomu, když v patnácti letech pošle do prdele své rodiče. To se mi hrozně nelíbí.

M: Já si myslím, že musí mít ty děti vymezené mantinely. Aby přesně věděly, kde je ta hranice, kam ještě můžou a co už je za. Samozřejmě když budou mít s nějakým učitelem problém, tak je musím vyslechnout, pomoci jim, ale musí mít hranice.

O: Nelze ale, i kdyby sis je vyslechla a zjistila, že je tam nějaký problém, tak nelze vletět do té školy tím způsobem, že mojemu dítěti se tohle nemůže dít. A kdybys tam došla, tak to nemůžeš těm dětem zase vykládat zpátky, aby ony ztratily tu úctu k té autoritě.

M: Na druhé straně v Tobě musí mít také oporu, že když se jim něco děje, že je jako vyslechněš, musíš mu nějak důvěřovat a zjistit, jestli ta pravda není trošičku jiná. Ne to brát stylem: „Ty mi kecáš“. Aby si neřeklo, já jim to doma stejně říkat nebudu, protože oni my stejně nebudou věřit.

O: Nebo zase naopak, když ti to dítě něco vykládá, tak my jsme vždycky měli tendenci ho trošku podezírat, že si trochu vymýšlí, že je potřeba k té pravdě dojít jinak. Protože dítě má nějaký problém, vykládá ho, a nebrát to zase tak, že když to říká moje dítě, tak to musí být pravda. Pak se najednou zjistí, že to zase až taková pravda není.

M: Musí to být něco mezi.

O: No a to je zase v té lásce. Musí to být ten osobní příklad, laskavé slovo a pohlazení, aby to to dítě ve mě mělo důvěru, že mi to vůbec může říct. Protože když se ke mně staví tak, že mi to nemůže říct a nezíská ke mně ten vztah té důvěry, tak je to špatně.

PRARODIČ KLÁRY, RODIČ MARTINY

Co se vám vybavilo, když jste slyšela o tématu rodinných rituálů s tematikou školy?

Já bych řekla, že jsme to měli z dnešního pohledu pestré. My jsme vlastně neměly televizi a nic takového, tak my jsme se musely jako děti samy, takže jsme litaly po venku a hrály jsme různé hry, takže jakou zábavu jsme si udělaly, takovou jsme měly. A jinak děti jsme měli velice skromné, protože peníze nebyly navíc, to nebylo jako dneska. Člověk dostal jenom to, co potřeboval velice nutně.

Když se zastavíme u rána, jak to u vás vypadalo, než šly děti do školy?

To bylo tak, že já jsem byla v práci a děti vypravovala moje matka. Ona sem přišla, tady je postavila do pozoru, aby stihly školu, všechno měli připravené, takže já jsem je nevypravovala, vypravovala je moje matka. Už je vlastně budila babička, já už jsem chodila na půl šestou do práce. Všechno jsem jim to připravila na židli, pověsila a ona se o všechno postarala, takže já jsem na tom moc velkou zásluhu neměla. Když já jsem chodila do školy, tak my jsme měli babičku, která u nás bydlela a to zase zajišťovala ona, takže my jsme ráno vstávali a bylo teplo. A to mi velice chybělo, když jsem ráno vstávala do práce, tak byla zima, když jsem přišla domů a ona tam ta babička nebyla, tak jsem to poznala, že je tam nějaký rozdíl – byla tam zima a byl tam nějaký rozdíl. Dokud tam ona byla, tak tam bylo teplo, byl třeba uvařený čaj nebo kafe, prostě někdo byl doma. Na mě to hrozně působilo. Ale moje děti vypracovala moje matka.

Nespala u nás, chodila k nám, vypravila je do školy a šla na nákup. A zase když šli ze školy, protože oni nechodili do družiny, oni neměli rádi tyhle skupinové pobyty, tak šli k ní a k dědovi. A tam na mě počkaly nebo pak přišly domů, protože já jsem měla do dvou. Já jsem nikam nedojížděla, dělala jsem celý život v Motorpalu, takže jsem byla po druhé hodině doma. Když byly větší, tak už byly doma, když byly menší, tak chodily k mé mamince. Nic jako zvláštního.

Svačiny obvykle měly buď rohlík, nebo, oni neměli bůhví jaké svačiny. Rohlík s jablkem. Já nevím, jestli jim ještě nedávali svačiny ve škole, mně osobně je dávali ještě ve škole. U těch mých dětí si to nepamatuju. A na obědy chodili určitě do školy.

Můj manžel chodil na šestou na silo. Taky je někdy vypravoval, ale to bylo málokdy, většinou je vypravovala moje matka. Tak ona Martina když byla starší, tak už byla hodně samostatná, pak se vypravovali sami. Ale v té první druhé třídě dělala všechno moje matka.

Já jsem to potom zase oplatila Martině. Já když jsem šla z práce, tak jsem šla rovnou k nim nebo do družiny nebo do školky, to bylo, když měla odpolední a když měla ranní, tak vlastně přišla domů. Tak ob týden jsem se doma jenom zastavila, dala jsem si sem mléko s chlebem, protože v motorpalu byla kantýna a šla jsem tam rovnou. A byla jsem tam do té doby, než někdo přišel z práce. Pokud prostě někdo přišel z práce, tak já jsem pak šla domů. Takhle jsme to dělali roky, zase jsem jí to oplatila tak, jak jsem to měla já. Babičky jsou prostě nenahraditelné.

Jak to vypadalo, když přišly ze školy?

No jak to vypadalo, chodila jsem s nimi i sáňkovat, nebo táta hodně když přišel z práce, tak u nás se hrály šachy, nebo hráli autodráhu, kterou měli nahoře přes celou místnost, tak nad tím strávili hrozného času, kupovali si modely. Dámu jsme taky hráli. Pokud byl doma, tak se jím táta hodně věnoval. Bylo to takové normální

Jak to bylo s vypracováváním domácích úkolů?

My jsme to měli rozdělené. Když byla domácí úloha z češtiny, tak to bylo moje. A když byla úloha z matematiky, tak to bylo táty. Takže když jsem se zeptala, jakou máte úlohu, a oni řekli z matematiky, tak ze mě spadl takový balvan. Protože náš Zdeněk to byl student na baterky. S Martinou nebyly problémy, ale Zdeněk to bylo, no kluk. Táta ten měl bezmeznou trpělivost, on s nimi vlastně ty úlohy dělal. On měl takovou trpělivost, že i když neznal noty, tak Martinu naučil noty. Namaloval si to na krabici od bot, na to víko a ty noty jí naučil. Já jsem to nedokázala a on jí to naučil.

Jak to bylo s kontrolou úloh a podepisováním žákovských knížek?

Tak to já jsem teda dělala, protože já jsem češtinu ovládala, to jo, matematiku měl táta, tak to si podepisoval táta. Já jsem kontrolovala aktovku, u Zdeňka to byla hrůza, to byly žákovská, mezi tím byly rohlíky, drobků a boty, kecky. To jsem vždycky vysypala, vyklepala. To jako tak bylo. Ale nic mimořádného. Abychom je nějak trénovali na něco, to ne. Hodně často k nám chodili moji rodiče, skoro dennodenně. Pak maminka umřela, tak jsem chodil můj otec a můj muž měl vzácnou povahu, to musím říct, on s ním vydržel sedět hodiny a hodiny a poslouchat ho, protože můj otec pracoval v motorpalu, to byla jeho vášeň a on to mému muži vyprávěl. A on měl trpělivost ho poslouchat. Debatovali o všem. A ty děti buď seděly, nebo koukaly na ně a poslouchaly. My jsme měli hezký rodinný život, musím říct, my jsme se všichni drželi tak pohromadě.

Mívali jste společné večere?

Taky, taky. My jsme udržovali takový to, že jsme se scházeli. Jak nic takového nebylo, jak nikdo neseseděl u toho počítače, tak se hodně povídalo. Neříkám, že bychom byli nějaký vzorový, ale jedno bylo základ. Absolutně ale platilo, že učitel měl pravdu a to bylo i u mě. Když bych doma řekla, že mi učitelka něco vyvedla, tak ještě jsem dostala přidáno, že to určitě nebylo jen tak. A to bylo i u nás. Zdeněk byl kvítko a já jsem řekla, že na jeho rodičovský už chodit nebudu, že na to nemám nervy, protože ty učitelky se vždycky sletěly a říkaly, co všechno Zdeněk vyvedl. Ale za učitelem chodil táta, ten byl jeho třídní, táta řekl, že to s učitelem vyřídí. A učitel řekl: „Nedělejte si starosti, já si to s ním vyřídím“ U nás nikdy nebylo, abychom šli do školy na učitele si stěžovat, žádonit, nebo mu jít vynadat. On to doma moc nevykládal, my jsme se to vždycky dozvěděli až na rodičovským. Táta mu řekl: „Máte ode mě plnou moc“ Nikdy nepadlo, že by byl učitel blbej. Museli jsme jít ale za chlapem, ty ženský pro to pochopení neměly. Nebyl svatej, tak jako žádný kluk. U Martiny to tak nebylo, ta neměla problém. U nás se to cítilo. Moje matka mě tak vychovala, já jsem s tím pak i v životě měla trochu problém – když měl ten člověk titul, třeba doktor, právník, tak moje matka – pro ni to byl pán bůh. A já jsem si to myslela taky, že když je to doktor, tak že to je dokonalost sama a dlouho mi trvalo, než jsem přišla na to, že to tak být nemusí. Já jsem si vždycky myslela, že doktor je charakter, že tyhle študovaní lidi, že to jsou lidi bez chyby, protože ty to mají

v hlavě naprosto srovnané a neudělali by žádnou špatnost. Pro matku to byla veličina. Mě až nedávno vnuk Pavlík říká: „Hele babi, ale titul nezaručuje, že ten člověk je charakterní.“ Ale my jsme v tom byli vychovaní. Naši k nim měli obrovskou úctu, tenkrát to ale taky bylo trochu jiné než dneska.

Co když přišly ze školy a měly nějaký průšvih?

Já jsem to obvykle nechala na tátovi, protože můj muž byl veliký optimista. Já byla pesimista, já jsem si ze všeho dělala strašně hlavu, nespala jsem, ale můj muž vždycky řekl: „Hele, ono to nebude tak zlý, já se na to zeptám.“ A tak si v práci většinou promluvil s tátou Zdeňkového spolužáka, se kterým se náš kluk kamarádil a táta všechno viděl mnohem líp, než to bylo. Byl to chlap, z ničeho nedělal vědu.

Fakt teda je, že u nás se mluvilo o všem. My jsme před dětmi nic netajili. Jako o politice, co se stalo v práci, dění, co jsme vyvedli, to se všechno jako probralo, ale nikdy jsme neprobírali teda sex, to bylo tabu. O tom jsme s dětmi mluvili. Ale o tom sexu ne, a myslím, že se nic nestalo. Můj muž nesnášel mluvit sprostě, ten to neměl rád. Když mi to někdy ujelo, tak říkal: Prosím tě, tohle neříkej. Ale Zdeněk se to potom naučil asi na učilišti a na vojně. A pak jsme měli ještě kouření – když někdo kouřil, tak to pro nás byl blbec. U nás nikdo v celém rodě nekouřil, ti co kouřili, tak přestali. My jsme tím pohrdali, protože si ničí zdraví.

U nás se hodně mluvilo, o všem se mluvilo. Když měli nějaký problém, tak s tím přišly buď samy, nebo jsme to na nich poznaly. Táta ten nade vším mávl rukou a nedělal z toho vědu, aby nad nimi dělal závěr a lámal nad nimi hůl. To já ne, já jsem začala lámat rukama se slovy, co z tebe vyroste a tak. Ale určité věci něco ukradnout, tak to jsme se k tomu postavili, že to je naprosto neoddiskutovatelný, to se prostě nesmí. Jinak to probíhalo tak jako všude. Jednou mi vstávaly vlasy na hlavě – zvonil u nás policajt. Večer jsme seděli a najednou někdo zvonil. On přišel a říká, prosím vás, dojděte se podívat do garáže, Tomáš říkal, že si tam odpoledne dělali ohníčky, my tam máme nahoře takovou půdičku, tak se tam běžte podívat, aby tam nezahořelo. Táta – „Ále, tam nic nechytí, tam nic není, to už by hořelo“. Ale policajt trval na svém, aby se tam táta šel podívat. Nic tam nebylo. Když odešel, tak já jsem spustila. A táta povídá: „Ale prosím tě, vždyť je to kluk, vždyť se nic nestalo, tak on měl strach, tak jsem přišel“. On měl pochopení. Kdyby se stavěli na hlavu, tak to bral s rezervou. A ještě si taky pamatuju, jak náš Zdeněk se svými spolužáky nanosili do podkroví písek, udělala si tam rallye dráhu a postavili si modelová autíčka formule F1, zapalovali tam kanagon a dělali havárky. A Zdeněk to natáčel. A můj muž se tomu smál. Já jsem měla na zemi plno písku. A on to všechno chápal. Ale kdyby měl v puse cigaretu, tak to by bylo zle.

Jak to bylo s přípravou do školy?

No aktovky – to bych se mohla ukřičet. Nalajnované sešity, ohnuté uši u sešitů, žákovská. Já jsem mu to každý den zrychtovala, dala mu tam čistý kapesník, srovnala, ale to byl student.

Jak vypadal začátek školního roku?

Tak hlavně jsme našli aktovku, která ležela od konce školního roku někde v koutě. Koupil se nový penál a oni tehdy dostávaly sešity, ty že jsme to nekupovaly. Knížky to dostaly už použité, to byly půjčené knížky. Zdeněk chtěl ty největší saláty, on si to

vybíral, aby na to nemusel dávat pozor. Já jsem byla třeba úplně opak, já jsem chtěla co nejnovější.

Co bylo třeba, tak se koupilo. Tehdál ale nebyly peníze, tak se koupilo, co bylo nutné. Nejhorší bylo, když potřebovaly červené trenky a bílé tričko a to nebylo k máni. Holky zase musely mít modré trenky a žluté tričko. Tak to jsme se nasháněli jako blázni, protože to nebylo. To se ale všechno nějak zvládlo. Ono už je to taky pár let, co ty děti do školy chodily. Byla to dřina.

Co pololetní a závěrečná vysvědčení?

No byli jsme rádi, když to byly třeba trojky, to teda mluvím u Zdeňka. Tak to jsme byli moc rádi. On Zdeněk měl tak ty trojky, on ani neměl čtyřky. Tak dvojky trojky měl. Vždycky to bylo celkem ucházející. S Martinou nebyly problémy, tam to probíhalo v pořádku. Seděla ráda sama, tam nebyly problémy, to bylo takové normální.

Dostaly stovky nebo padesátikorunu od dědy a babičky, to jo, ale abychom to nějak slavili, to ne, to se bralo tak jako normálně. A ony tehdál ty děti, třeba ten Zdeněk, on všechno s tátou dělal. Já tomu dneska nerozumím. My jsme si museli udělat na celý rok dřevo, uhlím jsme také topili, takže jsme museli sklídit uhlí, každý den nanosil do sklepa vynosit popel. U nás teda byla takhle každodenně nějaká práce, která se musela udělat. To ale bylo všude, to bylo u všech lidí. Já jsem měla kamarádku a její rodiče hospodařili a ona když se chtěla jít koupat, tak si musela nejdřív připravit řezanku a pak teprve byla zábava. Nejdřív musela být práce. To samé bylo u nás. Když byl táta doma a něco dělal, cokoliv, tak děti šly s ním a pomáhaly mu třeba podržet stromek, potom dýl vysávat auto.

Jednou za rok jsme jeli někam na dovolenou, párkrát jsme byli v Bulharsku u moře, když nás nikam nepustili nebo jsme na to neušetřili, tak jsme jezdili tady po kempech se stanem. A to oni všechno museli dělat, ne museli, oni to dělali. To už byla jejich práce. Martina nafukovala lehátka, Zdeněk s tátou stavěli stan. Všechno to tam nanosili, oni už věděli, co všechno mají dělat, byla to pro ně zábava, zároveň i práce. Byli zvyklé pomáhat. V tomhle bych řekla, že se tomu nebránili. Nebylo to dennodenně, ale když se to dělalo, tak oni do toho byli zataženi. Dneska to ani není třeba – lidé topí plynem.

Jak to vypadalo, když byly děti nemocné?

Když marodili, tak jsem měla tehdy tři dny nárok na ošetřování, jenomže když byla uzávěrka, tak člověk neměl tu odvalu zůstat doma, tak já jsem mu to ráno všechno připravila, když už tedy moje matka nežila, a v deset hodin jsem sem šla. Vzala jsem si přerušeni a letěla jsem za ním. My jsme se nalítali. No a tady jsem mu udělala jablko nebo mrkev. Dala jsem mu to a k tomu čaj a on zase do těch dvou vydržel. Dělalo se to, jak se to dalo.

Byli jsme mladí, člověk mladý všechno udělá.

Jak se u vás řešily třídní schůzky?

To můj muž tam chodil. Prvně jsme tam chodili spolu a s přibývajícím věkem Zdeňka tam chodil můj muž sám. Tam ale problémy nebyly – táta šel za Přechem nebo Kubálkem – my jsme je teda měli za dva rozumné učitele. A oni z toho nedělali

žádnou vědu. Oni zřejmě, když ti kluci něco vyvedli, tak si to s nimi vyřídili na místě. A nepamatuju si ani, že by měl nějakou poznámku. Když to byla poznámka, tak jediné od nějaké učitelky, ale tady od těch učitelů ne. S tím nebyl problém. Můj muž to vyslechl, a buď se tomu smál, nebo z toho nedělal vědu. Vždycky přišel domů a už nesl polštářek a říká: „Tak Zdeňku, dej si to do kalhot a bude vejprask“. On to všechno převedl do takové srandy. Můj muž mě pro to obrovské pochopení. Já to nechci přechvalovat, aby to vypadalo, že to bylo u nás dokonalé, ale nedovedu si představit, že by z toho můj muž dělal nějaký problém. Já jo. Já jsem hned začala lamentovat, ale on ne. Byly teda zásady, které se překročit nesměly. Aby si Zdeněk vzal auto bez dovolení a neměl řidičák, tak to teda ne. Byly zásady, které se ctily. Ale když třeba psali holkám dopisy, tak z toho se nedělaly žádné závěry. Náš Zdeněk sen nebral, aby někomu ubližoval, oni spíš dělali takové lotroviny.

Jak u vás vypadal vstup do první třídy?

U Martiny byla akorát jedna věc, my jsme to brali jako veliké štěstí, ona měla tu učitelku Kučerovou a ona byla taková mírná, taková jemná učitelka a mimo to já jsem se s ní znala od dětství. Ona my vždycky říkala na rodičáku z kraje, těch pár dní, když třeba řekla dětem, ať si otevřou stránku na straně pět. Tak Martina vstala a všem nalistovala stránku pět. A ona, když jí řekla – „Martinko, vrať se na své místo, ony si to najdou samy“, tak ona to neslyšela. Ona to všem dětem nalistovala, ona byla takový organizátor, to trvalo tak asi do Vánoc. Ona s ní měla trpělivost, že jí skrz to nějak neplísnila, jenom to komentovala.

První den jsem s ní šla jenom já, z toho se nedělala velká věc. Ona se potom srovnala. Ona byla takový organizátor, všechno to musela mít pod kontrolou.

Byly tam nějaké změny, když přecházely děti z prvního na druhý stupeň?

Martina šla ještě do devítky, my jsme ji chtěli dostat do Pardubic, tam byla technologicko-průmyslová škola, ale oni jí nevzali, tak ona šla do devítky a oni otevřeli v Jihlavě na průmyslovce výpočetní obor, to tehdy začínalo. Tak ona to vystudovala, bylo to k ničemu, od té doby se to strašně změnilo, ale má z toho maturitu. Pak si dělala tu rekvalifikaci na kadeřnici. Bylo to dítě činu, nebyla to žádná padavka. Ona se nestyděla, byla rozhodná, jak to chtěla, tak to bylo. Nebyla ani jeden den nezaměstnaná.

Jak jste vybírali střední školy?

Tak my jsme neměli žádnou tlačenku. Vycházeli z deváté, tak tam nebyl ani žádný tlak, bylo tam volno, tak tam šla. Ono se jí tam nakonec i líbilo, měla výborné profesory, skamarádila se tam s holkama, ale teda nikdy v životě to ale nedělala. Seznámila se tam i se svým budoucím mužem.

Zdeněk – když si to dnes člověk promítá v hlavě, tak si říká, Bože, my jsme byli tak odvážní – ono mu bylo čtrnáct let a on jel sám do Břeclavi. V Brně musel přestoupit na rychlík, v životě v Brně nebyl. My jsme ho dovezli do Havlíčkova Brodu a tam jede vlak vlastně do zatáčky a já mu mávala, on malý kluk, čtrnáct let, on byl drobný, mně připadalo, že mi jede bůh ví kam. A neměli jsme telefon, nic, nedověděla jsem se, jak tam dojel, nic, tehdy telefon nebyl, to je dneska něco úplně jiného. Na telefon jsme museli čekat několik let. On musel poslat telegram, že dojel. Já mám pocit, že jsme to ani nedomysleli, co všechno se tenkrát mohlo stát. Říkám si, Bože, my jsme

měli tehdy odvalu. Tam to bylo učiliště. Já jsem dala na ty tradice, dneska to taky není v módě. Můj otec byl zámečnický, živil se poctivě, Zdeněk nebyl moc velký student, tak já jsem říkala: „Hele táto, já bych chtěla, aby šel na zámečnicka.“ Aby se naučil svařovat, aby si uměl všechno udělat. Jenomže zámečnicka nikdo neučil, to nebylo. Táta přece jenom nějaké páky sehnal. Silo mělo jedno místo – opravář strojů a zařízení, žádný zámečnický. Učilo se to v cukrovaru Břeclav. Proto on tam začal jezdit. On to ve skutečnosti byl zámečnický, akorát to mělo takový honosný název. Byli tam kluci, které už třeba odevšad vyhodili, bylo to takové učiliště poslední záchrany, protože my když jsme tam přijeli jednou na rodičovské sdružení, tak nám ten jeden učitel povídá: „Bože, proč vy jste ho sem dávali, ten se vůbec nepatří.“ On mezi nimi vynikal – jak chováním. Našeho Zdeňka se asi nepodařilo zkazít. Takže to tam přežil. Myslím si ale, že si tam taky něco naučil.

Co jste se snažili dětem říkat ohledně vzdělání?

To šlo nějak automaticky. Že musí něčím být, protože pečení holubi do huby nepadají. Že se musí buď něčemu vyučit, nebo něco vystudovat. To už nesla ta doba. Tehdál byli všichni něčím vyučení. Když někdo nechtěl jít na školu, protože všichni nemůžou jít na školu, tak mohl jít na učiliště. Dnes slyším, že nemají klempíře, truhláře a jiné, to dřív nebylo. Když někdo byl vyučený, tak to prostě uměl.

Jak si myslíte, že ty rodinné rituály usnadnily přístup ke škole, ke vzdělání?

Chtěli jsme, aby si vážili učitelů. Já myslím, že dřív to ani jinak nebylo. Jako třeba dneska, že se matka sebere a jde vynadat té učitelce. To kdyby bývala byla řekla, že učitelka mi něco řekla, tak by mi otec ještě jednu vrazil. Ta úcta v té mé generaci určitě byla – k pošmistrovi, prostě pan pošmistr, smekávaly se klobouky. Nebo se u nás taky říkalo: „Hele, ona s tebou husy nepásla, pamatuj si to.“ To už byl tak jako pokyn, že ta osoba stojí nad námi. To bylo na té době také sympatický. Dneska si dítě stěžuje a máma se přijde zeptat. Já si myslím, že moje matka nebyla nikdy ve škole, to neexistovalo. Nabádali nás – zdrav, to jsem měla každý den – „Koho znáš, toho pozdrav, já se to dozvím, když nepozdravíš“. To se dřív nosilo. Nebo poděkovat. Dneska se naopak řekne: „Od nikoho si nic neber“. Dřív to bylo jednodušší.

Ještě jsem si vzpomněla, že jsem chtěla říct, že jsme hodně četli. Můj muž dětem dennodenně četl večer dětem pohádku. Měli jsme doma hodně pohádky. To se taky dělalo.

MAGDALÉNA

Co se Ti vybavilo, když jsi slyšela o tématu rodinných rituálů s tematikou školy?

No, prvně mi blesklo hlavou takovýto, jestli jsem měla kde třeba psát úkoly nebo jestli jsem měla nějaké místo, tak mi došlo, že jsem vlastně měla první dvě šuflata s nějaký skříňky, ty byly moje a druhý dvě byly bráchovi. V těch prvních dvou jsem měla ty učebnice a sešity.

Hodně jsem vnímala, když jsem dostala svůj stůl a možnost pracovat. Když prababička umřela, tak jsem mohla mít vzadu v sednici svůj prostor. Do té doby jsme to psali s bráchou v kuchyni ve Švábově. Občas jsem si úkoly vzala do sednice na klavír, ale tam byl úzký prostor, takže většinou v kuchyni. Tak to byla jedna věc.

Pak ještě s tím psaním jsem si vzpomněla, jak mě mamka nutila psát něco do sešitu. Asi mi nešlo psaní. Ona mě nutila přepisovat nějakou knížku, to vím, že jsem nesnášela. Asi jsem měla špatný sklon. Ale myslím si, že o té doby hrabu, že jsem k tomu měla takovou nechuť.

(přemýšlí)

Vím, že mi mamka vždycky večer říkala umýt se, nachystat se a spát. Jako nachystat se do školy. To si myslím, že mi tak nějak zůstalo, že mi to v podvědomí rezonuje. Naučila jsem se, že je to nutný, že se to tak dělá. Že se člověk musí chystat na ten druhý den.

A myslím, že k dokonalosti nebo za svý jsem si to vzala, až když jsem byla na gymplu. To jsem měla seřazený sešity podle toho, jak jdou za sebou, kdy je používám, jakože v pondělí potřebuju matiku, v úterý češtinu, tak jsem je měla podle toho seřazený i v tom šufletu.

Ale ne že bych dělala třeba na druhým stupni domácí úkoly nějak pečlivě, že by mě naši hlídali, to jsem neměla pocit, spíš jsem měla pocit, co se týče známek, tak to bylo takový benevolentní – jakože jsou to tvoje známky, učíš se pro sebe. To se mi moc líbí, myslím si, že tenhle přístup je do jistý míry hodně dobrý.

No a nevím, do jaký míry souvisí rituály třeba s lidovou školou umění. Tam vím, že jsem měla cvičit na klavír, to jsem nerada cvičila na klavír a pamatuju si jen to negativní. Prej jsem měla období, kdy jsem cvičila ráda. Já si jenom pamatuju, že nade mnou ten taťka stál a za každou chybu mě hrozně peskoval a to je všechno. A bohužel je to do dneška. Když hraju, tak přijde a říká: zas tam máš chybu, zas tam máš chybu.

A to bylo tak všechno, co mě napadlo. Třeba na něco přijdeme.

Jak to bylo na základní škole?

Do páté třídy jsme bydleli ve Švábově, potom v páté třídě, to se nám změnila paní učitelka, to jsme se přestěhovali sem do Batelova. Takže od páté třídy bydlím v Batelově.

A když si vzpomeneš na každodenní docházku do školy, když jsi do školy dojížděla, tak jak to vypadalo, jak to probíhalo, když si promítneš ty dny?

Mamka nás budila krátce po šestý, potom o půl jel autobus. Vím, že jsme kolikrát dobíhali ten autobus, pamatuju si na hrdinský výkon, mamka běží s tou aktovkou v ruce, já za ní, a ona chytá ten autobus a já za ní mamí, mamí, to bylo skvělý. My jsme nechtěli stávat, ani já, ani Pavel, a pak jsme se nasnídali, dostali jsme svačinu – to jsem si ji ještě nedělala sama, to nám jí dělala mamka. Myslím, že nám jí tak do pátý třídy dělala mamka.

No tak jsme dojeli autobusem do Batelova, v Batelově jsem odvedla Pavla do školky a potom jsem šla do přespolky, tak jsem počkala, než bude vyučování. A po škole pro nás maminka jezdila.

Když se zastavíme u toho rána, pamatuješ si na to, co vám mamka říkávala, něco, co se opakovalo?

Spíš mi přijde, že to bylo takový to „Vstávej, nebo ti ujede autobus“. Že to byla takový jediná motivace, která mě tak jako...jo a věta „Já tě tam nepovezu“. Pak taky jako „Musíš do školy“, „Nezapomeň si vyčistit zuby“.

Přemýšlím, jestli mě do té první třídy vozila, nebo už jsem od první třídy jezdila autobusem, to už si nevybavuju. Pavel je ode mě čtyři roky a to ještě nechodil do školky a já nevím, kdy do školy začal chodit, to si fakt vůbec nepamatuju.

Změnila se nějak rána poté, co jste se přestěhovali do Batelova?

Bylo to o to jiný, že, počkat, abych to dobře spočítala...No, jednak jsme to měli do školy asi dvě minuty, což se projevilo a byla to výhoda, takže odpadala ta přespolka. Budila jsem bráchu a chodili jsme spolu do školy. A Petra jsem vodila do školky. Takže se dlouho nic neměnilo, vypravovala jsem je já.

Snídani jsme kolikrát nestíhali. Přemýšlím, jestli je tam na té základce období, kdy jsem si ty svačiny začala dělat sama. Asi mamka tehdy někdy musela říct, už si svačinu dělat nebudu, už seš dost velká. Taky se stalo, že jsme svačinu nechali doma a mamka se naštvála. Protože v tom chvatu, kdo je nejbliž škole, chodí nejdýl, u nás to platilo teda.

Jako že by se změnila ta chuť k té škole, jako že když jsem byla v té první třídě, tak jsem chodila ráda a přesto mě maminka budila „Musíš do školy“, tak že by se to nějak razantně změnilo od té páté třídy – „Jo, škola“, to ani náhodou (směje se).

A jak se zapojoval ráno váš tat'ka?

No on odjížděl. My když jsme jeli do školy, tak on už byl na cestě vlakem do Jihlavy – to bylo ve Švábově. Vždycky tat'ka odjížděl dřív, takže my jsme se ráno neviděli. A pak přijel až večer. Velmi málo jsme se viděli.

Jak to u vás probíhalo, když jste přišli ze školy?

No to bylo jednou docela vtipný. Pamatuju si jednu takovou příhodu, že mi řekla ráno, že kdyby náhodou nepříjela, tak mám jít naproti. Vždycky jsem jí chodila naproti – to znamená, že jsem šla vždycky od školy kousek, a došla jsem na konec Batelova a ona jela autem a tam mě pak nabrala. A jednou se stalo, že pořád nejela a já šla a šla a došla jsem ty tři kilometry až do Švábova. Dělal jsem hroznou

chudinku a byla jsem hrozně ublížená a ona se smála – přišla mi naproti na začátek Švábova, vyhlížela mě z okna a potom, když přišla, tak se smála. Asi jsem dostala tehdy nějakou pochvalu, že jsem to zvládla, nebo něco takovýho. To musela být třetí, čtvrtá třída. To bylo. Jsem se vztekala. Jak bydleli Žákovi, tak tam jsem si vzala ve škarpe klacek a opírala jsem se o něj, skučela jsem a nadávala jsem.

A co bylo pak doma?

No to je takový okno, který moc nevím. Pamatuju si víc ten druhý stupeň, to byl dvakrát do týdne sbor Zvoneček v Jihlavě. To jsem spacifikovala věci a jela jsem do Jihlavy. Do toho ještě klavír. Myslím, že se to vešlo tak, že jsem jezdila jenom dvakrát v týdnu – to znamená, že jeden den jsem měla klavír i Zvoneček a druhý den jenom Zvoneček.

Jak to bylo s přípravou domácích úkolů? Chtěli po tobě rodiče, aby sis úkoly udělala okamžitě, co přijdeš ze školy, nebo tam byl předtím prostor i pro něco jiného?

Když to je taková černá díra. Já si nepamatuju, jestli už mamka byla někde v práci. Jako takovýto obecný hubování jako „Tak když přijdeš ze školy, tak si snad prvně uděláš úkoly?“, tak to tam někde v podvědomí mám, protože to pak vlastně říkala i nejmladšímu Petrovi. Vím, že jsem musela utírat nádoby a když jsme byli ještě ve Švábově, tak jsme museli nosit uhlí, nanosit dříví a uhlí z kolny. Pak jsme museli cvičit na nástroje. Ale jestli tam někde byly ty úkoly, tak to nevím... Když jsem to pak slyšela u těch bráchů, tak to pak vyplývá jasnějc, ale...

Jak to bylo s podepisováním úkolů?

Jo...veškerý podepisování úkolů hodně začalo na druhém stupni, protože na prvním stupni to paní učitelka nevyžadovala. To byl velký zlom, že po nás chtěli podepisovat žákovskou jednou týdně, třeba v pondělí, že jsme měli přinést podepsanou žákovskou a všechny úkoly jsme museli donést podepsány. Jak to že ti to vaši nepodepsali? Jo.

Asi jsem si ty úkoly někdy napsala, to nevím. A večer jsem to dávala podepsat buď taťkovi, když přišel z práce nebo mamince. Vím, že to vždycky bylo: „No tak když to chceš podepsat, tak snad doneseš i propisku, ne?“ (směje se). Častěji jsem to asi dávala mamce.

Potom si taky pamatuju, když byl nějaký problém, já to nemám podepsány, tak jsem běžela dolů k babičce a ona mi to podepsala místo maminky.

A co žákovské knížky?

Nevím právě, jestli si o to rodiče říkali, nebo já jsem byla ta iniciátorka nebo oni. Ale vím, že jsem se přiznala, i když tam třeba byla nějaká poznámka, taky jich pár mám, že jsem to vzala a přiznala se. Spíš mi přijde, že se ptala maminka než taťka.

Tak na prvním stupni jsme měli žákovskou taky, to až teď mají notýsky, měli jsme ji od první třídy, možná je mám někde schovaný. Ale jestli to chtěli nějak vidět.

A zajímali se o to, co se dělo ve škole?

Jojo, to bylo: „Co bylo ve škole?“ A pamatuju si, jak se mí spolužáci ve škole prali a byli zlí na Lidku. Já jsem se jí zastala a oni na mě pak byli hnusný. Tak mamka

naběhla do školy, trochu je tam seřvala, vyžádala si od paní učitelky, aby tam s nimi mohla zůstat sama, paní učitelka jí tam s nimi nechala, ona je tam trochu spacifikovala a bylo to. Pak se spíš ptala, jestli je ve škole všechno v pohodě, jestli se nic neděje.

Určitá situace se mi ale nevybavuje. Co si ale vybavuju, že jsme pak po škole často chvátali do tý Jihlavy a že to muselo být honem a úkoly se potom tedy psala večer. Když jsem v Jihlavě nebyla, tak asi jsem přišla a buď chtěla hnedka s něčím pomoci, a nebo mi možná taky řekla „Udělej si úkoly“.

Tím, že jsme měli za třídní Pokornou, tak ona vyžadovala přes neděli mít podepsanou žákovskou, to bylo vyloženě, že jsem to musela mít podepsanou, musela jsem se starat, aby nebyl problém.

Většinou jsem se učila den předem. Třeba týden dopředu jsme věděli, že budeme psát písemku, ale že bych se na to nějak výrazně učila, to si nepamatuju. Takový výrazný šročení, co si dobře pamatuju, byl v prváku na gymplu zemák. To bylo tříhodinové přeríkávání toho sešitu a to bylo... To je asi první dril, co si pamatuju.

Psala jsem si taháky na tý základce – do dějáku, zemáku. To byly taháky a hotovo.

Bylo učivo, kde by Ti rodiče pomáhali, seděli u Tebe?

Ne, mně právě přijde, že na tý základce jsem se hodně učila z toho, co učitelé řekli v hodině. Potom jsem si to třeba přečetla. Do češtiny na druhém stupni jsem se učila, teď se mi vybavuje, že jsme psali nějakou velkou písemku z literární výchovy, nebo jak se to jmenovalo a že jsem se učila nějaký spisovatele a hodně jsem se jich musela naučit. Přemýšlím, jestli mě mamka třeba zkoušela. Jako že „Mami, mami, vyzkoušej mě.“ To tam asi bylo.

Jó, mluvní cvičení, to jsem byla v pokojíku a říkala jsem si to buď nahlas pro sebe. Většinou jsem se učila sama – buď na mě neměli čas, nebo náladu. Ale párkrát se to asi stalo, že jsem chtěla vyzkoušet, tak mě vyzkoušeli, poslechli si mě. Nějaké mluvní cvičení jsem říkala mamce.

Myslím, že jednou mi něco do fyziky vysvětloval taťka – nějaký páky nebo něco takovýho. Něco mi maloval. Ale že by to bylo nějak pravidelně, to ne. Tak základku jsem prolezla více méně s jedničkama. Takže asi proto.

Jak to bylo večer? Byl prostor na to povídat si o škole třeba u večere? Možná i ty technické věci – peníze na kroužky, na divadlo? Jak se tam škola odrážela při večeru?

Vím, že taťka přišel z práce, najedl se, to měl k jídlu to, co jsme měli k obědu my. Mamka mu to ohřála. Ale že by se ptal. Jo většinou záležitosti placení Zvonečku, kroužků, nebo tak, tak to jsem šla většinou za tatínkem. Právě přemýšlím, jak to bylo. Taky se dost často řešili takový věci v autě, když jsme jeli z Jihlavy, protože tam byl takový prostor.

Ale že by bylo něco takovýho, že si večer sednem a řekneme si, co život vzal a dal a co bude dál a druhý den, tak to si myslím, že nikdy úplně pevně nikdy v té rodině nebylo. A je to jedna věc, která mi hrozně chybí a přijde mi to jako věc, která je potřebná pro život, prostě si sednout, byt' večer třeba na pět minut, vždyt' nemusíš rozebírat litanie, ale prostě říct zítra je sobota, tak pojďme, budeme pracovat. Nebo je

takový a takový problém ve škole s Peťou, bude muset odejít ze školy, tak rodinný konkláve kolem stolu a hotovo. Ale že by to bylo nějak pravidelně, ta to není a nikdy nebylo a myslím si, že je to špatně a chybí mi to.

A o víkendech to bylo jinak?

No, bývalo dobrým zvykem, že jsme třeba soboty neděle všechny jídla jedli společně, takže jsme se více méně sešli a nějak se to dalo řešit, cokoliv, ať už z toho rodinného, nebo i ta škola, třeba co je potřeba nebo kdo má kdy jaký koncert a co potřebuje do školy udělat, sehnat. To jako bývalo. Teďka je to dost rozbitý. Je to zase jako jiný.

Co to tvoje řazení sešitů?

Nevím, jak to vzniklo. Do jistý míry na to měl asi i ten druhý stupeň na základce, že už v tom člověk musel mít nějaký pořádek, jinak by se z toho zbláznil, to už bylo na tom druhém stupni, tak jsem to začala dělit. Ale proč jsem to měla seřazený, vyloženě co potřebuju, to už jsem si pak mohla vlastně chystat i po tmě, protože jsem věděla, že první tři sešity jsou na pondělí. Ale proč jsem to tak měla, to nevím, z čeho to tak vzniklo. Možná to je do jistý míry tím, že jsem složitý člověk, že některý věci nedokážu říct tak jednoduše, mám ráda šifry...

Co usínání a povzbuzení do dalších školních dnů?

Nevím, možná tam něco bylo, ale moc si to nepamatuju.

Jak u vás vypadal začátek školního roku, shánění pomůcek?

Většinou jsme to nakupovali buď třeba týden před začátkem, že jsme jeli do Jihlavy, nebo vlastně ten první týden, protože v Jihlavě jsme zařizovali kroužky, třeba klavír, kdy budu mít rozvrh a tak, takže se to většinou zvládlo v jednom nějakým velkým nákupu. Takže jsme zajeli do oblíbených papírnictví, třeba do Oskárka, nebo případně nějaký hypermarkety, většinou sešity jsme sháněli. Nebo třeba barevný papíry. Jo bačkory jsme chodili kupovat, to bylo utrpení. Já nechci bačkorke, já chci pantofle. „V bačkorce ti drží noha“.

Jak to bylo s pololetním a závěrečným vysvědčením?

No, já jsem vždycky tak jako snila, trochu americky, že bude ten konec školního roku a my přijdeme domů a bude velká oslava a že teda budou ty prázdniny. Ale nic takového doma nebylo. Peníze jsme dostávali za vysvědčení jen od prarodičů. Vzhledem k tomu, že jsem většinou měla jedničky, tak to bylo: „Tak hezký to máš“. Mamince se zastřelo radostí oko, poslzelá si nad tím a to bylo tak asi všechno. A když jsem třeba na druhém stupni přinesla dvojku, tak většinou před koncem školního roku mi řekli: „Jsou to tvoje známky, učíš se pro sebe, neučíš se pro mě.“ To si myslím, že mi hodně pomohlo, to, že to je můj boj, ale jako kdybych třeba potřebovala pomoci, to mi třeba říkal tat'ka u fyziky, tak pokud budou moct, že mi pomůžou. Bylo tam zdůrazňované, že je to můj boj a že to dělám pro sebe. Tak samozřejmě jsem se vždycky těšila, až dostanu vysvědčení a budu mít prázdniny, že jo.

Jak se u vás řešila nepřítomnost ve škole, když jsi byla nemocná?

Nepamatuju si třeba to, co vidím u bráchy, že je mu špatně, tak se s ním třeba mamča domluví, že bude doma. Vždycky to bylo – je ti špatně – tak to zkus a kdyžtak tě zase pošlou zpátky. Většinou to prošlo – jako že jsem do školy musela, většinou jsem si to tam odbyla a pak to bylo v pohodě. Jediná ta nepřítomnost byla, když jsem byla nemocná nebo když jsem měla nějaký koncert, nebo okolo devítky, když jsem jezdila po dni otevřených dveří, když jsem se rozhodovala.

Co opakování učiva během prázdnin?

Žádný. Někaký mučení přes prázdniny ne. Pamatuju si akorát, že do třetí třídy, a to bylo možná až s Peťou, se mi to možná mate, že byl nějaký sešit a v tom sešitě byly nějaké zábavné hry. Jestli to bylo moje, nebo Petra, to už nevím, Ale vím, že jsme tam něco vyplňovali – zábavné procvičování o prázdninách. Ale já jsem si o prázdninách užívala volna.

Jak u vás probíhaly třídní schůzky?

První stupeň si nepamatuju, na druhým stupni si pamatuju, že to byl trošku stres, jako že „Počkej, až já se tam na Tebe něco dozvím“. No a potom jsem třeba dostala vycepováno, že jsem měla něco plesnivého v sáčku u lavice. To si pamatuju jako dodnes, přišla mamka domů a byla tak docela jako nasupená, že tam mám v tom hroznej borčus, nějaký plesnivý jogurt. „A druhý den to uklidíš, nebo uvidíš“

Na třídní schůzky chodila vždycky mamka, jenom párkrát byl taťka, protože nějak mamča nemohla.

Pamatuješ si svůj vstup do první třídy?

Něco mi tam sem tam vyvstává. Měla jsem aktovku, už nevím, s kým jsem seděla, asi s Lídou. Měli jsme vstát a představit se, tak já jsem hrdě vstala a představila se. Pak jsem byla počítat nějaký mrkve na magnetické tabuli.

Asi jsem se do školy těšila a paní učitelku jsem měla poměrně ráda. Dost se mě ptali, jestli se těším do školy. Já že jo.

Co volba střední školy? Jak u vás probíhal výběr?

Jejda to byl boj. Já jsem nevěděla, co chci dělat, tak jsem se nakonec rozhodla pro gympl. Ve škole pořádali různý zájezdy, takže jsme byli v Budějovicích na tom, jak se tam sjedou všechny školy, tak tam nic. V Jihlavě v odboráku taky bylo představení škol, tak tam se mnou mamka jela a mně se tam moc líbilo, uvažovala jsem, že budu zahrádkářka. Místo zahradnice jsem říkala zahrádkářka. Zaujal nás tam jeden pán z Litomyšle a ten o tom moc hezky mluvil, tak jsem s tím chvíli koketovala, že bych tam šla na internát. V pozadí mě držela myšlenka jít do Znojma na pajdák, ale byla to velmi upozaděná myšlenka. Kdybych se nedostala na gympl, tak by to byla druhá volba.

Nevěděla jsem, co chci v životě dělat, volba gymplu padla proto, že jsem se dobře učila, nebo šlo mi to samo, až teď zpětně zjišťuju, že jsem se neuměla učit a neumím se učit jako že to průběžné učení tam škola nevypěstovala, tím že mi to šlo samo, tak jsem měla dojem, že mi budou padat holubi do huby a ten ta volba gymplu padla

proto, že jsem nevěděla, co chci dělat dál, takže ten gympl byl další takový všeobecný rozvoj. Že mi to přišlo úplně jako bomba.

Naši mě podporovali a nijak mi nebránili. Taťka říkal, že je to moje volba, že oni tam za mě chodit nebudou.

Co bys chtěla z rodinných rituálů, o kterých jsi povídala, zachovat u svých dětí?

Přijde mi dobrý takovýto: „Nachystej si na druhý den“, aby ten človíček věděl, že má nějaký řád, aby byl druhý den připravený, musí mít všechno nachystané, aby se pak stačil jen nasnídat, obléct se a jít do školy.

Asi je dobrý, když to dítě má nějaký svůj vlastní prostor, kde může fungovat, kde ví že má všechny svoje věci. Ohraničit to.

Co bys dělala jinak?

Těžko říct. Určitě bych děti nenechala psát za trest. Já jsem psala za trest, když něco bylo, tak jsem přepisovala nějakou knihu. Vím, že ten sešit, do kterýho jsem to přepisovala, měl fialový desky. Já jsem ho nesnášela a nenáviděla. Myslím si, že proto dodneška hrabu. Že jsem to psaní tak nenáviděla. Nevím, jestli mě to mělo vycvičit, že díky tomu budu hezky psát. Takže určitě bych své dítěte nenechala za trest psát, protože to mu to jenom znechutím. A možná teď i z pohledu rádoby odborníka si myslím, že doma cvičit maximálně dva řádky, když už teda rodiče chtějí dělat něco navíc, jinak fakt nevím.

Jak myslíš, že ti rituály usnadnily práci pro školu?

To že se neumím vymáčkout, verbalizovat něco na krátkém prostoru, tak to mám doteď. Tak možná kdybysme více hovořili, tak si myslím, že by i ta verbalizace byla lepší. Třeba i u Peti jsme to třeba pozorovali, že než se vymáčkne, tak to je hrozný. Nevím, jestli to je nějaké vývojové stádium řeči... Tak třeba nějaké hlubší rozhovory by to podpořily. Teď už je to zase jiný, teď už je starší. Pamatuju si, když jsme byli na nějakých olympiádách, biologická olympiáda to byla, tak já jsem něco chtěla říct, ale já jsem nemohla. Tak mi ta učitelka řekla, abych už to konečně řekla. Nějak trénovat to verbální.

Nějaký řád v tom, že vím, že bych měla být na druhý den připravená, to mi tak nějak zůstalo.

Jak rodinné rituály ovlivnily postoj a vnímání ke vzdělání a školní docházce?

Pro mě byl učitel někdo. Nevím, jak to mají teď jiní děti. Doma mi mamka říkala, že paní učitelka je tam od toho, abych ji poslouchala. Potvrzovala její autoritu.

Je to řečeno i tou větou: „Učíš se pro sebe“. Tak možná i v tom je to schovaný.

Vůbec jako školní docházka: „Do školy musíš“.

Nebo na tom gymplu: „Vybrala sis to ty, tak není důvod, proč bys tam neměla chodit.“

Je zvláštní, že spousta děcek mělo tendence omlouvat si hodiny samy a nechodit do školy. Tohle mě nějak zázračně nepotkalo. Je pravda, že teď na vejšce některé přednášky vynechávám, ale vzhledem k tomu, že jsou ráno, tak si prostě přispím.

Jaký vliv mají rodinné rituály na soudržnost rodiny?

Pokud rodina něco takového pěstuje, tak si myslím, že ji to hodně stmeluje. Když si představím, že bychom měli nějaké večerní sezení, a kdybychom to praktikovali každý večer třeba dvě minuty, víc by nemuselo být potřeba, ale fakt ty dvě minuty a říct si, dnešní den byl hezkej a dělo se tohle, a nemuselo by to být jenom o škole, mohlo by to být ve všem, tak si myslím, že pokud by to mělo význam pro všechny členy rodiny, tak potom by to mělo smysl.

RODIČE MAGDALÉNY

Co se vám vybavilo k tématu rodinné rituály s tematikou školy?

M: No, nechtěly vstávat na autobus, musely vstávat brzy. Prvně Magdaléna, pak s Pavlíkem pak už vláčily i Peťu. Musely snídat, musely mít nachystaný aktovky, taky to bylo občas na poslední chvíli. Zpátky už jsem je vozila. Myslím, že k babičce nechodila. No a ona taky pak začala jezdit do hudebky, takže jsem si ji dovezla a potom už jsme zase jeli do hudebky. Pak to bylo i s Pavlíkem. A komplikované to bylo, když byla prababička a Peťa a já jsem jim vařila. Ony do školy na obědy moc nechodily, nebo vůbec ne.

Jak to u vás probíhalo ráno?

M: Autobus jezdil o čtvrt na sedm od nás, takže musela vstávat určitě dřív. Snídaně určitě byla. V první třídě si myslím, že měla ještě flašku s kakaem, určitě tam byly velké díry a pily kakao z flašky. Ale snídalo se, přesto nejel vlak. Myslím, že je špatně, když se nesnídá. Určitě jsem jim připravovala svačiny. Oblečení a takové ty věci. Aktovku nevím, jestli jsem jim kontrolovala, myslím, že ne, to u nás nebylo zvykem. Naše maminka nám tak maximálně kontrolovala, nebo řekla máš-nemáš a já jsem s tím byla protivná, protože jsem ustavičně aktovku přerovnávala, to jsem ji asi uváděla v zoufalství. To muselo být. Ty naše děti si tak nepamatuju. Ale asi jsem chtěla, aby to měly nachystané, protože ten autobus nečekal. Taky se dobíhalo na autobus, třeba už přijížděl po silnici, já ho z okna viděla a křičela: „Už jede“ Takže to bylo takové dobíhání.

To nejdřív Madlenka jezdila sama, pak s Pavlíkem a pak i s Peťou a vždycky se hádali, kdo ho odvede do školky.

To ráno – vypravit, aby byla snídaně a svačina.

O: Já jsem jezdil už před šestou, protože v sedm už jsem byl v práci.

M: Rozloučili jsme se asi tím, že jsme si dali pusu. To je i teď. Pusa a případně křížek na čelo.

M: V Batelově už se vypravovaly samy, když jsem nastoupila do práce, protože já jsem jezdila za deset šest autobusem a ony musely všechno. A teď neměly třeba támhle to a támhle to a to se žhavl mobil denně. Já jsem taky denně zuřila, protože jsem říkala, nemůžete si to nachystat dopředu. Nebo nevíš, že to máš mít? Ale to už stará babička nebyla.

Jak to vypadalo, když skončily ve škole?

M: Magdalena určitě nechodila na obědy. Já jsem vařila pro všechny, protože mi přišlo, že když stejně musím vařit, tak proč bude chodit na obědy? Mě to přišlo naprosto zbytečné.

O: A já jsem pak jedla, když jsem přišel z práce.

M: Takže auto, dojet, vyzvednout Magdalenu. To jsme se ještě starali o starou babičku. Takže já jsem musela uvařit, musela jsem to nachystat, babička tam byla, my jsme s Pavlíkem, toho jsem tam nenechávala, toho jsem brala vždycky sebou, jeli do školy, vzali jsme Magdalenu, jeli jsme zpátky. Najedli jsme se. Když se jelo do

Jihlavy, tak zase jsme se napakovali a jeli jsme do Jihlavy. Když se nejelo do Jihlavy, dělaly se úkoly nebo Magdaléna hrála na piáno, nebo si hrály, nebo když bylo léto, tak jsme chodili hodně do zahrady. Jako že bychom chodili na nějaké procházky, tak to asi ne, protože bylo hodně práce na té zahradě.

Myslím si, že hned po příchodu úlohy nebyly, že si jako orazily. Nevzpomínám si, jestli si šli lehnout. Pavlík asi jo, Magdaléna to si nevzpomínám. To byly takové hektické roky, jak tam byla ta babička a do toho jsem ještě čekala toho Petra. Mám pocit, že si z té doby moc nepamatuji. Starosti o tu babičku, že to bylo těžké.

Povinnosti – Magdaléna asi nádobí myla, pak třeba jsem potřebovala doběhnout do sklepa pro dříví a uhlí.

O: Nebo Madlenka chodila nandavat dříví do opálky a já jsem to potom donesl nahoru.

M: A hlavně nebyl počítač. Televize byla. Tam se to hodně odvíjelo v té práci. Magdalena měla třeba Pavlíka na starosti, třeba když já jsem se potřebovala starat o babičku. Ty děti byly někdy upozaděné, ta péče byla hlavně o tu babičku.

V té době ale nechodily do družiny, měla jsem je doma. Jestli to bylo dobře nebo špatně, to já nevím. Dneska vidím, že ty rodiče to nechávají do poslední chvíle tomu ústavu, instituci, dokud si je brát nemusí, tak si je neberou. Což mě strašně leze na nervy, protože mám děti kvůli tomu, abych s nimi byla já.

Četli jsme, hodně jsme četli.

Jak vypadalo psaní domácích úkolů?

M: V první třídě u každého byli nešťastný, když se učily číst. Já jsem je dusila, že jsem jim hned neřekla, kde udělaly chybu. Musely si na to přijít samy. Četly větu v tom slabikáři a to bylo: „Vem to ještě jednou, jo?“ „A co zase?“ Vztekaly se. Nechala jsem je k tomu dospět, aby si našly tu chybu, aby se poslouchaly, aby si na to ten sluch taky vycvičily a nechávala jsem je číst nahlas. Seděla jsem u nic a musely číst nahlas. Já jsem to považovala za důležité, aby věděly, co čtou. A přišly na to. A když jsem je pak posílala zpátky, tak už jenom zuřily, ale už hledaly a nacvičily to a už se opravovaly samy. To byl takový trénink, věřím, že ten začátek pro ně musel být složitý. Ale mělo to snad své výsledky.

Podobně to bylo u psaní, tam jsem byla taky jako pes asi na ně.

O: Čas s nimi takhle trávila maminka, protože já když jsem přijel z práce o pěti, tak to bylo brzo.

M: Ale hráli jsme i nějaké hry, nebo jsme pobývali hodně venku, tak to bylo docela pěkný. Já myslím, že jsme chodili i na led. Ten prostor na té vsi na to byl.

O: V létě se vždycky fotili na pařezu.

M: Pro to že se sušilo seno, tak ty děti tam byly s tebou, to se nevymýšlela žádná volnočasová aktivita tak jako dneska, protože oni ty lidi práci nemají a ono je to dobře, ať ty děti něco dělají, kroužky a podobně, ale zase to nesmí být přehlčené. Oni i v Batelově byly nějaké kroužky, ale já jsem se už sem potom nerada vracela, měla jsem toho dost doma a byla by to pro mě časová zátěž sem jezdit, já jsem toho měla doma dost. Takže ony zase s dětmi byly ve Švabově, a to taky moc ne, nebo Jirka

když přijel s děčkama, tak byly s nimi. To bylo zase takové pěkné, že si pohrály, popovídali jsme si, nebo jsme šli na vycházku do lesa nebo na borůvky nebo jsme byli támhle u zastávky. A pak jsme se zase sešli doma, já jsem nachytala nějaké jídlo, tak pojedli a zase se sedělo u toho stolu a povídalo se, to bylo moc hezké.

M: A taky musely cvičit. Kluci na housle, Madlenka na klavír. Když byly malé, tak já jsem na nimi bděla, aby hrály. U té Magdaleny – ona si sedla ke klavíru a skládala si tam ty svoje skladby – jako princezna a draka nebo smutná princezna a říkala: Pojd', já ti to zahraju. Faktem je, že já jsem si to, co měla cvičit, přehrála. A potom, ona byla v té sednici, já v té kuchyni a poslouchala jsem a křičela jsem na ni, že takhle fakt ne, takhle to tam není. A ona: A jak to můžeš vědět? Jenže já jsem si to nacvičila, že o m a p išla. A s klukama jsem taky vrzala. To bylo strašný. To byly galeje. Tam než vyloudí nějaký tón.

Jeden čas byl problém s Madgalénou – nechtěla cvičit, nechtěla chodit, bylo to hodně těžké a byla taková divná. Byla jsem se ptát i u paní učitelky a ona říkala, že když to vydržím ji u toho přidržet. Ony pak ty děti taky vyčítají, že člověk nevydržel a vyprdnul se na to. Tak to bylo hodně těžké. Ale to bylo u všech dětí.

Co podepisování žákovských knížek?

M: Asi normálně. Pak taky nastala éra toho, že když chceš podepsat žákovskou, tak si přines i propisku. Protože ony někdy flácky žákovskou a za čas pak začaly řvát, že jsem jim ještě nepodepsala žákovskou. Měla jsem jiné starosti, tak to třeba někdy nebylo hned.

Ony tehdy byly docela sdílný, takže přišly ze školy a řekly co a jak. Ale já jsem taky věděla. Denně si myslím, že se žákovská nevyžadovala. Tam to bylo, že když jsem šla na rodičák, ale i teď, ony řeknou. Tam nebyl problém.

Jak to bylo s pomocí při učení?

M: Když s něčím potřebovaly pomoct, tak p išly. Ale já myslím, že to moc ani nebylo potřeba.

O: Ony byly natolik vnímavé, že hodně se toho naučily, když dávaly pozor, ve škole.

M: Ale já to mám i od sebe. Já si pamatuju, jak jsme jednou měli napsat slohovou práci něco o rodičích, o tom, jak se o nás rodiče co se týče školy starají, a já jsem tam napsala něco strašnýho, co náš tatínek nemohl překousnout. Ale já mu říkám: Ale vždyť ta maminka nám nerychtuje aktovku, to si přece rychtuju já sama. A on říká: Ale musí ti to přece zkontrolovat, nachystá ti prádlo. A nevím, co jsem tam napsala, já vím, že se to toho našeho tatínka strašně dotklo, ale já jsem to nemyslela ve zlým. Ona se starala o všechno ostatní, ale proč by se starala, když to byla moje starost. Dneska se všichni starají, aby se to dítě vůbec nemuselo starat. Já si myslím, že je to úplně špatně, že to dítě má svoje povinnosti a musí si je prostě plnit. Nastoupilo jednou do školy a já přece nejsem ta, která mu bude ořezávat tužky. To bylo automatické, že když třeba nemělo pero nebo jim něco došlo, tak se to koupilo, ale přece já se jim nebudu starat o tohle to, to jsou jejich povinnosti, to musely ony.

Co se dělo večer?

M: Večer, když ten den nějak takhle uplynul, tak večer umýt, pomodlit a spát. A četlo se.

O: Já jsem přijel z práce, najedl jsem se a hodně jsem jezdil do Batelova makat na stavbu a vracel jsem se večer.

M: V tom Švábově to bylo komplikovaný ještě o to, že když se člověk chtěl umýt, tak se musel vybrat popel, nanést dříví, ohřát vodu. Musela se ta voda nalít do té vany, zředit studenou vodou. To je všechno více práce oproti tomu, když jsou ti lidé v paneláku, tak mají ten život jiný. Na té vsi to bylo jiné a bylo to ale i krásné. Tak to bylo i s umýváním nádobí. To je člověk kolikrát nemohl nechat umývat nádobí, protože když by si měly nalévat vodu, tak se opaří. Ke kamnům – všechny děti se musely naučit, že ta kamna jsou horký, že tam nemají lézt, že nemají dělat voloviny a být blízko kamen, aby se nespálily. Tam to spíš bylo o tomhle – co můžou, co nemůžou. To dělají snad normálně všichni.

O: Tam se muselo topit furt, protože se vždycky musela ohřát voda.

M: A hygiena - tak jak se dneska lidi sprchují. Mně to leze taky na nervy, protože kdybychom byli z nějakého prasečáku – špinavý, smradlavý – ale dneska všem smrdí pot. Pot je přirozená věc, a když se budu mydlit každý den, tak si tu imunitu dám úplně do háje. To se děti koupaly třeba dvakrát za týden.

I když ony potom byly nemocné, tak jako mámě mi to zabralo spoustu času, protože vyžadovaly pozornost, muselo se číst, nebo pak byla už televize, tak stonaly v kuchyni. Ale byla jsem s doktorkou domluvená, ona to o mně věděla, že já jsem neletěla hned, i když měly horečku. Já jsem to řešila - co jsme dělali - chodili jsme ven, sbírali maliny, borůvky, chodili jsme do lesa, sbírali jsme nějaké bylinky – a dostaly malinovou šťávu, protože malinová šťáva sráží horečku. Takovéhle věci se dělali, byli jsme dost v té přírodě. Také se zavařovalo. Akorát u okurek jsme strávili třeba do dvou do noci, u toho teda nebyly. Potom, když už byly větší a do té školy chodily, tak musely umýt okurky, musely dávat okurky do flašek nebo se zavařovalo nějaké ovoce, takové věci také byly.

M: Před spaním se pak četlo, modlili jsme se.

O: A vždycky odpoledne, když šly spát, v neděli se taky určitě četlo, to vím, že tatínek u toho vždycky usnul.

M: To se taky poslouchala nedělní pohádka. Nedělní pohádka do dneška. Já si myslím, že se četlo. Pamatuju si, jak ještě smlouvaly. A já říkám: Jednu a dost. Musí se jim nastavit nějaká hranice, kdy už to končí. Taky byl večerníček. Asi ne vždycky.

Jak jste je motivovali pro učení?

M: To je všechno jinak než v dnešní době. „Učíš se pro sebe, učíš se pro svůj život, a když se to nenaučíš, já ti to do té hlavy nenacpu.“ Tam nic jiného nebylo. Já mám pocit, že se to úplně vymyká tomu, co se děje dneska. Že pořád ty starosti jsou strašně velký, ale ty děti musí pochopit, že to dělají pro sebe.

Vyřčený bylo určitě to, že se učí pro sebe. Ale tím, jak ony pěkně procházely, neměly žádné trojku, tam byla maximálně dvojka, tak o to miň jsem měla jako rodič starostí, proč bych je dusila, když to šlo v podstatě samo, nebo s nějakou malou dopomocí, ale tam se to nemuselo nějak násilnit. To tak nějak plynulo bez nějakých mých velkých zásluh. Jo ale musela jsem po nich jít, aby si vyčistily ty uši, aby měly ostříhané nehty, když jedou do těch houslí nebo na klavír.

A co když přišly domů s nějakým problémem?

M: No já si pamatuju, že jednou Madlenka řekla na Páju, že měl někde něco napsaného a že se hned nepochlubil. To zase že by byla bezmezná důvěra, to zase pozor, to bych úplně nemohla podepsat. Ale jinak jsme to s nimi řešili. Když přišly s tím, že je někdo mlátí nebo něco takového, tak jsem jim vždycky říkala, že agresori být nesmí, že nesmí napadat, ale bránit se musí. Taková jsem byla taky. To ne, když na tebe někdo vletí, tak to se musíš bránit. Protože vím, že Magdaléna měla problémy hned. V Pětce jsem šla do školy. Ty jsem si podala. Vím, že ona ze mě byla úplně štaf, že se jí to vůbec nelíbilo. V té pětce mě tam učitelka za nimi pustila samotnou, nevím, jestli se to smí, ale myslím si, že je to lepší. Vážím si jí za to. Protože pokud jsem tam sama s těmi dětmi, tak to má jiný účinek než když je tam učitelka. Já jsem to zažila i tak, když jsem tam byla kvůli Petrovi a paní učitelka tam zůstala a to je k ničemu. Ty děcka ze sebe nedostanou ani půl slova. Já nevím, jestli se to takhle řešit má nebo nemá, ale já jsem jim tehdy, když jsem tam byla sama: Podívejte se, takhle to je a mně se to nelíbí. A neříkám, že je svatá, i naše děti dělají chyby. A takhle se to prostě dělat nedá. A jestli s tím nepřestanete, tak jdu za ředitelem a bude se to řešit na té úrovni. A myslím, že to bylo lepší. Myslím, že to nějaký účinek mělo. A to bylo kvůli tomu, že se opřeli do té Lidušky a ona se jí zastávala.

A jak to bylo s usínáním?

M: A spát!

O: Zavřít oči a spát.

M: Nebo jsem jim řekla, že si nechám odevřené dveře a jak nebude už, tak bude zle. Protože jak musely brzy vstávat, tak potřebovaly jít spát, protože ta potřeba spánku tam byla, i když ony si to neuvědomaly, ale pak by ráno nevstaly a chybělo by jim to během dne. Petr třeba přijde, já jsem to měla taky tak, jsem přijela ještě z ekonomky a byla jsem úplně hotová. Já si to pamatuju. On když přijde a já ho najdu, jak spí, tak to se nedivím, i když mi to taky leze na nervy, což našim muselo taky, protože nějaké nádoby mě vůbec nezajímalo, to myl tatínek a pak jsem se styděla. Ale já jsem přijela a byla jsem úplně hotová.

Ale tohle muselo být, když nespaly, tak tam už musela být nějaká přísnost.

O: Taky jsem jim večer zpíval Vyletěla bělounká holubička.

M: To jo, ale to byly ještě malé, to nebyl školní věk.

Jak to bylo před začátkem školního roku?

M: Příprava veškerá žádná. To bylo spíš na konci roku, to se knížky spravovaly, gumovaly.

O: Já mám pocit, že když šla Madlenka do první třídy, tak tam jsme zjišťovali, co všechno musí mít a jak, že jsme obléávali kde co a u Pavlíka už ne a u Peti už taky ne. Tam to bylo prostě tak, že šly do školy, tam jim řekli, co si mají koupit, to se potom koupilo a hotovo. Ale pouze u Madlenky jsme to kupovali dopředu.

M: Tak u Madlenky se kupovali třeba tepláky, oblečení, boty...takové ty věci, co se vědělo, že stejně mít musí, to se asi kupovalo, ale i u těch dalších. Když jsme třeba

jen nevěděli, jaké mají být sešity, tak se to řešilo, až když se to řeklo. Na se nic nekoupilo, takže jsme zase museli věnovat hodně času tím, že jsme jeli do Jihlavy a tam jsme to kupovali. To se obchodáky teprve rozjízďely. Takže nějaký papírák.

Co pololetní a závěrečná vysvědčení? Jak se reagovalo?

M: Normálně se to přineslo, popovídalo se o tom, pochválilo se. „Mohlo by to být lepší“ třeba ještě u těch dvojek. Pochlubily se babičkám a bylo.

O: Nějaké výrazné odměny si neslibovaly.

M: Ale to je zase za filosofie – učíš se pro sebe.

O: Nehledě na to, že neoplýváme žádnými nadbytky, že bychom mohli dávat něco navíc, žijeme jen tak tak.

M: Já si nemyslím, že by tam bylo něco, že když budeš mít samý, tak dostaneš něco. To tam určitě nebylo.

Jak se u vás řešila nepřítomnost z důvodu nemoci?

M: Omluvenka. Ale je pravda, že když měly jen rýmu nebo kašel, tak chodily do školy. Tam žádné velké úlevy nebyly. Až mi to někdy vyčítaly, jak je mu strašně špatně a jak bude doma. Zase do toho dítěte člověk nevidí, ale. Ale ony moc nemocné nebyly. Hodně jsme to řešili doma sami, k doktorce jsme chodili, až když to bylo nutný. Jinak se normálně napsala omluvenka. Asi se volalo do školy nebo se vzkazovalo před spolužáky. Nebo se omlouvaly navzájem.

O: Že bychom jim psali něco záměrně jako: „Teď se ti nechce do školy, tak jen zůstaň doma.“ Tak to v žádném případě.

M: Jdeš do školy a nazdar. A zase je to ta povinnost. Já musím chodit do práce a ty chodíš do školy. Tak to je a žádné výmysly. Omlouvali se, když třeba jely na soutěž nebo když bylo něco od hudebky, tak to se omlouvalo, ale nic jiného.

Jak to bylo s učením o prázdninách?

O: O prázdninách se nikdy nikdo neučil.

M: Já jsem vždycky říkala, že aspoň týden před začátkem vemte něco do ruky, ty housle, abyste aspoň něco, ale to bylo marný.

Co třídní schůzky?

M: To jsem většinou chodila já. Tady to bylo i odpoledne, takže tat'ka nemohl, protože byl v práci. Čili to jsem odbývala já a myslím si, že jsem málokterou vynechala. Snažila jsem se vždycky chodit. Nemyslím si, že by bylo nějaké dusno. Ale zase nevím, jak to ty děcka vnímaly, ono to je něco jiného, když to vidím já jako dospělák a ty děcka to mohou mít nastavené jinak. Ale nemyslím si, že se dělalo dusno. Asi jsem si vždycky počkala, až všichni přijdou, neříkala jsem jim to jednotlivě, až jsme byli pohromadě, abych to nemusela říkat víckrát, a myslím si, že nějaké škaredé věci tam nebyly.

Jak to bylo se vstupem do první třídy?

M: Já si myslím, že jsme byli oba. U všech dětí.

O: Já jsem si vždycky vzal volno a šli jsme s nimi na první den.

M: Ale že by to byla nějaká velká sláva, to asi ne.

O: U každého jsme se vždycky fotili před základkou.

M: Nemáme teda založené žádné deníčky, měsíčníky. Sešity jsou někde na půdě.

Co přechod z prvního na druhý stupeň?

M: Madlenka chodila do stejné třídy. Plusem bylo, že jsme se pak přestěhovali a oni nemuseli tak brzo vstávat. Nevzpomínám si, jestli chodila brzy nebo dobíhala, ale asi úplně zavčas nechodila. A pak kluci běhali.

Jak jste řešili volbu střední školy?

O: Tak Madlenka měla dobré známky, ona se dobře učila.

M: A na ekonomku a takové podobné ona nechtěla si myslím.

O: Takže zbývala jediná možnost, že zkusí udělat přijímací zkoušky a když tě vezmou, tak půjdeš

M: Já si myslím, že ona ten gympl měla hned. U Pavlíka to asi taky tam bylo, že měl vybráno hned.

O: U Pavlíka to ale asi bylo taky z jiných pohnutek, protože on jí vyčítal, že měla dvojky trojky a říkal: Prosím tě, se tam dostanu taky a budu se učit líp jak ty. Takový herec.

Jak si myslíte, že ten váš přístup a to co se u vás dělo ovlivnilo práci pro školu, vztah dětí ke vzdělání?

M: No to já nevím, jestli jsme jim to usnadnili. :) Asi když zaspali, tak jsem je dovezla. Ale to se asi toho netýká. Ale třeba úlohy jsme za ně třeba nedělali. To co třeba dělají dneska rodiče. Že bychom jim v tomhle ulehčovali.

O: Že bychom něco dělali za ně. To v žádném případě. Jestliže je to domácí úkol, tak to dostali proto, aby si to ony vypracovaly a aby si to ony zkusily.

M: Já nevím, jak to bylo s povinnou četbou. Tam si myslím, že jsme jim půjčovaly naše deníky, když to dělaly na poslední chvíli.

O: To byla výjimka, kdy třeba čerpaly z mého nebo z mamčin deníku.

M. Ale nemyslím si, že bychom jim to jinak nějak ulehčovali. Jako úlohy jsme jim kontrolovali. A já jsem byla zase taková, že jsem jim neřekla hned, co tam mají za chyby, ale řekla jsem jim, že je tam mají. A ony zuřily. Hodně jsme zdůvodňovali tvrdé a měkké í. Takhle jsme si o tom povídali, to jo, ale aby to člověk dělal za ně, to si nemůžu vzpomenout.

O: Na to já jsem byl měkčí, protože jsem to psychicky nevydržel. A řekl jsem třeba Pavlíkovi – máš to tady v tom řádku. Abych mu to usnadnil, když už třeba chvátil do školy a dal mi to zkontrolovat pozdě. Aby se co nejdřív zkrátil proces, než o na to přijde.

Co pokládáte za důležité, aby předaly vaši děti svým dětem v té filosofii toho vzdělávání?

M: To učení se pro sebe. To je straně důležité. I když já mám zkušenost s tím, že i když jsem udělala nějakou školu, tak se tomu nevěnuju a jsem někde jinde. Tím během toho života jsem úplně jinde. Ale to vzdělání je důležité primárně. Dneska, když člověk nemá maturitu, tak není nic v podstatě. Dneska i řemeslo by člověk měl mít maturitu. Nevím, jestli to je správně vržené, že když je řemeslník, tak by to řemeslo měl ovládat důkladně a ta zručnost by tam měla být a ty vědomosti musí být taky, ale nemyslím si, že tolik. V každém případě si myslím, že to vzdělání je důležité a udržovat se celý ten život. Ne třeba pořád chodit do školy, ale stále o něčem přemýšlet a pořád ten mozek trénovat. A v tom ty děti podpořit a vést, že je potřeba neustrnout.

Jak u vás fungovali v tomhle tématu prarodiče?

M: Skvělý si myslím, že je, když ty babičky a dědečci jsou a vypráví. To si myslím, že je to fantastický. Já jsem to taky milovala. Mně taky prarodiče vyprávěli, i když můj děda méně, protože byl ve vězení a v mých šestnácti zemřel. Chodil do kostela a my jsme tehdy, já jsem to nechápala, jeli do Třeště do kostela, on šel z ranní a my jsme jeli na velkou mši. A ten můj tatínek ho naložil, otočil se a jeli jsme zpátky do Bukové, dovezli jsme ho a pak jsme teprve jeli do toho kostela a přijeli jsme i pozdě. Anebo nás dovezl do toho kostela a svého tatínka odvezl. To jsou věci, o kterých se před těmi dětmi nemluví a jenom se to vykoná a to dítě to v sobě nese. Takže i ty skutky neverbální jsou strašně důležité pro vývoj toho dítěte, že si to kolikrát ani neuvědomujeme.

O: Je třeba si zapamatovat jedno: „Malé děti jsou horší než StB.“

M: To říkal otec Hrazdil, je to pravda. Nemusíš nic říkat a ty děti to vstřebávají, nasávají a je to v tom podvědomí, a co to je špatně, je špatně. Je potřeba, aby ty děti nasávaly to, co je dobře. To vyprávění je fantastický. I se mluví o předcích, o tom dobrý, o tom zlým, člověk má povědomí o té rodině. Pak přijdu na to, že řidič autobusu je můj strašně vzdálený příbuzný, ale ty kořeny jsou jedny. Pro mě je to hodně srdečný, že máš k lidem jiný vztah.

A taky jako rodiče pěstovat úctu k těm starým lidem, to je taky důležité. Jako když mi Pavlík řekne, že má dost učení a že nepojede k babičce s dědou, tak to mě neuvěřitelně naštvě, protože ty lidi jsou tady chvíli a je potřeba je navštěvovat. Protože ty děti to vidí, že se pro ně dělá, co je potřeba, tak si myslím, že se v tom budoucím životě taky tak zachovají.

Ono se řekne, že nemáš vzpomínat a myslet dopředu, ale já si myslím, že to není správně. To si nemyslím. Jednak tu minulost, když je tam něco špatně, tak to vyřešit, stejně na to nezapomeneš. A vracet se k té minulosti.

Když jsem bydlela já s našima, tak po obědě se taky hned neodcházelo od stolu, ale povídalo se, co kdo kdy, jak to... U nás to bylo normální. Naši si snámi sedli a řekli nám, kolik berou a jaká jsou vydání. My jsme věděli, co co stojí, jak to všechno chodí a měli jsme povědomost o tom, jak to s těmi financemi dělat nebo nedělat. Ta komunikace je strašně důležitá. A to je ten model rodiny, který já mám na ploše

počítače – kdy dřív to byl ten stůl, pak byla ta televize, kde všichni seděli vedle sebe a zírali na tu obrazovku a dnes má každý tu obrazovku před sebou, a to je špatně.

PRARODIČE MAGDALÉNY, RODIČE MARIE

Co se vám vybavilo k tématu rodinné rituály s tematikou školy?

O: Rituál je opakující se. Tak to je vstávání, snídání, oblékání a pochod do školy. To je asi tak všechno, čeho se to může týkat.

M: No to už si ani člověk nepamatuje, to už je dávno.

Když bychom začali ráno, jak to u vás vypadalo ráno?

O: Ráno jako každý děti – vstávat se jim nechtělo, protože to vstávání kvůli tomu, že jsme nebyli v sídle školy, že tam byla docházka, takže musely vstávat daleko dřív než děti v Batelově, protože tam žádný autobus nejezdil, takže děti chodily pěšky. Na cestu tedy musely mít časovou rezervu na tu cestu, aby to stihly na začátek vyučování. Takže vstávání bylo časnější.

M: Musely se nasnídat, musely se obléct.

O: Ten začátek, než se umyly, než se nasnídaly,

M: Než si navlékl punčocháče. „Dělej, jez, klucí ti utečou.“

O: Protože tam šlo o to, aby se sešly dohromady, protože všechny děti chodily pohromadě. Byli tam spolužáci, ale i starší děti. To se opakovalo prakticky každý den – to vstávání a ta nechuť k tomu vstávání a dlouhá doba snídání a ten čas rychle utíkal, takže pak hrozilo a stalo se, že třeba šel Láďa do školy sám. A když přišel domů, tak jsme se ho ptali, jak ta cesta probíhala, takže taky plakal, když šel sám.

M: Když se mu říkalo „dělej, klucí ti utečou“ tak ne, než on natáhl jednu punčochu, než natáhl druhou punčochu, ono to všechno trvalo dlouho, tak já nad ním stála a povídám dělej. Ale jináč to šlo.

O: Já jsem se toho ani moc neúčastnil, protože moje pracovní úvazky byly takové, že jsem odcházel třeba tak, že už jsem tam musel být dřív než o šesté hodině. Takže já jsem toho svědkem ani nebyl. To měla na povel maminka našich dětí. Já jsem toho byl ušetřený, takže já z těch ranních věcí vypadávám.

M: Před odchodem dostaly pusy a napomínání: „nezlob“, „nedělej lotroviny“

O: To byly takové praktické výzvy k tomu, aby si ty děti uvědomovaly, že jdou po silnici, že musí taky dávat pozor. Sice takový provoz nebyl, nebezpečí ještě nebylo tak výrazný.

M: Umýt, obléct, nasnídat, vzít brašnu, aby měly učení.

O: Bylo to vždycky v takovém rychlém tempu, ale to tempo bylo zpomalené, protože zájem nebyl dostatečný ze strany těch dětí.

M: Protože si vymýšlely všelijaké blbiny.

O: to se týká toho odchodu do školy.

Jak to bylo, když děti přišly domů ze školy?

M: Šly spát.

O: Tím, že měly nějaký výpadek, že vstávaly brzo a ta únava té cesty tam a zase zpátky, takže po přijetí ze školy se najedly a šly spát.

M: To bylo každý den.

O: To bylo bez nějakého domlouvání. To byla samozřejmost.

O: Dál pak nějaké doučování a vysvětlivky, to už se řešilo až večer. Co byly nějaké problémy, když třeba přišla Mařenka ze školy, když si stěžovala, že jí tam kluci ubližují, tak já jsem jí vedl k tomu, aby se dokázala bránit a aby byla sama aktivní. Ona se toho jednoho zastávala.

M: Jednomu tam dala pár facek, taťka povídal, že se nesmí nechat, „jednu mu střel a je to“.

O: A nastal respekt a obrat. Tím, že se vzepřela a postavila se tomu násilí, tak to pak ustalo a ona měla určitý respekt před těma klukama a pak už nic takového nevyskytovalo. Takové byly naše snahy, aby ty děti obstály mezi ostatními. Aby to nebyly nějakí otloukánci, to nejde. V té společnosti si každý musí najít nějaké místo a dokázat si ho obhájit.

O: Potom měly volný čas. Byly venku se svými spolužáky.

M: Taky pásly husy a trhat kopřivy.

O: V rámci toho našeho bytí jsme měli také domácí zvířectvo, což se týkalo konkrétně těch husí a tím bylo potřeba se také nějaký čas věnovat. Taky tedy musely spolu pást husy, což zrovna nebylo zvlášť kvitovaný s nadšením. Měly volno, ale také povinnosti, které se týkaly naší domácnosti.

Sešli jste se večer u společné večeře, kde byste se bavili třeba i o škole?

O: To jsme jedli pohromadě. To jo. Tam nějakých těch problémů nebylo. To ještě taky chodili učitelé do rodin, jaké prostředí mají ty děti a tak podobně, takže my jsme byli s učiteli v kontaktu. A tady nějaké problémy nebyly, že by třeba lajdačily, nebo byly záškoláci nebo něco takovýho, to se u našich dětí nevyskytovalo. My jsme docházeli na třídní schůzky, takže jsme věděli, v jaké kondici to dítě je nebo jestli má nějaké problémy a tak. Po téhle stránce to bylo zabezpečené.

To rané mládí a odchod do školy nebylo poznamenané díváním se na televizi.

M: Když byla televize, tak byl večerníček a šup – ležet.

O: Ale to už bylo hodně pozdějc, protože my jsme tu televizi pořizovali až déle. Na televizi závislí nebyly, protože jsme ji neměli. Večer se jim pouštěly pohádky, když toho byly hodný.

M: Nebo se jim četlo, protože knížky jsme doma měli.

Jak probíhalo podepisování úkolů a žákovské knížky?

O: Odehrávalo se to bez problémů, protože žádné výbuchy ve škole nebyly. Podepisoval to, kdo mohl, to nebylo žádné právo otce nebo právo matky.

Jak jste se je snažili motivovat pro učení?

O: My jsme z nich žádné premianty nedělali.

M: Maruška, to byla takový punt'á, ta to měla v té aktovce tak složený, ale hoch, ten to tam namrskal a bylo to. Maruška ta to měla všechno akorát.

O: K Vánocům jsme jim kupovali knížky, ale u Ládi k tomu moc velká chuť nebyla. A to se s ním táhlo i ve škole v Ivančicích. Čtení ho moc nelákalo, i když to byly knížky všelijakého druhu.

O: Přáli jsme si, aby do sebe absorbovaly ty vědomosti, které budou nutně potřebovat.

Co když se jim něco nepovedlo a přinesly špatnou známku?

M: Jak nic, tak se to vyřešilo a bylo to.

O: To nářez nikdy nebyl, to ne, to se řešilo domluvou.

Jak to vypadalo večer s přípravou do školy?

M: Večer jsem jim připravovala oblečení.

O: Do tašky si učení dávaly oni.

Jak to bylo při usínání?

O: Protože ty děti měly pohybu dost, tak s nějakým usínáním nebyly problémy.

M: Klekly, musely se pomodlit, to bylo každý den.

O: Tím, že chodily pěšky, tak musely chodit spát brzy. Pak, když začal zajiždět autobus, tak to si mohly trochu přispat. Autobusem se svezly ale jenom do školy a zpátky chodily zase pěšky.

Jaký byl začátek školního roku, nakupování pomůcek a podobně?

O: Tak těch pomůcek moc potřeba nebylo, ale protože děti rostly, tak se musely nakupovat cvičky a boty a obutí do školy. Takže před začátkem školního roku se vždycky jezdilo na nákup takových potřebných věcí.

M: Tak oblečení. Oblečení se nosilo jeden po druhým. Maruška říkala: „Ha, ha, já mám tvou košili“ a ne že by k tomu byl odpor. Ono ani na nějaké vyhazování nebylo. Já jsem byla s dětmi doma sama, tatík vydělával sám.

O: Finanční situace nebyla nikterak růžová.

M: Muselo se zašívát, štrikovat, dělalo se, co se mohlo.

O: Tím pádem, že děti rostly, tak z něčeho vyrostly, tak se potom muselo něco dokoupit podle velikosti. Ale že nosily oblečení po sobě, to je pravda a nijak se tomu nebránily.

M: Byl to takový život pestrý.

O: Nechci to přirovnávat k dnešku, ale to prostě nejde srovnávat.

M: To si člověk musí prožít tu dobu. Ale my si s taškou nenaříkáme.

Jak jste doma prožívali pololetní a závěrečné vysvědčení?

O: Musíme říct, že od samého mládí děti nebyly jenom ve školních povinnostech, ale že také chodily ve škole do zpěvu, měly k tomu chuť.

O: Žádné ovace se nekonaly, že by za vysvědčení dostávaly nějaké prémie. Bylo to spíše samozřejmé, že tím ročníkem prošly. Že by byly nějaké premianti, to nebyly, ale prošly v pořádku, každý ten ročník. Protože pod vlivem dalších povinností – tak přinesly vysvědčení a když to stálo za pochvalu, tak byla pochvala, ale že by nějaké materiální zvýhodnění nastalo, to jako nebylo. To se přijímalo tak, že je to konec školního roku. My jsme dětem chtěli dětem ukázat taky něco kousek dál, jeli jsme třeba do Telče, v Telči jsme prošli náměstí. S dětmi jsme zrajzovali kousek světa. To bylo ještě v době jejich základní školy.

M: Tenkrát na ten Říp šly taky děti.

O: Na Slovensko jsme s nimi také vycestovali. To bylo také ještě v době školní docházky.

Jak to bylo s třídními schůzkami?

O: Ano, ty třídní schůzky probíhaly, my jsme se jich zúčastňovali a tam se každý dozvídal, kdo měl zájem, o tom, jak to ve škole probíhá, jestli nejsou nějaké zamlčené věci. Ty třídní schůzky probíhaly úspěšně. Spíš jsem tam chodil já. Když jsem jednou Láďovi napsal slohovou úlohu a paní učitelka povídala, že se jí to líbilo, já jsem se rozepsal o konci žní. Dodávala ale, že to určitě Láďa nepsal. Paní učitelka i s panem učitelem taky přišli k nám, jak už jsem zmiňoval. To jsme tehdy měli jako první automatickou pračku, tak bylo o čem povídat. Za celou dobu u nás byli asi dvakrát.

Když jsem přišel domů, tak se doma probíralo, co jsem vyslechl. Kdybych to chtěl opeřit, tak bych řekl, že jsme jednou jeli na rodičovské sdružení a po rodičovském sdružení jsme zašli k Hradeckům na pivo. Jeden pán, co bylo v Batelově, povídá: „Hoši, v Rohozné jsou doplatky“ Tak to byl signál – sedli jsme do auta a jeli do Rohozné na doplatky. Tam jsme dostali pohoštění a domů jsme přijeli se zpožděním.

Rodičovské sdružení také pořádalo ples a my jsme na ten ples chodili. To je taky součást toho styku rodičů se školou.

Jak se u vás řešila případná nepřítomnost ve škole?

O: Nevyskytlo se, že by děti předstíraly nemoc. Přitom ze svých školních let musím říct, že tady ze vsi se potvrdilo záškoláctví, několik dní nechodili hoši do školy, a já jsem mezi nimi nebyl. V ten čas se to vyskytlo. Ale tady se podobné věci nevyskytovaly. Dlouhodobě děti nemocné nebyly. Ve škole moc nechyběly. Ani jeden ani druhý. Maruška spadla ze schodů, ale to se taky odbylo nějakými odřeninami, ale zlomeniny žádné nebyly, takže výpadek ve škole nebyl.

Opakovaly si děti učivo během prázdnin?

O: To ne, o prázdninách jsme je s nějakým učivem nezatěžovali. Využívali jsme pololetních prázdnin k takovým poznávacím výletům. Jak Jeseníky, tak Kladruby, tak to se odbývalo o pololetních prázdninách. A Říp, Liberec, to bylo o hlavních

prázdninách. To byla pro ně vlastně taky taková odměna za ten ročník. Pro ty děti to bylo poznávání a zároveň taková odměna.

Jak se odehrával vstup do první třídy?

O: Když šlo o zápis, tak ten se prováděl v Batelově. Když šla k zápisu Mařenka, tak jsme jeli na sáňkách. Ale jinak samotný vstup do první třídy, já nevím, jestli jsme tam u toho byli. Já si to nepamatuju. To se žádné ovace nedělali. Jdeš do školy, jdeš do školy, no. Tak šup tam.

Vnímaly jste nějaké změny, když děti přecházely z prvního na druhý stupeň?

O: To rozhodně ne. U mě to byl velký přechod – do čtvrté třídy jsem chodil v místě bydliště a pak jsem chodil do Třeště, pěšky. Tam to byl skok mezi jiné děti. Ale tady nebyl žádný skok, protože v té třídě byly ty samé děti. Tam žádný rozdíl nebyl. To šlo postupně za sebou. Já si myslím, že ten náš život byl takový, že to všechno šlo tak plynule, nic nevybočovalo, žádné zahnutí doleva ani doprava. Ani to na ty děti nemohlo zapůsobit – třeba kdyby se jim stal nějaký úraz, nebo kdyby v rodině nastalo něco nepředpokládaného, delší nemoc a podobně. Že tím by to zanechalo u dětí určitý následek nebo určitý zážitek, který by zanechal nějakou stopu.

Jak u vás probíhal výběr střední školy?

O: To bylo omezené tím, že ta možnost byla velice velice omezená tím, že jsme nemohli dát děti tam, kam by bývaly byly chtěly a kde by uspěly. Mařenka by bývala byla šla do Znojma na pedagogickou školu. To bylo nepřístupné z důvodu politických. Tam se ani nemohla přihlásit, protože už jsme věděli předem, že tam je to nemožné. Láďa se přihlásil do Ivančic. To rozhodnutí bylo jeho. Ne že by do toho byl nucený. Na poprvé to nevyšlo, na podruhé ano, protože jsme poslali odvolání a to odvolání vyšlo, protože se tam holky nehlásily, tak do toho počtu přijali i kluky, kde byl i nás Láďa. Takovýmhle způsobem se dostal na střední školu.

M: On byl taky problém, že naše děti chodily na náboženství.

O: To všechno pro ně bylo mínus. Protože politický situace byla taková, že kdo nebyl ve straně a kdo se nezúčastňoval takových věcí, jako byly prvomájové oslavy, tak to všechno se bodovalo.

Co byste si přáli, aby děti přenesly na své potomky?

O: Já myslím, že každá ta škola pro toho jednotlivce jim dala dost pro další jejich život. Ať je to ta základní škola i ta další škola. Dala jim dost proto, aby tím životem šly snáz, než kdyby neprospěly v tom vzdělávání.

Z naší strany jsme jejich vzdělání plně podporovali, protože jsme věděli, že ten další život je potřeba nastoupit s vědomostmi, aby se uplatnily.

V ten daný čas, kdy školy absolvovaly, tak my jsme je v tom jedině podporovali.

Myslíte si, že váš přístup mohl ovlivnit jejich přístup ke škole samotné, usnadnil jejich výsledky?

O: To domácí zázemí všechno splňovalo ty podmínky, aby tu školu zdárně dodělaly.

Jak rodinné rituály souvisí s tím, jak rodina školu pojímá?

O: My jsme školu vnímali jako důležitou instituci pro jejich další život. Protože bez toho vzdělání by zůstaly na nízké životní úrovni, si myslím já. Myslím si, že učitelský sbor měly dobrý.

M: Neslyšela jsem, že by byly hubatý.

O: Když ta důvěra mezi tím učitelem a žákem je, tak ten úspěch nebo neúspěch závisí na tom, jaký ten vztah mezi tím učitelem a žákem je. Jestliže je daný prostor vyplněn důvěrou, tak působí kladně i ten vyučující na toho žáka. Nevím o ničem, že by byl nějaký odpor k určitému učiteli.

O: Tím, že jsme se zúčastňovali těch školních akcí a že jsme ty učitele znali, takže i ti učitelé měli naši podporu v tom, že jsme je znali, že jsme je respektovali jako učitele. My jsme neříkali, že ten učitel je pitomý, my jsme je nijak neshazovali. U nás měli učitelé určitý respekt, takže my jsme s jejich přístupem a chování k dětem souhlasili. Začátek je v rodině.

LUKÁŠ, JIŘÍ, MICHALA

Co se Vám vybaví k tématu rodinné rituály s tematikou školy?

L: Mně se určitě vybaví diktáty – to bylo myslím v sobotu dopoledne, kdy jsme psali diktáty. Myslím, že to bylo vždycky o víkendu. A druhá věc, která se mi takhle na první zamyšlení vybaví, bylo, že jsme měli příklady.

M: Na prázdniny jsme měli sešit.

L: To je pravda. Dřív jsme měli i na týden, i v té době jsme museli počítat a na ty prázdniny, tam jsme taky měli nějaké příklady. A museli jsme to vypočítat. Nevím, do jakého roku – já jsem určitě počítal ještě předtím, než jsem šel do školy. Třeba už jsem uměl počítat dvanáct krát čtyři. Taťka mi dával příklady určitě ještě předtím, než jsem šel do školy.

J: Já jsem se učil abecedu, než jsem šel do školy, ale jestli jsem počítal, to nevím. Víím, že jsem spojoval písmenka a nešlo mi to.

M: Já si to nepamatuju.

L: Já mam pocit, že to s každým členem ustupovalo. Já jsem toho odnesl nejvíc a oni už toho pak tolik nedělali.

M: Já si zase pamatuju, že si taťka psal naše známky do deníčků a museli jsme mu ukazovat žákovskou a taťka si to přepisoval.

L: Aby nás měl pod kontrolou.

M: Hlásili jsme známky každý den, zapisoval si to asi po týdnu.

Jak si vybavujete rána? Čas předtím, než jste šli do školy?

J: Víím, že když jsem byl už starší, tak jsem si k nevůli taťky připravoval tašku až ráno. Na prvním stupni jsem to asi musel ještě dělat večer před tím povinně.

M: No a taky jsme na něj pořád čekali, chodil pořád nejpozdějc. Když jsme bydleli v paneláku, tak jsme do školy šly ještě s dalšíma děčkama, chodili jsme společně.

L: S tou aktovkou jsem to měl pak taky stejně, že jsem si ji připravoval ráno a taky jsem pak na druhém stupni vstával ráno dřív a učil jsem se ráno, místo toho, abych se učil odpoledne. Víím, že jsem vždycky říkal mamce, ať mi nastaví budíka nebo mě vzbudí, pak už jsem se budil sám.

J: Já jsem taky občas vstával, ale spíš kvůli tomu, že jsem nestíhal.

M: To já až spíš na gymplu jsem tady vstávala dřív.

L: U mě to s gymplem naopak ustupovalo, protože člověk dojížděl, takže chtěl spát.

M: Jsme vstali, nasnídali jsme se a šli jsme. Tam asi nebylo nic zvláštního.

Co rituál rozloučení se?

M: To bylo plácnutí si rukama. To je dodneška. Pusu ne, ale to plácnutí jo.

L: To je jak když se hraje NHL a říká se: „Pojď, kámo, pojď, jdi do toho“.

Co svačiny?

M: Ty nám připravovala mamka. Většinou nějaký rohlík.

L: Já jsem už na tom druhém stupni nesvačil.

J: Já jo, já jsem měla hroznej hlad.

L: Pamatuju si ty rohlíky zabalené.

Jak to bylo, když vám skončila škola?

L: Pro Jiříka chodila babička, protože ten končil dřív, my jsme potom chodili sami, to už si nepamatuju. Určitě jsem nechodil s Michalou, nebo možná taky. Když jsme končili společně, tak asi jo, ale že bych na ni čekal hodinu, to určitě ne. A Jiříkovi vadilo, že musí chodit s babičkou, tak chodil patnáct metrů před ní. A u zeleniny se zastavil, protože čekal, že mu babička něco koupí.

J: Víím, že mi vždycky v zelenině kupovala nějaké fruko nebo tak.

L: Jak nás hlídala babička, tak určitě ne na prvním stupni, ale když já jsem byl na druhém stupni a oni byli mladší, tak když jsme přišli domů a nebyl tam taťka, ale babička, tak určitě to nebylo tak, že jsme šli hnedka dělat úkoly nebo se šli učit, to jsme si prvně pustili film na videokazetě. Proto máme tak dobře nakoukané třeba Kokosy na sněhu.

M: Protože to bylo volnější, když byl taťka v práci.

L: Než přijela mamka s taťkou, tak jsme koukali třeba na ten film, a pak jsme třeba něco dělali. I když já si moc nevybavuju, že bych se až zase tolik učil.

J: Já si pamatuju o víkendu ty diktáty a příklady, ale přes týden víím, že jsme dost chodili ven.

L: Jako že bych ležel celé odpoledne, když jsem přišel ze školy, v učení, tak to ne. Od jara do podzimu jsme byli hodně s bráchou a Tomášem na hřišti a kopali jsme si. Jsme tam byli až do tmy.

J: Takže mám pocit, že to tak drastický nebylo.

L: Já si myslím, že už to taky pak ustalo, že jsem po čtvrté třídě už nepsal každou sobotu diktáty.

M: Ještě k těm rituálům – vždycky když měla babička po důchodu, tak nám kupovala Kinder vajíčko nebo jinou mlsku.

L: Určitě, když byl taťka doma, tak jsme si nepouštěli film. Něco jsme snědli a pak jsme museli umývat nádobí. Pak jsme asi něco dělali. Když jsme byli malí, tak ty úkoly po nás taťka kontroloval, to by si nenechal ujít, ale potom na druhém stupni už jsem po něm ani pomoci nechtěl.

J: Na druhou stranu si nepamatuju, že bych byl venku a rodiče by mě tahali domů, že ještě nemám udělané úkoly. Takže jsme to asi museli udělat před tím.

L: Na druhém stupni už to bylo volnější. Druhým stupněm to hodně povolilo, pak už to bylo hodně na nás. Co se týče známek, tak to ne, to taťka kontroloval pořád.

J: Co se týče kontroly úkolů, tak to asi povolilo, ale pořád jsme museli nosit samé jedničky.

L: On vždycky říkal, že dokud budeme mít dobré známky, tak si běžte ven a podobně.

Co když vám to někdy ustřelilo a přinesli jste známku horší?

L: Tak jasně že nám to někdy ustřelilo.

M: Ale nikdy nás netrestal, že bychom dostali facku nebo tak. Zvýšil hlas a dostali jsme třeba nějaké cvičení na procvičení. Ani tresty, že bychom nesměli ven, to ne.

Co vám rodiče tloukli jako motivaci pro vaše učení?

L: To neděláte pro nás, děláte to pro sebe.

J: Já si myslím, že se to právě moc s motivací neřešilo.

L: Tam byl ten bič na námi.

J: Jako spíš přines jedničky a neptej se proč.

L: No tak.

M: Tam byla taková ta hrozba jedniček.

J: Jako kdyby mi někdo na prvním stupni vysvětloval, že se mám učit a nejít ven kvůli něčemu, že v budoucnu někdy, tak by to na mě stejně neplatilo.

L: To byl ten bič no, že nepřicházelo v úvahu nic jiného než jedničky.

M: Tam byly ty jedničky, mít dobré známky. Tak asi nás to naučilo. Třeba na gymplu nebo na výšce už nás nikdo nemusel nutit se jít učit, to už si sami od sebe hlídáme. Mně se třeba nestalo, že bych se neučila na zkoušku a šla to jen tak zkusit. Já jsem se to vždycky snažila nějak naučit.

L: Tak to v sobě máme asi všichni z těch dětských drilů. To, jak nad námi táta stál a ryl do nás, tak to v nás asi zůstalo ve všech.

Jak jste se doma bavili o škole?

L: „Co ve škole?“ „Nic.“ To ho strašně štvalo, ale asi takhle.

M: Já si myslím, že jsme takhle nebavili, co přesně bylo ve škole a tak.

J: Když byly většinou ty jedničky, tak nebylo moc co k řešení.

M: My jsme neměli žádný průser, že by se to muselo nějak řešit.

L: Jednou si pamatuju, že šel taťka kvůli mně do školy. Jednou jsme se tak jako chytli s Novákem a on se tak blbě ohnal a dal mi do nosu a tekla mi krev. Jako nic, ani jsme se nervali, to bylo jen takové pušť'uchování tak, jak to kluci dělaj. On se ale trefil tak blbě do nosu a tekla mi krev. Učitel viděl, že mi teče krev, tak se to řešilo. My jsme se snažili říct, že fakt nic nestalo, že to byla náhoda. A vím, že na mě taťka potom čekal, protože mu volali ze školy.

Jak to bylo večer?

M: Záleželo, jak naši přijeli z práce. Babička u nás byla vždycky přes týden, od pondělí a v pátek odjížděla. Akorát si pamatuju, my jsme měli tři jeden pokojík a oni se vždycky dívali na fotbal a mě to hrozně štválo, chtěla jsem spát.

L: Na to, že jsme byli tři v jednom pokoji, tak až tak hrozné konflikty se tam neděly.

Napadá vás něco k těm každodenním rituálům?

J: Mě jen napadá, když to vezmu z filosofického hlediska, tak mi přijde, že tam byla moc velká motivace na ty jedničky, aniž by se zajímalo o to, jestli tomu rozumíš nebo ne, čímž pádem já jsem měl vždycky samé jedničky, na gymplu jsem měl dobré známky, ale škola mě nebavila. Myslím si, že kdyby ta motivace byla, že by ses opravdu zajímala, co se učíš a nejenom, abych měl jedničku.

L: Ale tak to je školským systémem a ne tatškou. Tak ono to ani jinak nešlo.

M: Třeba v chemii jsem měla dobré známky, ale vůbec ji nechápu. Člověk, který měl trojky, čtyřky, mohl vědět víc než já.

L: Tak proto se to na gymplu studuje znova, ta základka je o tom, aby ses naučila být trochu člověkem, abys nevykřikovala. Že byl nějaký Karel IV. se dozvíš ve vlastivědě, ale proč byl významný a co udělal, to se pak víc řeší na to gymplu.

J: Tam nejde ani o ty vědomosti, ale to byla prostě povinnost. Jasně, na tom prvním stupni jsme říkali, že ten bič na tebou musel být, jinak bychom se neučili, ale tak nějak to vůbec nebylo směřované tím směrem, že by to člověka mohlo třeba bavit. To až na vejšce jsem zjistil, že by mě mohlo bavit to, co dělám.

L: Ale tak je to sbírání bodů. Nepíšeš eseje. Vždyť se pořád říká, že ani nemusíš přemýšlet, už Škola základ života v roce třicet devět říká a stěžují si, že jsou to cvičené opice, že ten, kdo se naučí něco, čemu nerozumí, je úspěšnější než ten, který chce sám myslet a něco v tom hledat...

J: Já to chápu, že je to školským systémem. Ale tím, že to bylo založeno na těch známkách a plus tím školským systémem tak to prostě vedlo k tomu, že to nemohlo bavit.

L: Dobrý, tak mě to taky nebavilo.

Jak to bylo na počátku školního roku?

M: To řešila všechno mamka.

L: Co jsme chtěli, to jsme si řekli a mamka nám to asi koupila.

M: Pak jsme si sami vybírali penál nebo tašky třeba na druhém stupni, ale jinak jsme to asi neřešili.

L: Mamka dovezla štos sešitů a my jsme si brali.

Co pololetní a závěrečná vysvědčení?

J: Tak naštěstí tam byly samé jedničky, takže to bylo radostně.

M: Tak my jsme měli ty jedničky.

L: Pro nás to byla výhoda, že ten den byl kratší.

M: Hlavně, taťka jak si vzal ty známky, tak věděl, to nebylo žádné překvapení. A chodil na rodičáky, takže věděl.

L: Očekávali jsme krátký, klidný den. Něco hmotného nevím, možná nějakou čokoládu. Pro nás to nebyl nějak extra významný den, my jsme věděli, co bude, naši věděli, co bude. My jsme to měli většinou v pořádku. Představa prázdnin.

M: Nějak extra jsme to neslavili.

Jak to bylo s nepřítomností ve škole?

J: Já když už jsem byl nemocný, tak jsem to dotáhl až do konce.

L: Mě až štve, jak málo absencí jsem měl.

M: Já osobně jsem si nikdy netroufla předstírat, že je mi blbě.

L: Když si vezmu, že jsem třeba na gymplu měl za celý rok dvě až tři absence, někdo tam nechodil třeba třicet dní a taky jim to prošlo, tak si myslím, že na té základce si to nikdo nelajzl. Ale když jsme měli třeba chřipku, tak jsme to chtělo jeden dva dny dotáhnout, ale tam ta chřipka prostě byla, takže tam to bylo podložené. Když už člověk leží týden, tak ten den se to nezblázní.

Co opakování učiva během prázdnin?

M: To jsme měli sešítky s příklady.

L: Ale jako že bych si vzal o prázdninách vlastivědu a musel si číst vlastivědu, tak to jako ne.

J: To se opakovala jen čeština, matika.

L: Tak taťka si nakoupil i vlastní učebnice, nad rámec toho, co jsme měli ve škole. Měl cvičebnici češtiny, matiky, pravidla českého pravopisu jsme měli vlastní. Taky nějaké diktáty, sbírka diktátů a tak.

Co třídní schůzky?

M: Tam chodili pravidelně pokaždé.

L: Většinou oba, tak jsme tam byli tři, tak jeden chodil k tomu a druhý k tomu.

J: Dávali jsme si do kamaší ze srandy polštář.

L: Marihuanu jsme neprodávali, nikoho jsme nezmlátili, okno jsme nerozbíjeli, takže to nebyl žádný stres, že je dnes rodičák.

Jak to bylo se vstupem do první třídy?

J: Já si myslím, že to byl velký nervový šok.

L: Do školky jsem brečel, to školy už ne, určitě ne.

M: Mně se nechtělo jít. Já jsem kamarádila s holkama od nás z paneláku a oni je pak dali do jiné třídy, než jsem šla já, tak jsem tam pak nikoho neznala. Pak jsem se tam skamarádila s Lenkou a bylo to lepší.

L: Já jsem byl v pohodě, když jsem tam viděl někoho známého.

Vnímali jste nějaké změny, když jste přecházeli z prvního na druhý stupeň?

L: To si vůbec nepamatuju. Ale tak ono se to rozlišuje v teoretické rovině, ale prakticky se to jede jedna, dva, tři, čtyři, pět, šest, sedm, osm, devět, že jo. My jsme se ale asi od druhého stupně spojovali s druhou třídou.

M: Ještě jsem si vzpomněla, nevím, jestli to k tomu patří, že jsme měli ze třídění Benešovou a ta měla zahradu hned vedle naší zahrady, s mamkou se znaly, takže když by byl nějaký průser, tak by se to mamka určitě dozvěděla. Ony se znaly ještě předtím, než jsem začala chodit do školy, protože bydleli tak v paneláku.

Jak to bylo s volbou střední školy?

J: Nevím, kam jinam bychom šli než na gympl.

L: Myslím, že za mých časů se dávala jenom jedna přihláška, takže tam jsem si nemohl dát třeba tři. Byla jedna možnost, tak takže ta volba byla jasná. Mně ta matika tolik nešla, za mých dob byly dvě prestižní školy – gympl a průmyslovka. Teď už to taky upadlo. Takže všichni, kdo měli rádi matiku a nechtěli se učit, tak šli na průmyslovku a ostatní na gympl. Ty, co nezvládali obojí, tak šli do Třeště na nějaký obor, na učiliště. Nás sice škola nebavila, nebyli jsme typičtí šprti, vzhledem k tomu, že jsme se na druhém stupni skoro neučili nebo tak, ale vždycky jsme byli v těch třídách za hvězdy pro ty učitele. Takže jestli měl jít někdo na gympl, tak my. My jsme to měli nalajnované.

J: Spíš jestli se řešilo, jestli nejít na ten osmiletý gympl.

L: To se řešilo jen v mém případě, pak ale naši naznali, že ne.

Jak si myslíte, že ovlivnily rodinné rituály váš postoj ke vzdělání a školní docházce?

L: Asi si myslím, že to bylo nastavené dobře. Táta byl hrozba. V předškolním věku a část prvního stupně byl jak dráp, pak se to v nás zažilo a jelo to až do teď. S tím, že potom už mu to bylo jedno, dělejte si, co chcete, když budete nosit jedničky. Na gymplu už vůbec, tam už nevěděl, co bereme.

Když bych dostal trojku, tak první věc, co mi naskočilo, bylo, že to budu muset říct taťkovi. Ani mi tak nevadilo, že jsem ji dostal, protože jsem věděl, že si to opravím. Protože s ním nebyla řeč, protože vysvětlit mu, že jsem se upsal, nebo jsem se přepsal, že jsem to uměl, to nebral. Vždycky jsem mu říkal: „Ale já jsem to uměl“ „No neuměl jsi to, když jsi dostal trojku“, „Ale uměl, akorát se stalo tohle, tohle, tohle“. To ho nezajímalo. Nezajímalo ho to, že to příště napravím, že jsem sám věděl, že to umím, že to byla prostě blbá náhoda, že se to může stát. To mě štvalo, že mu to budu muset zase vysvětlovat, že on si to stejně nenechá vysvětlit. Že si zase budu muset vyslechnout, že jsem dostal trojku a nebudu si to moct obhájit bez mojí viny. To tam neviděl. Když byly jedničky, tak to bylo v pořádku, když byla trojka, tak jsme si něco vyslechli, aby to asi trochu udržoval a chtěl vrátit zpět na tu kolej.

M: On nás nikdy moc nechválil. Že by nás pochválil, že máme jedničku, pochvaly moc nebyly.

L: Jen za to vysvědčení, třeba „Dobrý“ nebo tak. „Máš chování velmi dobré, není to dvojka?“

Myslíte, že vám to usnadnilo úspěch v té škole?

L: Jasně, protože pak je člověk za hvězdu té třídy a už se to s ním veze.

J: On má takovou teorii, že nám mladším vyšlapal cestu.

J: Já bych byl ještě tvrdší – i když na tom prvním stupni asi ne, to už asi víc nešlo, ještě víc bych se snažil, aby se vzbudil zájem. Dostat se z Batelova z průměrné základky na vejšku není úplně jednoduché. Z naší dvanáctičlenné třídy jsme se tam dostali tři nebo kolik. A myslím si, že ze šedesáti nebo sedmdesáti procent na to má vliv ten dril, že už od malička jsme už uměli tu abecedu, že už jsme něco spočítali a tak.

L: Jako ona tam nebyla jiná možnost, než že půjdeme na vejšku, nic jiného nepřipadalo vlastně v úvahu.

J: Kdybychom měly volnou ruku a nechalo se to na té základce, tak nevím. Podle mě nejsme nijak geniální geneticky, ale ta výchova byla důležitá. Možná bychom se na gympl dostali, ale určitě ne tak s přehledem a ne tak jednoduše.

M: Jo, to že půjdeme na vejšku, to už bylo nastavený opravdu od té základky.

M: Já se na to vůbec nedivám špatně.

L: To já taky ne.

M: Mně akorát vadilo, že to že mám jedničku, ještě neznamená, že to umím. Na základce jsem to neřešila, to pak hlavně na gymplu, kdy za mnou chodili, že jsem ten jedničkář, ty všechno víš, ale ona to pravda nebyla.

J: Tenhle systém by byl ideální někde i v supervzdělávacím systému. Kdybychom vyrůstali někde v Praze, kde by byla nějaká prestižní základka a gympl, tak tam mít samé jedničky by znamenalo něco. Ale tady v prostředí batelovské základky a jihlavského gymplu to vždycky neurčovalo to, že to chápeš a že ti to něco dá.

M: Já si myslím, že našim bylo vždycky jasný, že se u ůme a že p ro b d ěáme maximum a to že na vejšce už nedostáváme samé jedničky, tak to snad už museli pochopit. Mamka v tom byla volnější, říkala, že hlavně, že tu zkoušku mám. Taťka se tvářil divně, ale mamka ne.

J: Ale v prváku na vejšce to ještě taťka řešil, teď už i trojku neřeší, protože vidí, že v tom učení ležím od rána do večera.

L: Tady je vidět ta teorie polevujícího tlaku. Objektivně jsem to odnesl vždycky nejvíc já.

Vidíte v tom rodičovském přístupu klady?

L: To rozhodně.

M: Já taky, ale třeba se mohl taťka víc zajímat, proč jsme tu trojku dostali. Toho vždycky zajímala jen ta jednička.

L: Jako že by v tobě měl probudit zájem? To je blbost, na základní škole, to je zbytečný, to by ti ještě víc znechutil, kdyby tě nutil, aby sis s ním po večerech četla o fyzice.

M: Ale třeba někdo nemusí být úplně geniální ne chemii.

L: Na základce je to zbytečný, to dítě se musí nejdřív naučit vnímat svět, myslet.

M: Mně už třeba na základce nebavila chemie a fyzika a musela jsem z toho pořád dostávat jedničky.

J: Na základce jde spíše o rozvíjení toho myšlení.

M: Spíš šlo o ten stres, že musím dostat tu jedničku.

L: No a? Ale to jsme se shodli, že je to dobře, ne?

M: Je to dobře, ale už třeba nepolevoval v tom, že mě to nebaví, že tomu nerozumím, musela jsem mít ty jedničky. Že ho třeba nezajímalo, že nikdy nepůjdu studovat chemii, že nikdy nepůjdu studovat fyziku.

L: Tak kdyby tě to bavilo, tak by v tobě nemusel ten zájem probouzet, mně osobě, třeba že nerozumím chemii, vůbec nevadí.

M: Ale musela jsem být v každém předmětu fakt super a to je přece těžký, být v každém předmětu naprosto skvělá.

L: Právě že to šlo, byli jsme sběrači jedniček. Na základce to šlo.

M: Tak na základce.

Co byste rádi užili u svých budoucích potomků? Co se vám líbilo, co byste dělali trochu jinak?

J: Tak určitě si myslím, že je dobrý s nimi dělat ty příklady a cvičení, určitě ze začátku, aby měli určitě náskok a nenechat je v tom plavat.

L: Asi to chce trochu je vyděsit na začátku a potom třeba polevovat, když už se ten motor rozjede. Pokud se nerozjede, tak nad nimi držet ruku, dokud se nerozjede. Tak to je o tom, co od svých dětí chceš. Upřímně vystudovat vysokou školu jde s průměrnou inteligencí. Jen člověk musí mít poctivý přístup.

J: Ať má člověk nějaké předpoklady nebo ne, tak nějaké minimální mít určitě bude a velký vliv na to má ten dril. Ten dril je dotlačí k tomu. Není to o tom, jestli se narodíš nebo nenarodíš, ale je to spíš o té výchově.

Jaký význam měly rodinné rituály pro rodinu samotnou?

J: Asi jo, tak tím, že tam byla pevná ruka, tak tam byla jakási soudržnost. Než kdyby se člověk flinkal někde za školou, vůbec se s rodiči nebavil a tak. Takhle to bylo všechno jasně dané a bylo to.

L: Nechlastej, nekuř, uč se a jinak si dělej, co chceš.

J: Tak oni nás podporovali i v jiných aktivitách, mě třeba hodně v tom fotbalu.

M: Ono to vypadá, že jsme měli hodně dril, ale my jsme taky hodně jezdili na dovolené, měli jsme hezké Vánoce, dostávali dárky k narozeninám. Neznamenal to, že bychom se museli jenom učit a učit, ale dělali jsme taky něco jiného.

J: Já si spíš myslím, že to ani dril nebyl, že kdybychom vyrůstali v nějakém městském prostředí, tak že by to byla možná norma.

M: To je možná pravda.

J: Neviděl bych to v tom negativním smyslu, že by to byla vojna nebo tak.

M: Vždycky, co jsme chtěli, tak jsme dostali a dali nám to.

J: Tak tam jde o ty rodinné vztahy, o tu rodinnou soudržnost, což s tím asi souvisí.
Že se od malička o nás starali.

RODIČE LUKÁŠE, MICHALY, JIŘÍHO

Co se vám vybavilo, když jste slyšeli o tématu rodinných rituálů s tematikou školy?

M: Taťka si psal známky, přišli ze školy, museli si udělat všechny úkoly, pak teprve mohli jít ven. Já jsem chodila do práce, tak to měl hodně na starosti taťka.

O: Když přišli ze školy, tak se nejdřív museli naučit všechno, vyzkoušelo se to, kontrolní diktát, kontrolní počítání a pak mohli jít ven. Když se mi to nelíbilo, tak to museli psát třeba natřikrát, párkrát jsem jim roztrhl sešit, tak ho museli přepisovat celý.

M: Já jsem o tom přemýšlela, když bych to srovnala s našima, tak sice si to moc nepamatuju, ale tam si myslím, že to nebyla taková..., tam jsme si úlohu dělali sami, oni nám to zkontrolovali a babička nás měla tehdy více méně na starosti. Taková ta osa, že jsme byli, když to řeknu, zodpovědný, že jsme se nelajdali, oni se taky nelajdali, taková osa napříč tou generací, to mě napadlo. Že nás nemuseli někde nahánět, abysme si šli psát úlohu, že jsme si to dělali všechno sami. Asi to zkontrolovali, podepsali, to se vždycky dělalo. Asi tak, to mě v té souvislosti napadlo.

Když se zastavíme u rána, jak to u vás vypadalo, než šly děti do školy?

M: Nemyslím si, že bychom je museli vykopávat z postele, já si myslím, že s tímhle vůbec žádný problémy nebyli. Vzpomeneš si?

O: Ne.

M: My jsme bydleli v paneláku.

O: De fakto jsme je každý den vozili do školy, protože jsme oba dělali, takže jsme je tam dovezli a pak jsme jeli do práce. Pamatuju si, že jsem vždycky vstával poslední, vstával jsem v sedm, na půl osmou jezdili, aby tam o půl osmé byli.

M: Klasika, prostě klasika. Tam si myslím, že nebylo, že by se třeba cukali, že nepůjdou do školy, to vůbec ne. Připravovali jsme jim svačiny. Na obědy nechodili, protože Lukáš v té době vůbec nejedl maso, takže to jsme považovali za vyhozené peníze, takže na oběd chodili domů. Na obědy nechodili vůbec nikdy, ani jeden rok. I když Jiřík asi potom už jo, protože jezdil do Jihlavy na tréninky, letěl po škole přímo na autobus, tak aby se najedl.

O: O půl druhý byli většinou doma a to už tady byla babička.

M: To byl ten důvod, že Lukáš s tím začal, protože vůbec nejedl to maso, tak jsme si říkali, že by to nemělo efekt.

M: Babička sem jezdila furt, protože taťka chodil do práce.

O: Když jsem doma nebyl já, tak tu byla pořad. Jezdil jsem na směny, takže tu byla často.

M: Babička by určitě pověděla, jak Jiřík nechtěl, aby chodila vedle něj, musela chodit vedle, protože se styděl, musela chodit před ním nebo za ním. Pak se zastavili v zelenině, koupila mu tam žvýkačky nebo co a šli dál.

O: Při rozloučení jsme jim před školou dali pusu a plácali jsme rukama. Pusu a plácnout rukou.

O: Když byli větší, tak už ze školy chodili sami, nebo jsem pro ně jezdil autem, aby nemuseli chudáčci chodit pěšky, když jsem byl doma. Když každý končil jinak, tak jsem tam jel dvakrát-třikrát.

Jak to vypadalo, když přišli domů ze školy?

O: Prvně se najedli, pak se umylo nádobí

M: Tos měl nějak zavedený, že se střídali, ne?

O: Když byli ještě menší, tak to sem myl já a oni utírali a pak když byli větší, tak jeden umýval a druhý utíral. A pak to bylo tak, že Michala umývala a kluci utírali. To bylo hned po jídle a pak už se šlo hned na učení, když jsem byl doma teda.

M: Tak to oni poslouchali, šli, i když nebyl doma, protože to bylo tak nastavený, takový pravidla, že to dodržovali. To si nedovolili porušit. To měli vlastně i dopředu – to co měli navíc, tak taťka jim třeba nějaký příklady navíc připravil na další den, diktát třeba vynechal, ale to, co šlo, tak když nebyl doma, tak to měl pro ně připravený.

O: Měli samozřejmě takový ty různé doplňovací brožury, třeba vyjmenovaná slova a tam bylo různé doplňování, takže doplňovali, když jsem třeba nebyl doma a nemohli jsme psát diktát. Dělalí jsme to preventivně. Moje oblíbená fráze byla, když dostali dvojku nebo něco horšího, což se teda moc nestávalo: „Jak to že jsi dostal dvojku?“ A Michala nebo někdo odpověděl: „Já jsem se učil“ a já: „To mě nezajímá, to se třeba neuč, ale musíš mít jedničku.“

M: A jak říkáš to tvoje druhý rčení?

O: „Když nadávám, to je jak když chválím.“

O: Vzpomínám si, když se Lukáš učil číst a já jsem měla třeba po noční, tak on četl a já jsem u toho usnul a pak jsem se vzbudil a říkám: „Čti“ a on: „Já už jsem to přečetl“. Já: „Tak znova“. A já jsem třeba zase usnul a on musel třeba čtyřikrát přečíst to samý. Museli teda taky denně číst. Číst, psát, počítat.

M: Ale tak oni četli rádi.

A z čeho jste jim připravovali za ta cvičení?

O: Matiku, češtinu.

M: Příklady sis vymýšlel podle toho, co aktuálně brali a pak buď ten diktát, když byli doma a když ne, tak jak říkal, byly ty pracovní sešity, který jsme měli koupený třeba navíc.

O: Měli jsme ty různé příručky – přídavná jména a podobně. A buď jsem dal výběr něčeho, třeba jsem viděl, že jim něco moc nejde, tak konkrétně něco, nebo obecně něco – s/z, diktáty s chytáčky.

Jak a kdy jste si povídali o škole?

O: No to, třeba když jsme jeli autem ze školy, nebo když přišli domů. Znamky, to bylo v první řadě a pak oni už nebyli tak sdílní, co se tam dělo. Jiřík jo, ze začátku, když byl menší, pak už nic. „Co bylo ve škole?“ „Nic“. Pak se to zkomplikovalo, když začal s tím fotbalem. To o půl druhý letěl na autobus, šel na trénink, trénink skončil asi v pět, přijel třeba v šest hodin, nebo měl ještě potom všelijaký bazény, takže se učil až večer, tak tam to bylo složitější.

A co když to někdy nevyšlo a jedničku nebo dvojku nedonesli?

O: Tak bylo zle.

M: Tak to já nevím, jestli byli nějaký tresty, jestli měli něco navíc?

O: To asi ne. Když někdy něco vyloženě nechápali, tak jsme to asi procvičovali. Ne, tak to byli samý jedničky, to byla výjimka, když dostali dvojku.

Co zajišťování pomůcek, technických věcí do školy?

O: Když byli menší, tak jsem jim připravil penál, všechny tužky byly nabroušený jako ostří, každý den jsem jim to přebroušoval.

M: Jo, každý den.

O: Kružítko, tužky, to všechno muselo být. Pak si to dělali sami, to už jsem to jenom kontroloval.

Jak u vás probíhalo podepisování žákovských knížek?

O: Tak zaprvé to bylo povinný od učitelů.

M: Myslím si, že každý týden to museli mít podepsaný.

O: No, to určitě.

O: Ale já jsem to kontroloval každý den. To byl základ. Pamatuju si, jak Michala měla nechat podepsat doma úlohu a ona si myslela, že si to má podepsat sama, tak si to podepsala sama.

M: Já si pamatuju, že to ti učitelé vyžadovali. V žákajdě měly ty známky oddělený čarou a chtěli to podepsat od rodičů. No a úlohy se taky podepisovali, asi jo.

Podářilo se vám sejít se u společné večere a o škole si popovídat tam?

Pak už, když měli vo ho, tak to si myslím, že už se pak neřešilo. Já si to teda moc nepamatuju. U nás se teda nikdy nevečeřelo, že bysme si sedli ke stolu dodneška, to večerí prostě každý, jak chce.

A co usínání a povzbuzení do dalších dnů?

O: To nevím.

M: To by mohli říct oni, jestli si pak ještě povídali, to nevím, myslím, že ne.

Jak to bylo před začátkem školního roku s nakupováním pomůcek?

M: Jinak klasika. Před začátkem školního roku jsme kupovali tužky, pravítka a takový věci, každý rok jsme kupovali tenisky, cvičky, to mám ještě vietnamský dole,

protože po Lukášovi, po jeho velkých nohách, to nikdo nenosí. Pytlíky do školy, pytlíky k lavicím, to jsem jim šila. Co ještě se nosilo do školy, nic už, no.

Jak to vypadalo o prázdninách s učením?

O: O prázdninách měli první měsíc volný a pak už se učili.

M: To už měli přípravu celý srpen.

O: Tenkrát, to bývali u babičky, jsem jim napsal příklady na každý den.

M: Oni vlastně celé prázdniny byli u babičky kromě toho, když jsme měli dovolenou. O dovolený myslím, že měli volno. V celý srpen ale už vlastně byli u babičky a připravovali se.

O: Opakovali, běhali.

M: A to řeknou oni, ve které části dne se jim to chtělo dělat nebo nedělat, protože to udělat museli.

O: Vždycky běhali a počítali si třeba hodinu.

M: A jestli to dělali ráno, odpoledne, to bylo na nich.

Jak se u vás prožívalo pololetní a závěrečné vysvědčení?

O: Chodili jsme vždycky na večeři.

M: Něco vždycky určitě dostali.

O: Nevím, jestli něco dostávali. Ale asi jo.

M: Od dědy určitě peníze. Minimálně na konci školního roku jsme vždycky chodili na večeři. V pololetí asi ne, ale na konci školního roku jo.

O: Jeden čas jsem jim dával, ale to bylo asi tak měsíc, za jedničku korunu, ale to nevydrželo dlouho. To bylo, když byli menší.

Ale oni vlastně kapesný defakto nedostávali, vlastně vůbec.

M: Ne, to jsme neměli zavedený, že by dostávali pravidelný kapesný měsíčně. Nikdy,

O: Když něco potřebovali, tak se to koupilo. To nebylo, že by týdně dostávali třeba padesát korun. To vůbec. Když potřebovali, tak dostali peníze.

M: Pravidelnou částku jsme jim nikdy nedávali. Možná se tím nenaučili hospodařit. Prostě dostali to, co potřebovali. Neměli prostě omezený limit, že by dostali třeba pětistovku na měsíc. To jsme neměli zavedený.

O: Když jsme se dostali k těm odměnám, tak u nás si myslím, že jsme měli vždycky slušně bohatý Vánoce. To si myslím, že mají nadstandardní. Za ten rok se to hodně shrnulo na ty Vánoce. Když měli narozeniny, tak vždycky něco dostali, když byli větší tak taky, ale nebylo to nějaký drahý dary, ale na ty Vánoce si myslím dostávali hodně. Myslím si, že ani nebyli ochuzeni v ničem. Co chtěli, to dostali, pokud to bylo možný. Já si pamatuju, že tenkrát jsme Lukášovi a Michale kupovali nové kolo a Jiřík chtěl taky. Já jsem mu říkal, Jiří, to bysme museli nejdřív vyhrát ve sportce a

pak jsem ho samozřejmě koupil, když jsme samozřejmě ve sportce nevyhráli, ale jen tak, aby sem mu neřekl hned, že mu to koupím. Tak ho taky dostal. Potom dýl, asi za čtrnáct dní.

Jak to bylo, když byli nemocní?

O: Moc nemarodilo, to muselo být, aby zůstali doma.

M: Jo, to hodně málo. A že by se třeba vymluvili, že jim je špatně, tak to ne.

O: To snad ani nezkoušeli.

M: Možná že do školy šli a pak šli třeba domů, když jim bylo opravdu blbě, ale jinak vůbec.

O: Pár dní třeba byli doma, ale jinak moc nemarodili.

Jak vzpomínáte na vstup do první třídy?

M: Lukáš asi normálně, Michala krutý, jí se moc nechtělo a spolužačka se jí pak ujala. A Jiřík asi normálně. Lukáš chodil do předškolní školní třídy, Michala chodila rok a pak zase ne, ten předškolní nechodila, takže se s dětmi moc neznala, ale pak se jí tam ta Lenka nějak ujala, že si jí vzala do lavice k sobě.

O: Když šel Lukáš do školy, tak jsme tam za prvé přišli o hodinu dřív, to byl takový krizový den, mamka byla na školení, jinak by šla taky. Jiřík se mi za to dopoledne jedenáctkrát pokadil.

M: U Jiříka to bylo asi normálně.

Nastaly nějaké změny v přechodu z prvního na druhý stupeň?

O: To si nějak nepamatuju, asi ne.

M: Nabízeli nám, jestli Lukáš nechceš přejít na osmiletý gympl, ale to jsme nechtěli kvůli dojíždění.

O: Já jsem se o tom bavil s někým, shodli jsme se, že bychom mu tím zkazili mládí a že to stejně nemá žádný význam. Takže jsme to nějak zamítli. A u ostatních dětí jsme to taky neřešili.

Jak u vás probíhal výběr střední školy?

O: No tak to bylo jednoznačný, o tom jsme vůbec nepřemýšleli.

A dali jste jim na výběr?

O: Ne. O tom se nediskutovalo.

M: A ani že by někdo řekl, že chce jít někam jinam, tak to ne.

O: Nějak to vyplynulo ze situace, že gympl a pak na vejšku. Za prvé nikdo neměl žádný technický nadání, že by šel na průmyslovku. Lukáš na matiku nebyl, ten byl vždycky na přírodní vědy, Michala na matiku jo, ale nějak se neuvažovalo, že by šla na ekonomku. Ne, tam to bylo nějak jednoznačně daný, aniž by se nějak diskutovalo, prostě půjdou na gympl. Pak už dál jsem jim dal vybrat, kam na vejšku, ale ten gympl byl jasnej bez nijakých diskusí. To bylo nějak bez problému, nikdo se necukal, že by něco.

M: Na přípravu jsme měli nějaké ty brožury, ve škole asi taky měli nějaké přípravy. Doma se učili, byli zodpovědní.

Jak jste docházeli na třídní schůzky?

O: Tam jsem vždycky chodil já. To jsem se vždycky těšil. To bylo samý chválení. Sice mi vždycky říkali, že proč tam chodí ty, co to nepotřebují a ty co, by to potřebovali, tam nechodí. Přesto jsem tam rád chodil, žádnou jsem nevynechal. Za prvé pro jistotu a pak že se to dobře poslouchá.

Co se dělo pak doma?

O: Říkal jsem: „Nic moc“ „Dobrý a může to být ještě lepší.“ Nebo já nevím. Žádný velký chválení nebylo.

M: Já si myslím, že jsme jim sem tam něco při cestě domů koupili, nějakou čokoládu nebo něco, to určitě. Ne asi při každým, ale za tu pochvalu ve škole dostali nějakou drobnost.

Jaký význam měly rodinné rituály pro tu rodinu?

O: Když to shrnu od první třídy do teďka, co studují vejšku, tak po nich chceme maximální výsledky, ale zase toho po nich doma tolik nechceme. Mají podmínky k tomu, aby se mohli učit. Chtěli jsme vždycky samý jedničky, na tom gymplu už to třeba nebyly samé jedničky, ale prostě co nejlepší výsledky, ale zase k tomu měli podmínky, prostě absolutně nemuseli dělat něco jiného. Škola byla prostě na prvním místě. Občas pomoci museli, neříkám, že úplně ne, ale když se učil, tak se prostě učil a měl k tomu prostor. Musel mít výsledky, ale měl k tomu vytvořený podmínky.

M: Jo, jednoznačně.

Jaký to mělo význam pro školu samotnou?

O: Tak vždycky nás chválili. Učení bez problému, chování bez problému, mimoškolní aktivity – sportovní nebo olympiády, reprezentovali školu, neměli s nimi problém, nikdy mi učitel neřekl, že by s nimi měli problém. Nebyl tam sebemenší problém. Za prvé uměli, za druhé nezlobili, tak co si ta učitelka může víc přát. Přišli naučení, nezlobili, neprovokovali.

Jak ovlivňují rodinné rituály postoj dítěte ke vzdělání a školní docházce?

M: Já si myslím, že tím přístupem, že byl na ně taťka přísnější a tvrdější, tak si určitě vypěstovali nějakou odpovědnost a pracovitost a určitě tímhle směrem.

O: Už od první třídy, když přišli domů, tak se museli najíst, umýt nádobí a pak se učit. A to bylo hlavně u Michaly hned asi po půl hodině, co přišli, u nás zvonili její kamarádky se slovy? „A půjde Míša ven?“ To bylo ze začátku pořád. „Nepůjde, až se naučí“. Ze začátku se to nezdálo, ale pak si to osvojili a bylo to jednoznačné. I když jsem třeba nebyl doma, tak prvně se to naučili a pak teprve šli ven. I když na ní holky zvonily, venku se hrála vybíjená, tak prostě hrály bez ní, dokud se nenaučila. Neustoupil jsem ani jednou. A pak se to naučili jako samozřejmost.

PRARODIČE LUKÁŠE, MICHALY, JIŘÍHO, RODIČE JAROSLAVY

Co se vám vybavilo k tématu rodinné rituály s tematikou školy?

O: Tak jestli to má být hodně rozmanitý, tak to u nás nebude, u nás to bylo tak jednoduchý, že tady žádný přípravy kdesi nebyly.

M: Jo, byly přípravy. Sháněly se modré trenky, žlutý trička, cvičky. To nebylo.

O: To už dneska nikdo nepochopí, že za komunismu nebylo nic. Takže hlavní přípravy bylo vůbec něco sehnat, aby byly boty nebo kalhoty, nebo bunda.

M: Děti vyrůstaly tady s babičkou, s dědou, se zvířatama, s housatama, s kozlátkem, my jsme chodili oba do práce.

Když bychom začali ráno, jak to u vás vypadalo ráno?

M: Já začnu od sebe. Já jsem odjela ve čtvrt na sedm do práce, jezdila jsem do Jezdovic, taťka šel v šest hodin do statku a zůstalo to tady na babičce a na dědovi. Ty je ráno museli vypravit. Hadýrky měly už připravené. Každá měla svoji kupičku a babička je tam vedla. Do školičky nechodily, vyrůstaly spolu s Jaruškou, se sestrou. Jak nebyly zvyklé na kolektiv, tak se děti bály.

O: To ne, ony se děti nebály, ony se spíš bály toho učitele, on nebyl zlý, on za to nemohl, ale ony se ho bály. On jí totiž u zápisu řekl, že nějaké písmeno vyslovuje špatně, ne nijak ve zlým, ale od té doby se ho bála, že jí bude něco vyčítat.

M: My jsme odjeli do práce a babička a dědou tu s nimi zůstali sami. Dali jsme jim psu a řekli jsme jim: „Jděte a nějak to zvládněte“. Ráno nebylo moc času.

O: Když přišly domů, tak si nějak stačily, měly dvě-tři kamarádky. Tady nic takového nebylo, takže si musely hrát – hrály třeba kuličky.

M: Tehdy tu byla jednotřídka, všichni seděli pohromadě, až do čtvrté třídy a pak šly do Batelova.

Jak to bylo, když děti přicházely ze školy?

O: Holky byly celkem rozumný, takže nebylo moc potřeba je k úkolům nutit. Ve škole byly dobrý, úkoly si dokázaly bez nějakého napomínání udělat.

M: Protože jsme byli celý den pryč. Já jsem přijela až v šest. Děda přišel v poledne k obědu, zhltl to a zase letěl, takže tu byla babička s dětmi ona.

O: Nevyžadovaly dozor nad domácími úkoly, stačilo to překontrolovat. Něco připomínat, nebo že by nechtěly, to u nás nebyl problém. To celou dobu byly takové důsledné.

M: Měly malou černou tabulku a tam se psalo křídou. Pak se to utřelo a zase se psalo. Ony byly dva roky po sobě, takže se doplňovaly samy.

Mívali jste společné večere, kde by byl prostor na to se ptát, co bylo ve škole?

M: Jo, to asi jo, já už si to moc nepamatuju.

O: Já taky ne. Ale tak samozřejmě se rodiče zajímali o jejich kamarády a o přístup učitele, jestli neměly nějaké problémy, jestli je to učení baví nebo nebaví. Tak nějak.

Ale zase to možná nebylo až tak, protože tady na to zase nebyl tolik čas. A ony potom, když ty děti přišly, tak taky chtěly nějak tu svoji kategorii zábavy, takže na dlouhé debaty rodiče neměli příliš času a ony si také chtěly užít svobodného dětského života.

Něco jiného je, když je dítě nemocné nebo problémové, ale když není nějaký divočák, je na to dítě spolehnutí, tak to dítě už ví a nepotřebuje takového neustálého dohledu. U takového člověka se vyplatí ponechat mu psychickou svobodu, aby taky vědělo, že není podřízený člověk, ale že má také svoje představy. Zdravé děcko nemusí rodiče pořád k něčemu dohánět, protože to malého člověka víc rozčiluje, když mu stále připomínají něco, co on ví, udělá a je na něj spolehnutí. Když se ho třikrát máma zeptá, jestli to má, tak ono ho to potom naštve. Tak takhle to u nás nebylo. Ty děcka věděly, že to patří k jejich životu, že to potřebují a nebylo na ně tolik času. Ve městě to bylo jiné, tam přišli odpoledne z práce a mohli se dětem věnovat, ale na vsi to bylo jiné. Tenkrát byla na vesnici chudoba, bída. Člověk, když chtěl vyžít, tak musel mít zvířata, aby z toho měl ještě dodatečně něco k užití. Práce navíc byla po pracovní době, takže ti rodiče měli na ty děti deset procent času proti dnešnímu.

M: Taky musely chodit na kopřivy, nosit dříví a pást husy.

Jak to bylo s podepisováním žákovských knížek?

O: Já mám dojem, že žákovský tady první čtyři roky nebyly, až v Batelově.

M: Podepisoval to ten, kdo byl zrovna po ruce.

Jaký jste volili přístup k učení?

O: Naše děti nebyly za celý život fyzicky trestány. Těchto donucovacích prostředků nebylo třeba.

A co kdyby jim to ve škole nešlo?

M: Ne to by vůbec i tak nešlo. Když by byly hloupý, tak co by se dalo dělat.

O: I kdyby jim to nešlo, tak by fyzicky trestány nebyly. Spíše domluvou, větším soustředěním. Prostě jim vysvětlit, že to dělají pro sebe, že to bez toho do příštího života nejde, že se musí snažit, a nejenom ve škole, ale že to tak budou muset dělat celý život. Připomínat, že se nemůžou takzvaně ulejšvat. Že je to vlastně pro ně.

M: Ale to když jsou tak malí, tak to ani nepochopí.

O: Děti měly povinnost, vůči sobě a vůči rodičům a věděly, že kdyby se zvlčily nebo nedělaly to, tak by to ty rodiče trápilo, takže už z toho důvodu. Rodiče byli spolehnutí na děti a děti zase na rodiče. A to je moc důležité. A že si věří. Potom už ta povinnost není tak tvrdá, když to dítě pochopí, že to nedělá pro rodiče, ale že to dělá pro sebe. K tomu je potřeba je vést.

Jak jste v nich budovali tu důvěru?

O: Důvěra se nebuduje slovy, důvěra se buduje životem. Protože můžu někomu barvit na růžovo a dělám něco jiného, tak můžu barvit furt. Ale když to děcko ví, že na ty rodiče je spolehnutí, že mu rodiče neublíží, že prostě ví, že když něco provede, aby pochopilo, že každý, když něco provede, tak za to dostane nějaký přiměřený trest. Že si nemůže dělat, co chce. Že když támhle někomu podrazí nohu,

tak za to nemůže být chválený. Beztrestně dělat někomu příkoří, tak to není spravedlivé.

M: Když zapomněly jít na kopřivy nebo zapomněly zavřít husy, tak tam musely jít, i kdyby nevím, co bylo. Musely tam dojít, protože to byla jejich povinnost.

O: Ještě mě napadlo k výchově těch dětí. Děti jezdily do Batelova autobusem. A stalo se, že autobus nemohl jet buď kvůli sněhu, nebo náledí, takže ty děti věděly, že budou muset do školy jít. Neexistovalo vynechat, aby do školy nešly z důvodu, že nejel autobus. To byla výchova k životu, protože to děcko vědělo, že povinnost je povinnost a šly. A rodiče jim neřekly: „Tak buďte doma“. Dneska stačí málo a neudělá ani krok. A ne když rodiče řeknou: „Tak tam nechod“, však se nic neděje“. Ty děcka ani nenapadlo, aby šly domů, už tu povinnost měly v sobě. Nejhorší je, že to děcko dneska ví, že nebude muset. Tenkrát ty děcka doma nezůstaly a do té školy šly. A to je taky jeden z výchovných momentů.

Jak to u vás bylo se začátkem školního roku?

M: Kupovali se sešity, knížky, všecko. Bačkory, boty. My jsme hodně šili, pletli, ono nebylo.

O: Sešity ty snad byly, ale na boty se většinou stály fronty. Takže nebylo co nakupovat.

M: Sukýnky se jim ušily, svetry upletly, bluzičky ušily. Ony chodily nastrojený, stejný.

Jak jste reagovali na vysvědčení?

M: Tak jsme je pochválili, oni byly pěkný.

O: Od měny n byly, když byly, tak mizerný, ale zase se z toho nedělala světová událost. Za jedno, člověk ví už dávno dopředu, že to děcko ty známky bude mít dobrý, takže to nebylo až takové překvapení. A za druhé – dělají to pro sebe.

Bylo pro vás důležité navštěvovat školní besídky?

O: Jo, to jo. Jsou to děti, byli jsme zvědaví, jak to dopadne, jak se tam tvářily, jak se tam chovaly nebo jak to uměly a když tak je pochválit. Nadávat moc ne, ale zase moc nechválit, když to nebylo pěkný.

M: Jo, to jsme chodili, i babička. Oblékala jsem je stejně, nosily modrou sukýnku, bílé bluzičky, měly krátké vlasy a chtěly obě culíky. Tak byly culíky, ale také krátké, do stran, ale culíky tam musely být, i kdyby nevím, co bylo. A ještě s mašlemi. Chodily stejně oblékané, všechno měly stejné. Ony to vyžadovaly. Musely mít i stejné aktovky. Jaruška po Marušce nechtěla tu její podědit, chtěla novou.

Jak to u vás probíhalo, když byly děti nemocné?

M: Když byly nemocné, tak to nějak pak opisovaly. Děti to psaly a pak jim to ze školy donesly, ony si to dopsaly a doučily se to. Nebo jim to pak daly ze sešitu opsat. Nebo jim napsaly, co měly za domácí úkol.

Co opakování učiva během prázdnin?

O: To nepotřebovaly. To nebylo. Během prázdnin měly v hlavě Kotrbu, kam mohly lítat k rybníku. Co ještě dělaly, to já nevím. Ale nějaký takový dalekosáhlé přípravy, to nebylo.

Jaký byl vstup do první třídy?

O: U Marušky, když měla nastoupit do školy, tak jí vedla poprvé do školy její babička, protože matka musela být v práci. Já jsem okolo jel a viděl jsem jí, jak se přičí. I přesto byla babička dobrá, že to překonala, že ji tam dovedla.

M: Jarušce jsme řekli, že pokud půjde pěkně druhý den, tak že jí koupíme stoleček a židličky. Druhý den už to bylo lepší.

Jak se změnil přechod z prvního na druhý stupeň?

M: Holky začaly jezdit do Batelova a to už se musely vypravovat samy.

O: To už byly velké. Autobus jel v určitou dobu.

M: To už měly ráno připravenou kupičku, co si kdo vezme, ráno vyskočit, zuby, umýt, najedli se a jeli. Svačiny se jim rychtovaly, ty jsem jim dělala. A pak se scházeli s ostatními dětmi z vesnice a šly na autobus.

O: Musely se o to postarat samy, protože jel autobus a musely tam přesně být a nemohly mít zpoždění.

Jak jste doma řešily výběr střední školy?

O: Na střední školy byl veliký zájem a byl to už problém, tam už na to taky působilo stranické vedení obce, to je jedna věc, to se všude muselo psát doporučení, svolení.

M: A ony ještě chodily na náboženství.

O: U nás se vědělo, že u nás komunista nikdo nebude. To byly takové přijímací komise. Ty se skládaly z představitelů z okresů, ne místní. Když Jaruška dělala zkoušku v Telči na zemědělskou školu, tak jsem tam s ní byl a když dělali zkoušky, tak jsem tam čekal, až to skončí. U přijímacích zkoušek také seděl Policar z Jednoty, kde maminka pracovala. Já jsem ho podle vidění znal, on mě taky. Když Policar o přestávce vylez a šel po chodbě, tak já jsem mu povídal: „Pane Policar, jestli Jarušce nedáte to razítko, tak do Jednoty už nechoďte, protože to byste byl potrestaný.“ To byl další problém se tam dostat.

M: Proč nešla na gymnázium, to nevím.

O: Protože nebylo místo.

Jakou funkci plnily rodinné rituály ve vztahu k té škole?

M: Tat'ka jim pořád říkal, neučíte se pro nás, učíte se pro sebe. A učte se, abyste se někam dostaly.

O: V životě i ve škole, ono to je všemi chytrými opomíjeno nebo schválně nevedeno, prostě základ státu je rodina. Jestliže je ta rodina spořádaná, tak se to projeví tak i tak. Takže když ty děti vidí dobrý příklad, tak je nemusí do ničeho nutit, oni to pochopí. Když je ta rodina rozbitá, tak podle čeho má to dítě pochopit, čemu má věřit, čili to pak nad ním stát musí držet klacek a říkat musíš tohle a tohle. A tomu to

zase znechutí, on to nemůže pochopit, on to za života nezažil, že nemůže jenom užívat, že má povinnost vůči společnosti. Nemůže být jenom flákačem, ale potřebuje, aby se zapojil v dobrém smyslu. Tak to je ten rozdíl. Když je pořádná rodina, tak je, neříkám vždycky, ale je vždycky větší předpoklad, že budou ty potomci rozumný a normální lidi.

M: Ono to taky vždycky nebylo akorát. To už se zapomnělo. Byly taky problémy.

O: To už byly problémy, když jim bylo třeba dvacet, když na ně přišly telecí léta. Takže ten veškerý dohled a takzvaná drezura těch dětí, myslím to tak, že by musely být hlídaný – jestli píšou, nepíšou úkoly, tak to ne... Hlavní je to, že to děcko je vychovaný tak, že je to jeho povinnost a musí pochopit, že to jinak nejde, musí pochopit, že nežije samo, že ta společnost musí mít spořádaný a slušný lidi spolupracovat. Aby si děcko nepředstavovalo, že když mi přinese vysvědčení, že je to nějaký výkon, něco mimořádného, že má jednotku, že je to něco světového, tak to ne. Když pozná, že je to sice hezký, ale že mu za to rodič nepřinese modrý z nebe. Musí pochopit, že to dělá hlavně kvůli sobě, že to potřebuje. V každé rodině je to jinak a vždycky se to musí brát s rozumem.

M: Ono nebylo vždycky posvícení.

O: Dneska už veškerá tendence všechno pořád málo, stále víc a víc.

Jaký význam jste přikládali škole?

O: Vnímali jsme ji jako důležitou v tom smyslu, že do budoucnosti to bude nejenom povinnost, ale nutné, aby měly pokud možno vzdělání, pokud možno kvalitní a pokud možno nejvyšší vzdělání, protože to už ta budoucnost nese. Bylo jim od rodičů zdůrazňováno, že je to pro budoucnost naprosto nezbytné. Získat co nejvyšší vzdělání, školu, vlastně odbornost jakoukoliv. Pochopil sem jak to narůstá – když mi bylo deset, tak tehdy o nějakém vysokoškolském vzdělání nemohla být řeč, protože na vsi nebylo nic, ani peníze, ani možnost, nikde nic. Ale jak narůstal význam těch škol. Tenkrát to byla měšťanský škola a ta už tenkrát před lety působila v tehdejší společnosti téměř na úrovni střední školy. Nebožtík Plechatý tu školu měl a to už mu stačilo, že dělal celý život v kanceláři. Inženýr byl na vesnici vedený jako eminance, jako prezident. Počítám, jak to narůstalo. Pak už měšťanka byla jako všední boty, na tom už nikdo nestavěl. Když potom mamčin brácha šel na obchodní akademii, tak už to byla střední škola a už měl určitý vliv a byl zase už v cizí společnosti a měl větší možnost. Tak jsem pochopil, že během dalších deseti let střední škola nebude nic, takže to naroste. Ta společnost už je na tom budovaná. Proto ty děti. Když jsem viděl, že ty děti na to v hlavě mají, něco jiného je, když si rodiče myslí, že děti jsou nějakí všeználcí a nutí a dělají všechno proto, aby si nějakou střední školu udělaly, tak to je rozdíl. Ale když vidím, sice nejsem odborník, ale vidím, že na to myšlenkově nebo mozkově má, tak je škoda to nevyužít.